

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

KÖZREBOCSÁTJA.

A M. NEMZETI MŰZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA.

1880.

A Magyar Könyv-Szemle jelen füzetéhez egy mű melléklet van csatolva.

A NEGYEDIK FÜZET TARTALMA:

	Lap.
Majláth Béla és Thallóczy Lajos: Petőfi Sándor hátrahagyott kéziratai és könyvtára	193—217
Szabó Károly: Régi magyar nyomtatványok egyetlen példányai a British Múzeum könyvtárában	218—222
Goldziher Ignác: A Magyar Nemzeti Múzeumi könyvtár keleti kéziratai, Vége	222—243
Fraknói Vilmos: Váradon irt Vitéz-codex	244—247
Csontos János: Ismeretlen magyarországi könyvmásolók és betűfestők a középkorban. IV. közlemény	247—254
Hellebrant Árpád: Magyarországi vonatkozású nyomtatványok (Incunabula) a M. T. Akadémia könyvtárában. Folytatás	255—262
Szilágyi Sándor: Jelentés a budapesti egyetemi könyvtár állapotáról 1879-ben	262—267
Vegyes közlemények	268—280
A magyar irodalom 1880-ban	XXXVIII—LIII
Hazai nem magyar irodalom	LIII—LV
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	LV—LVIII

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt 1876-ban folyóiratot indított meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajtott lenni.

E folyóirat a jelen évben V. évfolyamába lép.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket, ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Figyelemmel fogja kísérni a külföldi könyvtárakban létező hungaricákat, s tudomást vesz a külföldi bibliographia hazánkat érdeklő nevezetesebb mozzanatairól. Továbbá összeállítja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak szíves közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A »Könyv-Szemle« megjelenik évenként 30 ívnyi terjedelemben, két-havi füzetekben, több műmelléklettel, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt a folyó évtől kezdve 3 frt.

Az első évfolyam elfogyott; a második, harmadik és negyedik folyam külön a rendes évi áron, együtt véve pedig 6 frton kapható.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly urhoz, a M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatalába, egyéb küldemények és irodalmi közlemények a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

Csontos János,

könyvtári segédőr, mint a „M. Könyvszemle“ szerkesztője.

PETŐFI SÁNDOR HÁTRAHAGYOTT KÉZIRATAI ÉS KÖNYVTÁRA.

Közzlik: Majláth Béla és Thallóczy Lajos.

A Nemzeti Múzeum könyvtára a mult hónapokban nagybecsű gyűjteménynyel gyarapodott. Ajándékba kapta ugyanis Petőfi Sándor kézíratainak és levelezéseinek azon részét, mely ekkorig Petőfi Istvánnál, a nagy lyrikus testvérénél, őriztetett, de ennek f. é. ápril 30-án Pusztacsákon történt halála következtében hagyatékképen, mint nemzeti irodalmi közkinccs a M. Nemz. Múzeumra szállott. E gyűjtemény bibliographiai leírását veszi a t. olvasó a jelen közlemény első részében Majláth Béla tollából.

E nagybecsű ajándékkal majd nem egy időben történt, hogy Kendelenyi Ferencz, m. orsz. allevéltárnok az orsz. levéltár 1850—1860-ki cs. kir. törvénykezési iratai közt megtalálta Petőfi Sándor 1849-ben lefoglalt könyvtárának jegyzékét, mely 125 szám alatt 185 kötet könyvnek czímét foglalja magában. E könyvjegyzék irodalomtörténeti szempontból fölötte érdekes, mert megismertet azon irodalmi termékekkel, melyek Petőfinek olvasmányát képezték, s ennek könyvtáráról positiv alakban oly adatokat hoz napfényre, melyekről ekkorig a magyar irodalomtörténetnek tudomása nem volt. S mivel Petőfi kézirat-gyűjteményét bizonyos tekintetben kiegészíti, felkértük Thallóczy Lajos barátunkat, hogy azt folyóiratunkban megismertetni sziveskedjék. Az ő szivességéből adjuk Petőfi könyvtárának ismertetését a jelen közlemény második részében.

A szerk.

I.

Petőfi Sándor hátrahagyott kézíratai.

A nemzeti érzületet sértenők, a nagy költő iránti kegyelet ellen vétenénk. ha ez alkalommal Petőfi Sándor emlékét feleveníteni óhajtanánk. Hiszen, minden magyar szivben eleven annak

emléke, kinek dalai, költeményei viszhangoznak a négy folyam határai között, kinek nevét agg és ifjú egyaránt ismeri. S ha mégis, jelen közleményünk címe, Petőfi Sándor nevét viseli az csak azon kötelességérzet kifolyása, melylyel a nagy költő nevének, s a közönségnek tartozunk, midőn kézíratait bibliographiai szempontból méltányolva s tüzetesen leírva megismertetni kívántuk, s egyszersmind számolni vágytunk azon kéziratokról, melyeket a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára mint Petőfi István hagyományosa, végrendeletileg szerzett tulajdon joggal átvett.

Petőfi István, f. é. ápril 28-án kelt végrendeletével bátyja iratait említvén ilyképen intézkedik: »Bátyám kézíratait szekrényével együtt a budapesti Múzeumnak hagyományozom.« Petőfi István két nappal később elhalálozván, ezen iratok Kuczkay János ügyvéd és hagyatéki zárgondnok úr által, május 8-án és 9 én, a szarvasi kir. járásbíróság és több tanú jelenléte mellett leltározattak a következő leltár szerint:

„K I I R A T

az 1880. évi ápril hó 30-án Pusztá-Csákón végrendelet hátrahagyásával elhunyt néhai Petőfi István hagyatéki tömegéről, Pusztá-Csákón 1880. évi május hó 8-dik és 9-dik napjain a szarvasi kir. járásbíróság által, hagyatéki zárgondnok Kuczkay János ügyvéd, Dérczi Ferencz, Rigó Nándor, Monszpart Gyula és Pette József tanúk közbejötté mellett fölvett leltárból.

Néhai Petőfi Sándor halhatatlan költőnknek azon sajátkezűleg irt költeményeinek és levelezéseinek, melyek szeretett testvérénél elhunyt Petőfi Istvánnál őriztettek

J E G Y Z É K E:

1. »Dalaim« című vers.
2. »Szeretsz tehát«, »Busulnak a virágok«, »Rövidre fogtam a kantárszarat«, »Mint megfogamzott átok«, »Nem esoda ha újra élek«, »Volt egy szegény fiú«, »Mikor a vas lehull«, »Véres napokról álmodom«, »Világos kék« című költemények.
3. Erdőd máj. 17. 1847. »Hol a leány«, s ugyancsak Erdőd máj. 17. 1847. »Nevezetes a tegnapi napom« című költemények.
4. »Az ősz utolsó virágai«, Juliának I. számától VIII. ének.
5. »Bolond Istók« című költemény.
6. »A táblabíró« című töredék.
7. »Szécsi Mária« című költemény.
8. »A téli esték«, »Feleségek felesége«, »Egy könyvtár emlékköny-

vébe», »Adorján Boldizsárhoz«, »Van egy marok föld«, »Mit csinálsz, mit varrogatsz ott«, »Egy emlék a kórházban«, »Szeretlek én, szeretlek téged«, »Minek nevezelek«, »A rab oroszlan«, »A jó tanító«, »A pusztá télen«, »A szerelemnek rózsafája«, »Ne feledd a tért«, »Hideg, hideg van ott künn«, »A völgy s a hegy«, »Olaszország«, »Rózsavölgyi halálára«, »Az országgyűléshez«, »Anyám tyúkjá«, »A tél halála«, »Kemény szél fúj«, »Beaurepaire«, »Nemzeti dal«, »15-ik Márczius 1848«, »A szabadsághoz«, »Bordal«, »Föltámadott a tenger«, »A királyokhoz«, »Van-e mostan olyan legény«, »Készülj hazám«, »Megint beszélünk s csak beszélünk«, »A király és a hóhér«, »Rákóczy«, »Feleségem és kardom«, »A tavaszhoz«, »A magyarok Istene«, »Ilyen asszony való nékem«, »A ledőlt szobor«, »Már mi nekünk ellenségünk«, »Kis fiú halálára«, »Bánkbán«, »Ausztria«, »Mit nem beszél az a német«, »Fekete piros dal«, »Miért kisérsz«, »A király esküje«, »Föl«, »A gyáva faj, a törpe lelkek«, »Két ország ölelkezése«, »Uton vagyok s nem vagy velem«, »Szülőföldemen«, »A martiusi ifjak«, »Kis Künság«, »A magyar nép«, »Dobzse László«, »A nemzetgyűléshez«, »Ismét magyar lett a magyar«, »Miért zárjátok el az utamat«, »Kun László krónikája«, »Ma egy éve«, »Lenkei százada«, »Respublica«, »Három madár«, »A nemzethez«, »Beranger legújabb dala«, »Forradalom«, »Hány hét a világ«, »Vérmezőn«, »Itt benn vagyok a férfikor nyarában«, »A hegyek közt«, »A bokor a viharhoz«, »Jőjj el végre valahára«, »Hallod-e szív, szívem«, »Mit daloltok még ti jámbor költők«, »A székelyekhez«, »Tudod midőn először ültünk«, »Élet vagy halál«, »A vén zászlótartó«, »Bucsú«, »Ti ákáczfák a kertben«, »Tiszteltétek a közkatónákat«, »1848«, »Hideg idő, hűs őszi éj«, »Milyen láрма, milyen vigadalom«, »Itt alszik a költő«, »Hogy volna kedvem«, »Szeretlek kedvesem«, »Itt van az ősz, itt van újra«, »Elpusztuló kert ott a vár alatt«, »Itt a nyílaim, mibe löjjem«, »Csatadal«, »Akaszszátok fel a királyokat«, »Kont és társai«, »Fiam születésére«, »Vesztett csaták, csúfos futások« című költemények 1-től 130 lapig.

9. Egy cím nélküli »Költői ábránd volt, mit eddig érezék« kezdetű költemény. Sz. J.

10. »Az apostol« című I-től XX énekben megírt önálló füzetben foglalt költemény.

11. »Petőfi Sándor költeményei 1847« címmel megjelölve, egy vörös vászonba kötött könyvben foglalva, melyből a 141. és 142-ik oldalt tartalmazó lap kivan vágva, 1-től 198 oldal az érintett 2. oldal hiányával

12. »Petőfi Sándor költeményei 1849« megjelöléssel 1-től 23. oldallal tartalmazza: »Európa csendes újra csendes«, »Négy nap dörgött az ágyú«, »Csatában«, »Bizony mondom, hogy győz most a magyar«, »Pacsirta szót hallok megint«, »Péter bátya«, »Az erdélyi hadsereg«, »Ki gondolná, ki mondaná«, »Vajda Hunyadon«, »A székelyek«, »Szülőim halálára«, »A honvéd«, »Föl a szent háborúra«, »Szörnyű idő« című költemények.

13. »Le Pigeons de Bourse« című Beranger-féle francia költemény Petőfi saját kézírata.

14. 22 oldalból álló »Úti levelek« Petőfi Sándor saját kézíratai.

15. Egy Pesten 1849. juni 20-án »Monsieur Le Generale« megszólítással kezdődő francia levél Petőfi S. saját kézírata.

16. 7 oldalból álló Freidorfon 1849. ápril 29-én Bem tábornok által dictált s Petőfi S. által sajátkezűleg irt s letisztázott francia levél Kosuthhoz. És egy levél 1849. ápr. 29.

17. Petőfi S. saját kéziratú 1849. máj. 17-én Pesten kelt francia levele »Monsieur de Generale« megszólítással.

18. »Oithona« Ossián után című sajátkezű irata Petőfi S.-nak.

19. »Romeo és Julia« Shakespeare után angolból fordítási töredék Petőfi S. kézírata; 8 oldal.

20. »Coriolanus« című Shakespeare mű fordítása. Petőfi S. kézírata 1847 usque 1848-ról. 95 oldal.

21. Dömsödi Goliát Péter. 1847. decz. 12-én Jókaihoz intézett levele

22. Garay 1848. decz. 25-én kelt levele.

23. Kuthi Lajos 1848. márcz. 16-án Petőfi S.-hoz intézett levele.

24. Kemény levele Petőfi S.-hoz.

25. Szemere Pál 1846. aug. 29-én Petőfi S.-hoz intézett levele.

26. Jókai Mór 1847. jul. 6. án és aug. 18-án Petőfi S.-hoz intézett két-rendbeli levele. 2 darab.

27. Pap Endre 1847. nov. 23-án kelt levele

28. Térey Mária 1847. máj. 5-én kelt levele.

29. Egressy Gábor 1846. szept. 2-án, 1847. aug. 7-én, 1847. szept. 14-én, 1848. decz. 6-án kelt négyrendbeli Petőfi S.-hoz intézett levele. 4 db.

30. Bernáth Gáspár 4-rendbeli levele — 3 datum nélkül — egy pedig 1847. okt. 6-án keltezve s Petőfi S.-hoz intézve.

31. »Lehel vezér« töredék 2 énekből álló költemény 20 oldalból idegen kézzel írva; egy mellékelt czédulácska szerint az eredetije Orlay Petrics Sománál van, — a melyet Petőfi S. irt 1848-ban.

32. A »nagyapa« című prózai mű Petőfi S.-tól, saját kézírata.

33. Egy aláírás nélküli »Pályám évkönyveiből« (gyermekeimnek s barátomnak) címmel ellátott s Kazinczy Ferencz művének sejtett dolgozat. 49 oldal.

34. Kazinczy Ferencz 1811. évi jun. 27-éről Kis Imre úrhoz intézett levele.

35. Garay János által 1848. decz. 17-ről Petőfi S.-hoz intézett eredeti levél.

36. Arany János által Petőfi S.-hoz 1847. ápril 21-én, máj. 27., jun. 25., aug. 5., szept. 7. — 1848. jan. 7., január 8., február 6., márcz. 26., jun. 27., aug. 12., jun. 30., szept. 2., nov. 7., decz. 14. ; 1849. jan. 2., jan. 12., május 23-ról és egy kelet nélkül intézett 20-rendbeli levele, illetőleg epistolája; saját kézírata.

37. Ismét Arany Jánostól 1847. febr. 28., decz. 13., 1849. jan. 26-ról és egy kelet nélkül Petőfi S.-hoz intézett sajátkezű levél, egy 1847. aug. 11-ről »Kedves barátom lelkem jobb fele« kezdetű költeménnyel. 4 db.

38. Arany János irónnal Petőfi által rajzolt arczképe; aláírva Arany Jánosnak 4 sorba foglalt sajátkezüleg irt versezetével.
39. Szendrey Juliának 1858. decz. 29-én Pesten kelt meghatalmazványa, mely szerint Petőfi Zoltán gyámjává Petőfi Istvánt kinevezi.
40. Szendrey Julia 1864. ápril 18. és okt. 25-ről Petőfi I.-hoz intézett 2-rendbeli levele.
41. Szendrey Julia »A virasztókhöz« című költeménye.
42. Szendrey által 1870. nov. 5-én Petőfi Zoltán elhalálózásáról szóló távirat.
43. Petőfi Sándor őrnagygyá lett kineveztetéséről szóló okmány Bem által 1849. máj. 3-án Freidorfon keltezve.
44. Szász Károly »Hallom dalaidat« című eredeti költeménye Petőfi S.-hoz.
45. Bem tábornok írása Szász-Sebesben 1849. márcziusban csonka kezével írva s Petőfi S. eredeti megjegyzésével ellátva.
46. Bem arczképe Petőfi S. által rajzolva s aláírva.
47. Petőfi Zoltán egy napos korában 1848. decz. 16-án apja által vett rajzolatja.
48. Petőfi Zoltán halotti hirdetése saját maga által készítve.
49. Emich Gusztáv és Petőfi S. között 1847. június 26-án kelt szerződés.
50. Petőfi S. sajátkezű fogalmazata a miniszerelnökhöz.
51. A »honvéd«, »csatadal«, »az erdélyi hadsereg« című nyomtatott költemények, az utóbbi kettő 2 példányban.
52. Petőfi S. »nemzeti dal« című költeménye nyomtatványban, melyen sajátkezüleg jegyezte meg, hogy »1848-ik márcz. 15-én kivívtott sajtószabadság után legeslegelőször nyomtatott példány.«
53. Petőfi »ándort köröző német szövegű személyleírás (Personsbeschreibung) az ő sajátkezű megjegyzésével ellátva.
54. Ferencz császár 1809. évben Bécsben kelt proklamatioja nyomtatva.
55. »Esprit de la Revolution de France« című francia könyv, melyre Petőfi S. sajátkezüleg e szavakat írta »Petőfi Sándor kincse 1848.«
56. »Vergniaud«, »Couthon« és »Napoleon« aczélmetszetű arczképei.
57. Arany János eredeti levele Petőfi S.-hoz 1847. aug. 25., 1848. ápril 1., ápril 22., nov. 19. és nov. 29-én keltezett 5 rendbeli levele.
58. Petőfi S. »III Richard király« címmel jelölt saját kézírata.
59. »John Stiebli« aláírású angol levele »Lord Arthur Krumpley«-hoz címezve.
60. Petőfi S. sajátkezű Zoltán fiáról annak 7 hónapos koráig megírt életrajza.
61. Petőfi S. sajátkezű emlékirat töredéke »1849 január közepén indultam« kezdéssel s »nyakravaló« című költeménnyel.
62. »Nylvános kert Eperjesen« című töredék (csonkított állapotban, illetve bevégezetlen állapotban) 12 oldal.
63. Dandár Simontól nyomtatvány.

64. 15 darab különféle, közöttük Petőfi S. saját kéziratát tartalmazó, részben szétépett iratok.

65. Egy vörös carniol-kövű arany gyűrű, Petőfi Sándortól hátramaradt ereklye, a melybe azonban — Petőfi István állítása szerint az eredetileg bent volt követ Petőfi Zoltán eltörvén, — a mostani követ Petőfi István tétette.

66. Egy bronz érem következő felirással »Petőfi Sándornak 200 arannyal a m. t. akademia 1858« másik oldalán »Borura derű.«

67. Az erdélyi hadsereg fővezérségétől Bem aláírással ellátott s Szász-Sebesen 1849. ápril 9-én kelt katonai érdemjel 3-ik osztályát adományozó irat, rajta a rendszalagja.

68. »Petőfi Austráliában« című röpirat Melzl Hugótól.

69. 3 darab Petőfi Istvánhoz intézett levél.

70. »Petőfi István költeményei 116 lapon.

71. Szívajdulat, »Tavasz az életed«, »Hajaimból im egy kis fürt« című költemények Petőfi Istvántól.

72. Petőfi István honvéd igazolványa

73. Petőfi Zoltán gyermek-karcolatai

Az összes, Petőfi Sándor halhatatlan költőnknek kéziratai s egyéb főntebb megnevezett tárgyak 1-től 73-ig bezárólag egy fekete bőrdobozba, melynek tetején érczapon e szavak vésvék: »Petőfi Sándor költeményeinek kézirat« tétettek el s visszahelyezve bírósági hivatalos pecséttel láttattak el.

Ezzel a jegyzőkönyv felolvastatván, aláíratott. Kelt mint fönt. Potoczky Elek, aljárásbíró. Dérczi Ferencz, Rigó Nándor, Monszpart Gyula, Pette József, tanúk, Kuczka János, zárgondnok.

Ezen hivatalos leltár szerint adta át f. é. jun. 28 án Kuczka János hagyatéki zárgondnok úr a múzeumi könyvtárnak Csontos János könyvtári segédőr és az én jelenlétemben Petőfi Sándor kézirateit.

Ezeknek bibliographiai leirása a következő:

1. »Dalaim« aláírva Petőfi Sándor. 8-rét kékes papiron, a lap felső bal szögletén dombornyomással: Báth.

2. »Szere~~ts~~ztehát«, »Busulnak a virágok«, »Rövidrefogtam a kantárszárat«, »Mint megfogamzott átok«, »Nem csoda ha újra élek«, »Volt egy szegény fiú«, »Mikor a vas lehűll«, »Véres napokról álmodom«, »Világos kék«. 8-rét, elsárgult papir, négy levél.

3. »Erdőd, május 17. 1847. Nevezetes a tennapi napom«, (közölve a »Vasárnapi Ujság« 1880. 37-ik számában) ugyanazon oldalon egy más költeménynek még nedvesen maradt tenta-lenymata; a másik oldalon: »Erdőd, május

17. 1847. »Hol a leány, ki lelkem röpülését.« Nagy 4-rét, egy lap. Mind a két költemény külön aláírva.

4. »Az ő sz utolsó virágai.« Júliának. Aláírva. Nagy 4-rét, 2 külön levél 8 versszak I—VIII. jelezve.

5. »Bolond Istók.« Nagy 4-rét, négy félv külön-külön összehajtva, nyolcz levél, felül lapszámozva 2—16-ik 1-ső oldal 23-ik sor egy olvashatlan szó törölve; 2-ik oldal 18. sorban »zápor« törölve, fölibe »eső« írva; 4-ik oldal 41. sor »az ifjú« törölve, utána írva »a vándor«, 6-ik oldal 16-ik sor »még« beékelve, utolsó szó törölve, helyette »mosolygott«; 8-ik oldal 5. sor beékelve »nem«, 39-ik sor utolsó szó törölve; 11-ik oldal 18. sor »találnék« javítva »találnám«; 12-ik lap 14. sor egy szó törölve, 43-ik sor egy szó törölve, fölibe írva »öriz«; 14-ik oldal 43. sor »kezépen« a »p« szára törölve, javítva »kezében«; 15-ik oldal 3. sor »s« törölve »nem« javítva »Nem«; 17. sor egy szó törölve, fölibe írva »nyugszik« ugyanott »és« törölve, utána »s«. Aláírva.

6. »A tábla biró.« Töredék 1847. Előljáró beszéd. Római számokkal jelezve I—IV. §. Nagy 8-rét, három félv külön összehajtva, 12 oldal lapszámozva 2—10, két utolsó oldal üres. 2-ik oldal 5. sor »szentségtörés mek« javítva »szentség törésnek«; 4-ik oldal II. §. 3. sorban törlés, felette írva »nincsen semmi«; 8-ik sor »az« utolsó betűje törölve, utánna egy szó törölve, föltötte írva »dereka«; 36. sorban első szó törölve, fölibe: »utána«; 5-ik oldal 15. sor »csupán« törölve, fölibe: »csak«; ugyanazon sorban »nyugatra« végtagja törölve, s fölibe írva »felé«; 33. sor egészen törölve; 7-ik oldal 11. sor utolsó szó »bevágott« javítva »bevéga«; 19. sorban »ott« javítva »őt«; 34. sor »ifjan« törölve; 10-ik oldal 8. sor »Tán« törölve. Ez alatt »V. §.« törölve, alatta »Koltó és Pest.«

7. »Szécsi Mária.« Nagy 4-rét, félivenként összehajtva, egy és fél iv, hat lap fölül számozva 2—9. Első lap külső oldalán »Szécsi Mária írta Petőfi Sándor«; belső oldal üres. Második lapon »Széchi Mária 1847.« Első oldal 13. sor »Bethlen« a »h« törölve; 31. sor »tán« törölve; 36. sor »furtsa« javítva »furcsa«; 3-ik oldal első sor egészen törölve »Piros volt a hajnal nem ijesztettél meg« e helyett alatta »Jött az ifjú hajnal, az ékes levente«; 4. sor »újdónúj« javítva »ujdonat új«; 10. sor

»völgyeknek« utolsó tagja törölve; 18. sor »leesett« törölve, a következő szó után beékelve »leesett«; 4-ik oldal 7. sor »ekkét« javítva »ekkép«; 31. sor »kedvtelésből« javítva »kedvtelésben«; 43. sorban »felé« az »f« betű törölve, 44. sor »a« javítva »A«; 5. oldal 20. sor »szellő« törölve; fölibe írva »bágyadt«; 7-ik oldal 12. sor két első szó törölve, fölibe »Lomha«; 27. sor »el« törölve; 45. sor »ha« törölve; 8-ik oldal 30. sor »Igy gondolko-
dik« javítva »Ezt gondolja.« Aláírva: Petőfi Sándor.

8. »Petőfi Sándor költeményei 1848.« Nagy 4-rét 66 lap = 132 oldal, felül számozva 5—130. Első lap külső oldalán: »Petőfi Sándor költeményei 1847«; 2-ik oldal üres számozatlan; az utolsó két oldal üres számozatlan. Tartalma: »A téli esték. Feleségek felesége. Egy könyvtáros emlékkönyvébe. Adorján Boldizsárhoz. Van egy marok föld. Mit csinálsz, mit varrogatsz ott. Egy emlék a kórházban. Szeretlek én szeretlek én Téged. Minek nevezzelek. A rab oroszlán. A jó tanító. A pusztai télen. A szerelemnek rózsafája. Ne feledd a tért. Hideg hideg van ott künn. A völgy a hegy. Olaszország. Rózsavölgyi halálára. Az országgyűléshez. Anyám tyúkjá. A tél halála. Keményszél fúj. Beaurepaire. Nemzeti dal. 15. martius 1848. A szabadsághoz. Borda. Föltámadott a tenger. A királyokhoz. Vane mostan olyan legény. Készülj hazám. Megint beszélünk csak beszélünk. A király és a hóhér. Rákóczy. Feleségem és kardom. A tavaszhoz. A magyarok istene. Ilyen asszony való nékem. A ledőltszobor. Már minekünk ellenségünk. Kis fiú halálára. Bánkbán. Ausztria. Mit nem beszél az a német. Fekete piros dal. Miért kisérsz. A király esküje. Föl. A gyáva fajja törpelelkek. Két ország ölelkezése. Uton vagyok, s nem vagy velem. Szülő földemen. A martiusi ifjak. Kis Kunság. A magyar nép. Dobzse László. A nemzetgyűléshez. Ismét magyar lett a magyar. Miért zárjátok el az utamat. Kún László krónikája. Ma egy éve. Lenke százada. Respublica. Három

madár. A nemzethez. Beranger legújabb dala. Forradalom. Hány hét a világ. Vérmezőn. Itt benn vagyok a férfikor nyarában. A hegyek közt. A bokor a viharhoz. Jöjj el végre valahára. Hallod-e szív, szívem. Mit daloltok még ti jámbor költők. A székelkekhez. Tudod midőn először ültünk. Élet vagy halál. A vén zászlótartó. Bucsú. Ti ákáczfák a kertben. Tiszteljétek a közkatonákat. 1848. Hideg idő hűs őszi éj. Milyen lárma, milyen vigadalom. Itt alszik a költő. Hogy volna kedvem. Szeretlek kedvesem. Itt van az ősz, itt van újra. A pusztuló kert ott a vár alatt. Itt a nyílám miből őjsem. Csata dal. Akaszszátok fel a királyokat. Kont és társai. Fiam születésére. Vesztett csaták, csúfos futások. Összesen 97 költemény és három költemény olvashatlanul kitérölve.

9. »Költői ábránd volt mit eddig érezék.« Nagy 4-rét félív összehajtva az első lap felső széle egész szélességben ott, hol a költemény címe volt írva, le van nyírva, de a betűk alsó része még látható. 2-ik oldalon 25. sorban »engem« a sor közepén törölve. Végén aláírva Petőfi Sándor.

10. »Az apostol.« Nagy 4-rét, 26 lap, felül lapszámozva 2—45. Első lap külső oldalán: »Az apostol«, belső oldala üres, hátul a 46-ik oldal és két lap üres. Fűzve, s fehérsarkú, kék színű vastag kemény papírral borítékolva. 1-ső oldal 33. sor első szótagja javítva »El« re; 3-ik oldal 38. sor egy szó törölve, helyette fölibe »gondolá hogy«; 5-ik oldal első verszaknál jobbra hosszukás, a 2-ik versszak két első sorának végén tentafolt; 8-ik oldal 9. sor »fiú« törölve; 27. sorban »mécses« törölve; 9-ik oldal 46. sorban az első szó után »anya« közbeszúrva; 10-ik oldal 7. sorban egy szó törölve; 17. sor javítva; 24-ik sorban utolsó szó törölve s fölibe írva »ördög«; 27. sorban »fizetni« javítva; 11-ik oldal 44. sor második szó törölve, föltötte »sziklái«, ugyan ott »fellegvárakat« javítva »légvárakat«; 12-ik oldal 45. sorban utolsó előtti szó törölve, föltötte »a«; 61. sorban utolsó előtti szó törölve; 13-ik oldal 12. sor »mélyen« végtagja törölve; 15-ik oldal 35. sorban második szó törölve; 16-ik oldal 6. sor

»a ki lát« között egy szó törölve; 18-ik oldal 49. sor »kijobbította« javítva »kijobbítá«; 19-ik oldal 8. sorban egy betű törölve; 11. sorban »Tizennégy« javítva »Tizenhat«; 38. sorban egy szó törölve; 20-ik oldal 4. sorban utolsó szó törölve, s utána írva »Róma reszketett«; 32. sorban »kiverte« után egy szó törölve; 21. oldal 8. sor »kellett« javítva »kelle«; 11. sor egészen törölve; 24-ik oldal 48. sor »Láta« után egy szó törölve; 26-ik oldal 33. sor »csak« után »egy« beékelve; 27-ik oldal 8. sor »az« törölve, utána »ez« írva; 30-ik oldal 13-ik sorban első szó törölve, félíg fölötte félíg utána írva »Enyém«; 31-ik oldal 37. sorban utolsó szó »papokhoz« javítva »gazokhoz«; 67. sor »S« után egy betű törölve; 32-ik oldal 11. sor utolsó szó »idő« javítva »eső«; 36. sor utolsó szó törölve, fölibe »a szülő« írva; 33-ik oldalon 35. és 36. sor kitörölve, 65. sorban utolsó szó törölve; 35. oldal 49. sorban egy szó törölve, fölibe »bánnának« írva; 37-ik oldal 6-ik sor első szó javítva »Éjem«; 19. sor »kezét« javítva; 38-ik oldal 2. sor »sötétség« után beékelve »melly«; 39-ik oldal 19. sor utolsó szó után egy betű törölve; 40-ik oldal 7. sor elején törölve, fölötte »mint alamizsnás« írva; 58. sor »De mért nem« után egy szó törölve; 42-ik oldal 6-ik sor »ragadta« javítva, 33-ik sor »egy-egy« után egy szó törölve; 43-ik oldal 17. sor »után« után egy szó törölve, 50. sorban utolsó szó »Ez« törölve; 44-ik oldal 12. sor »már« után egy szó törölve, fölibe »ezrek« írva; 40. sorban »térdék« után beékelve »s fejek«; 45-ik oldal 9. sor »ember« után egy szó törölve. Aláírva: Petőfi Sándor.

11. Petőfi Sándor költeményei 1847. Nagy 4-rét fölül lapszámozva 5—198. Barna piros vászonkötés préselt czifrázattal, sarkán 1847 aranyozott nyomással A szövegből a 141. és 142-ik oldalt tartalmazó lap kivágva hiányzik. Első két oldal üres; harmadik oldalon »1847«; 4-ik oldal üres; 5-ik oldalon »Petőfi Sándor költeményei 1847«; 6-ik oldal üres; 7-ik oldaltól kezdődik a lapszámozás 5-tel, 198-ik oldal után 199. és 200. oldalon »Tartalom«; a 201. és 202-ik oldal számozatlan üres, 5-ik oldal 15. sorban: Egy barátom az ifjúság; Ha férfi vagy, légy férfi; 6. oldal, 3. sorban javítás; egy törlés egy javítás; 11. sorban javítás. 21—24. sor egészen törölve, s utána más sorok írvák; 29. sor törlés javítás. Kutyakaparó 7. oldal 10. sor törlés; 9 oldal 5., 6. és 12. sorban törlés. Szomorú éj: utolsó sor törölve és

beékelés. Palota és kunyhó 12-ik oldal 25. és 29. sorban törlés; 13-ik oldal utolsó előtti sorban törlés. A kutyák dala, 14-ik oldal 3. sorban törlés. A farkasok dala, 15-ik oldal 3. sorban törlés. A XIX. század költői, 16-ik oldal 1. és 38. sorban törlés. Egressy Etelka, 18-ik oldal 11. 20. és 32. sorban törlés, 19. oldal 11. és 38. sor törlés; 21-ik oldalon a 4. s a négy utolsó sor pótlás nélkül egészen törölve. Magyar vagyok, 25-ik oldal 13., 30. sorban törlés. A Tisza, 27-ik oldal 5. és 17. sorban törlés, 28-ik oldalon 15. 18. sorban törlés. A felhők, 29-ik oldalon 14., 16. és 21. sorban törlés. Csuklyában jár a barát, 30-ik oldalon a cím törölve s újra írva, az 1., 5. és 9. sor törölve.

12. Petőfi Sándor költeményei 1849. Nagy 4-rét 16 lap felül számozva 3—23-ig. A boríték külső lapján: »Petőfi Sándor költeményei 1849«, belső oldala üres. a 24—32-ik oldalig számozatlan, üres. Tartalma: »Európa csendes újra csendes«, »Négy nap dörgött az ágyú«, »Csatában«, »Bizonny mondom, hogy győz most a magyar«, »Pacsirta szót hallok megint«, »Péter bátya«, »Az erdélyi hadsereg«, »Kigondolná, ki mondaná«, »Vajda Hunyadon«, »A székek«, »Szülőim halálára«, »A honvéd«, »Föl a szent háborúra« és »Szörnyű idő.«

13. Egy nagy 8-rét lap »Le Pigeons de Bourse« francia költemény, aláírva »Beranger« Petőfi Sándor kézírata.

14. »Uti levelek« Kerényi Frigyeshez I—XX. levél, a XV. és XVI. levél hijjával. Nagy 4-rét 11 számozatlan lap.

15. Bem tábornokhoz irt francia levél 1849. június 20-án Pestről keltezve, aláírva: »votre fils Alexandre Petőfi« kis 4-rét két lap, az első lap tele írva, a második üres.

16. Bem tábornok által 1849-ik évi április 30-án diktált s Petőfi Sándor által sajátkezűleg Freidorfban irt francia levél Kossuth Lajoshoz, s ugyancsak egy második levél 1849-ik évi április 29-ről keltezve. 2-rét, négy oldal félszélességen írva. Felül ezen megjegyzéssel: »Bem tábornok levele Kossuthhoz. Irtam az ő diktálása után Freidorfban (Temesvár alatt) április 1849.«

17. Petőfi Sándor francia levele Bemhez 1849. május 17-ről. Kis 4-rét, két lap, a 4. oldal üres.

18. »Oithona«, Ossián utáni fordítása Petőfi Sándornak sajátkezűleg írva, kisebb 4-rét, két lap, számozatlan, a felszélés baloldalán írva.

19. »Romeo és Julia, Shakespeare után angolból, Petőfi Sándor 1848.« Hosszas 8-rét, 8 lap. Cím az első oldalon, a cím lap belső oldala üres, felül lapszámozva 6—8-ig, a négy első oldal számozatlan, az utolsó 8 oldal üres és számozatlan.

20. »Coriolanus Szomorújáték öt fölvonásban. Shakespeare után angolból, Petőfi Sándor. 1847—48.« Nagy 4-rét, 48 l. felől számozva 6—95-ig. A négy első, s az utolsó oldal számozatlan.

21. Levél Jókai Mórhoz. 4-rét, egy lap. Petőfi Sándor elferdített kézírása. Aláírva: »Dömsödi Goliáth Péter« kelt 1847. decz. 12-én.

22. Garai János levele Petőfi Sándorhoz. 1848. évi decz. 25-ikéről.

23. Kuthy Lajos levele Petőfi Sándorhoz. Pozsony 1848. márczius 16-án.

24. Kemény Zsigmond levele Petőfi Sándorhoz kelet nélkül.

25. Szemere Pál levele, Petőfi Sándorhoz 1846. augusztus 29-én.

26. Jókai Mór két rendbeli levele Petőfi Sándorhoz 1847. július 6-ról és aug. 18-ról.

27. Pap Endre levele Petőfi Sándorhoz 1847. nov. 23-ról.

28. Térey Mária levele Petőfi Sándorhoz 1847. május 5-kéről

29. Egressy Gábornak négy rendbeli levele Petőfi Sándorhoz, 1846. szeptember 2-ről, 1847. augusztus 7-ről és szeptember 14-ről, s 1848. sept. 6-ról.

30. Bernáth Gáspár négy levele Petőfi Sándorhoz egy 1847. október 6-ról, három pedig keltezés nélkül.

31. »Lehel Vezér.« Nem Petőfi Sándor kézírása, s egy mellékelt kis czédula feljegyzése szerint az eredeti kézírás Orlay Petrich Sománál van.

32. »A nagyapa, nagy 4-rét, 10 lap, számozatlan, alá-
írva Petőfi Sándor. Saját kézírása.

33. Egy aláírás nélküli »Pályám évkönyveiből«
címmű dolgozat. Nem Petőfi Sándor kézírása.

34. Kazinczy Ferencz Kis Imréhez intézett
levele 1811. június 25-ről.

35. Garay János Petőfi Sándorhoz irt levele
1848. decz. 17-ről.

36. Arany János levele Petőfi Sándorhoz 20
darab. 1847. ápril 21., május 27., június 25., augusztus 5., sept.
7-ről; 1848-ik évből, januarius 7., januarius 8., februar 6., már-
czius 26., június 27., augusztus 12., június 30., szeptember 27.,
november 7., és deczember 14-ről; 1849-ik évi január 2., január
12-ről, két levél, május 23-ról, és egy keltezés nélkül.

37. Arany János levelei Petőfi Sándorhoz. Négy
levél. 1847. február 28., deczember 13-ról, 1849. január 26-ról,
s egy kelet nélküli. S még egy 1847. augusztus 11-ről keltezett
»Kedves barátom lelkem jobbfele« kezdetű költeménye Arany
Jánosnak, sajátkezüleg írva.

38. Petőfi Sándor által ónnal rajzolt arc képe
Arany Jánosnak. Alatta Arany Jánosnak négysoros költeménye.
Megjelent a »Vasárnapi Ujság« 1880. évi június 27. számában.

39. Szendrey Juliának 1858. deczember 29-én Pesten
kelt meghatalmazványa, melyszerint Petőfi Zoltán gyámjává
Petőfi Istvánt választja.

40. Szendrey Julia két rendbeli levele Petőfi
Istvánhoz. 1864. ápril 18. és október 25-ről.

41. Szendrey Juliának »a virrasztókhoz« című
költeménye.

42. Petőfi Zoltán elhalálozásáról szóló táv-
irat 1870. nov. 5-ről Petőfi Istvánhoz címezve.

43. Petőfi Sándor örnagygyá lett kinevezte-
téséről szóló okirat. Bem által 1849. évi május 3-án Frei-
dorfon keltezve.

44. Szász Károly »Hallom dalaidat« című ere-
deti sajátkezüleg irt költeménye Petőfi Sándorhoz.

45. Bem tábornoknak csonka kézzel, illetve

balkézssel irt írása 1849. márcziusban. Petőfi Sándor eredeti feljegyzésével. Megjelent a »Vasárnapi Ujság« 1880. június 27. számában.

46. Bem arczképe Petőfi Sándor által saját kezűleg rajzolva. Megjelent a »Vasárnapi Ujság« 1880. évi június 27. számában.

47. Petőfi Zoltán egynapos korában. Rajzolta Petőfi Sándor 1848. december 16-án, megjelent a »Vasárnapi Ujság« 1880. június 27. számában.

48. Petőfi Zoltán halotti hirdetése saját maga felett.

49. Petőfi Sándor és Emich Gusztáv között 1847. évi június 26-án kelt szerződés, mely szerint Petőfi Sándor költeményeit Emich Gusztávnak eladja. Petőfi Sándor sajátkezű aláírása, és vörös mintába nyomott pecsége P. S. betűkkel, alább Petőfi Sándor által sajátkezűleg irt és alá irt jegyzék.

50. Petőfi Sándornak a miniszerelnökhöz keltezés nélkül irt levelének sajátkezű fogalmazványa, melyben egy költeményének 50,000 példánybani kinyomatását ajánlja. 4-rét lap, a túlsó oldalon Bem tábornok arczképének tollrajza; fedetlen fővel, s csak a fej van levéve.

51. »Nemzeti dal« című költeménye Petőfi Sándornak. Nagy 8 rét, nyomtatás. Alul a túlsó oldalon Petőfi Sándornak sajátkezű feljegyzése: »Az 1848. márczius 15-én kivívott sajtószabadság után legeslegelőször nyomtatott példány, s így a magyar szabadság legelső lélegzete. Petőfi S.«

52. A honvéd, Csataadal, az erdélyi hadsereg című költemények nyomtatott példányai, az utóbbi kettős példány. (Ezen kiadásban egészen ismeretlenek.)

53. Petőfi Sándort köröző személyleírás, német szöveg, nyomtatvány. Ivrét egy lap. Alul Petőfi Sándornak megjegyzése s aláírása. Közölve a »Vasárnapi Ujság« 1880 évi június 27. számában.

54. Ferencz császárnak 1809-ik évben Bécsben kelt proclamatiója. Nyomtatvány.

55. »Esprit de la Revolution de France« című

francia szövegű könyv, melyre Petőfi Sándor sajátkezűleg ezen szavakat írta fel: »Petőfi Sándor kincse 1848.«

56. Vergniaud, Couthon és Napoleon aczélmetszetű arcképei.

57. Arany János öt rendbeli levele Petőfi Sándorhoz 1847. augusztus 25-ről, 1848. évi ápril 1., ápril 22-ről, november 19-ről és november 29-ről.

58. Harmadik Richárd király előadásának bírálata 1847. február 13-ról, midőn az Egressy Gábor jutalomjátékaúl adatott. Nagy 4-rét iv, 2 lap. Petőfi sajátkezű írása. Aláírva Petőfi Sándor.

59. Arany János angol szövegű levele Petőfi Sándorhoz. Címezeve: »Lord Arthur Krumply«-hoz, aláírva »John Stiebli«.

60. »Zoltán fiam életrajza hét hónapos koráig.« 3-rét, három oldal. Petőfi Sándor sajátkezű írása.

61. Útjegyzet töredék »1849. január közepén indultam« bekezdéssel. 4-rét, két lap. Az útjegyzetek az első lap kétharmad szélességében írva 42 sor, a lap üres harmadrész szélességében, keresztbe írva nagy betűkkel »Petőfi Sándor«; a másik oldal üres. A harmadik oldalon, felülről lefelé egy harmad szélességben, a baloldalon háromnegyed rész kiszakítva; a szakítás alatt az egésznek hosszában »Egy goromba tábornokhoz« című 33 sorból álló költeményt írta. Lejebb ezalatt »Nyakravaló« című költeménye. Mind saját kézírása.

62. Egy színmű töredék cím nélkül kezdődik »I. felvonás I. jelenet«-tel, végződik a II-ik jelenet »micsoda valóság vagy« szavakkal. Tárgya és ideje Karaffa vér-bírósága Eperjesen, a színhely ugyanott. Személyei: Lakatos, szabó, egy leány, mészáros, pincér, varga, Baróthi, 1 ső tiszt, Szirmai, komédiás, Baróthiné, tolvaj, Mária, Karaffa, Petenáda Andor, Újhelyi Erzsébet, húsz hóhér, 2-ik tiszt, első, második katona, könyvárús. Nagy 4-rét iv, 6 lap, számozva 2—12 ig. (Közölve a »Vasárnapi Ujság« 1880. 37. számában)

63. Dandár. Simontúl egy nyomtatvány.

64. Petőfi Sándor kézírásának széttepett darabjai.

65. Egy carniólkövé arany pecsétgyűrű. A jegyzék szerint Petőfi Sándoré volt, a követ azonban fia Zoltán

kitörte belőle, s a helyett testvére István csináltatta bele a benne levő carniólt.

66. Egy bronze érem következő felirással: »Petőfi Sándornak 200 aranynyal a m. t. akadémia, 1858.« túllapján »Borúra derű.«

67. Bem tábornok aláírásával ellátott, Szász-Sebesen 1849. ápril kilenczedikén kelt, s a magyar katonai érdemjel 3-ik osztályát adományozó okirat Petőfi Sándor részére, az irathoz tűzve a rendszalagja, a rend hiányzik.

68. »Petőfi Ausztraliában« című röpirat. Meltzel Hugótól. A jegyzékben felsoroltakon kívül, egy kopott elrongyolott vörös-barna könyvtáblában még a következő, részint egész, részint széttépett, önna és tentával irt darabokat találtam:

69. Petőfi beszélgetése Bem tábornokkal ily kezdettel: »Kit tart ön legnagyobb katonának?« Nagy 4-rét, két lap, 43 sor; három oldal üres.

70. Petőfi Sándornak sajátkezüleg irt könyvjegyzéke. 41 könyvet az árjegyzékkel együtt felsorol, köztük 37 francia s négy angol munkát. 8-rét, két lap, durva kékes-színű papiros.

71. Bem tábornokhoz irt francia levél fogalmazványa, melyben honvédtiszti állásáról leköszönési szándékát nyilvánítja, keltezés nélkül. Sajátkezüleg írva. 4-rét, egy lap, 15 sor.

72. »Történeti jegyzetek« című irat: »1848. márczius 15-én«, »1849. július 5-én«, »Perczel Mór«, »1849. jan. 12.« »Több század óta.« 8-rét iv, négy lap, 2—4 lap üres.

73. Shakespeare 37 drámájának címjegyzéke, folyó számokkal ellátva 1—37 számig, az 1., 4., 9., 12., 15., 21., 22., 23., 29. és 34-ik számúak piros + kereszttel jelezve a számok előtt, a 13., 24., 27., 28., 31., 35. és 37-ik számúak, fekete kereszttel jelölve. 8-rét, egy velin lap.

74. Együvé tartozó három darab papírszerlet, az egyik oldalon beírva. Petőfi kézírása. Az egyik szeleten alól az áll: »Ha nem restelled lefordítani, va . . . levelem, úgy közöld azt, . . . irhatok egyet mást viszo . . .« Ezen jegyzékből az vehető ki, hogy az ezen lap tulsó oldalára irt politikai

tartalmú levél fogalmazványa, mit 1848. vagy 49-ik évben irt, mert minisztereinket említi benne, más nyelvű fordításra volt szánva, minek valahol megjelenni kellett volna, vagy talán meg is jelent.

75. Egy papirdarab, szélessége felében eltépve, melyen a következő 14 soros versmaradvány olvasható:

Hadd maradjak
 Kebleden nem
 Távozám, hogy e
 S bujdosásomban
 Ah de én távo
 Még meghalni sem
 Visszajöttem itten
 És ha nem szeretsz
 Meg kell halnom
 Közeledben . . . ez . . .
 Szomorú világ
 Úgy bolyong sőt
 Mint amott a
 Éj ködében a

76. Két lap velin papír, 8-rét. Az első oldalon 15 sor jegyzék Zrinyi Péter és Frangepán szökéséről Csáktornyán, és lefejeztetésükről. A többi három oldal üres.

77. 4-rét lap, fele hosszában elszakítva, 19 sor rajzónnal írva, melyben Bem a kormányzót értesíti, hogy a tegnapi levelet Petőfi által elküldötte, köszöni a kormányzónak, hogy Petőfit hozzá küldötte, s jelenti, hogy Petőfit őrnagygyá nevezte ki, s kéri a kormányzót ezen kinevezését megerősíteni.

78. Nagy 4-edrét zenemű három lap. Kivülről: »Kinizsi nótája. Szerző Fáy László«, alul: »Leirta Petőfi Sándor.« 2-ik lapon: Népdal »Hála legyen az istennek, hogy nincs szarva az egérnek.« 3-ik lapon: Népdal »Korcsmárosné«, alább: Népdal »Cserebogár, sárga cserebogár, nem kértem én tőled, mikor lesz nyár, azt sem kértem, sokáig élek-e«, nagy betűkkel »Csak azt mond meg, rózsámé leszek-e?« ismét alább »Három bokor fekete nád, Tagadd meg értem az anyád«, alatta egy sor hangjegy Petőfi Sándor költeményeinek kéziratai sorában 6-ik szám alatti,

széttépett papírszeletek között általam felfedezett »Egész világ a harcmezőn« kezdetű hét versszakból, huszonnyolcz sorból álló, rajzónnal irt költeménye, egy nagy negyedrért iven; továbbá a 3. szám alatti »Nevezetes a tennapi napom« kezdetű költeménye a Petőfi-féle összes kiadásokból kimaradtak. Az első a »Vasárnapi Ujság« folyó évi aug. számában közöltetett először; valamint a 62-ik szám alatt jelzett cím nélküli színmű töredék is kiadott prózai dolgozataiból hiányzik, s az szintén a »Vasárnapi Ujság« f. é. aug. számában lett először bemutatva a közönségnek.

Ime ezen felsorolt 78 szám alatt adattak át a könyvtárnak Petőfi Sándornak részint saját kézírásai, részint kéziratok, levelek, nyomtatványok, rajzok és másnemű tárgyak. Az ő kézírásai azonban megjelent költeményeinek csak kisebbik részét ölelik fel, mert a könyvtár örökségébe jutott eredeti kézirat csak 281 költeményt tartalmaz, s 500 költeményének kézirata, hihetőleg vagy megsemmisült, vagy talán egyeseknél szétszórva erekleként őriztetik.

II.

PETŐFI SÁNDOR KÖNYVTÁRA.

A »Magyar Országos Levéltár«-ban most folynak az egyes szakosztályok rendezési munkálatai. A régi curiai levéltárhoz csatolják az 1850—1860-ig működött cs. k. törvényszékek törvénykezési iratait is. Ezek között néhány 1849-iki iratsomó is van, mely a Pestről Debreczenbe menekülő magyar irányadó kormányférfiak, hadvezérek irományainak lefoglalásáról szóló tárgyalásokat tartalmazza. Ezek között találta Kendelényi Ferencz, országos allevéltárnok Petőfi Sándor könyveinek s egyéb lefoglalt írásainak jegyzékét is. A rá vonatkozó tárgyalást eddig még nem találtuk meg, de így is a mint van végtelenül érdekes az irodalombarátok előtt. Nem akarom a jegyzéket commentálni, tegyék nálam hivatottabbak, csak annyit jegyzek meg, hogy az ugyanazon

egy kézzel írott kimutatás egy ivre terjed, s az alábbiakban szó szerint van közölve:

» *Verzeichniss der Petöfischen Bücher.*

1. The works of Lord Byron. Complete in on volume. Francfort v. m. 1837.
2. The Poetical works of Thomas Moore. Compl. in one volume. London 1846.
3. The complete works of Villiam Shakspeare. Paris 1838. 1 Band.
4. The Poetical works of Thomas Chatterton. Cambridge. 1 Band.
5. Histoire Romaine République par M. Michelet. Paris 1843. 2 Bände.
6. Siècle de Louis XIV. par Voltaire. Paris 1843. 1 Bd.
7. Esprit de la Révolution et de la Constitution de France par Saint Juste. Paris 1791. 1 Band.
8. Histoire des Montagnards par Alphonse Esquiros. Paris 1847. 2 Bände.
9. Choix des plus beaux discours du temps de la révolution francaise par A. Lieber. Stouuttgart 1844. 1-ter Bd. — 1 Bd.
10. La France Classique. Édition Tauchnitz. Histoire de Russie sous Pierre le Grand par Voltaire. Leipzig 1845. 1 Bd.
11. Collection of British Authors. Tauchnitz Edit. The Sketsh Book By W. Jrwing. Leipzig 1843. 1 Bd.
12. » » » The Cricket on The Hearth etc. Leibzig 1846. 1 Band.
13. » » » The works of Lord Byron. Leibzig 1842. 1 Band.
14. » » » Martin Churz Lewis. By Boz. Leibzig 1844. 2 Bände.
15. Discours sur L'Histoire universelle par Bossuet. Paris 1842. 1 Band.
16. Mauprat par George Sand. Bruxelles 1837. 2. Band.
17. Biographie Portative Universelle. Paris 1844. 1 Band.
18. Les Trois Journées De Février par Xav. de Montépin. Paris 1848. 1. Band.

19. Le Gouvernement Provisoire Histoire Anecdote et Politique par Xav. de Montépin. Paris 1848. 1 Band.

20. Nouvelle Bibliothèque des Classiques français. Lesage. Le Bachalier De Salamanque. Paris 1835. 2 Bände.

21. Télémaque par Fénelon v. August Schulze. Wien und Majland. 1 Band.

22. Le Dernier Fantome par M. Méry. Bruxelles et Leibzig 1845. I. Band.

23. Scènes de la vie Parisienne par M. de Balzac. Bruxelles. 2-ter Theil. 1 Band.

24. Grandeur et Décadence Des Romains Lettres Persanes etc. Paris 1843. 1 Band.

25. La France Dramatique. C. Tretse Editeur. Paris 1843. 1 Heft.

26. Grammaire Espagnole par F. M. Noriega Paris 1842. 1 Band.

27. Englisch-deutsches Wörterbuch v. Kaltschmidt. Leibzig 1837. 1. und 2. Theil. 1 Band.

28. Theatre français publié par C. Schütz. Bielefeld. 1846, 1848, 1849. 3 Bändchen.

29. Chefs D'Oeuvre Poétiques par H. M. Melford. Bielefeld. 1841. 2 Bruchstücke.

30. Theatre français publié par C. Schütz. Bielefeld. 1840, 1842, 1844. 3 Bände.

31. Histoire de Charles XII. par Voltaire. Paris 1817. 1 Bd.

32. The vicar of Wakefield. By Dr. Goldshmidt Leipzig 1836. 1 Band.

33. Taschenwörterbuch der englisch-deutschen Sprache. Leipzig. 1 Band.

34. Taschenwörterbuch der französisch-deutschen Sprache. Leipzig. 1 Band.

35. Theodor Arnold's englische Grammatik v. Fahrenkrüger. Jena 1829. ¹⁾ 1 Band.

36. Der gewandte Engländer v. John Douglas. Wien & Majland. 1846. 1 Band.

¹⁾ A 2. és 35. sz. könyvet Petőfi S. Debreczenben létekor Szász Károlynak adta kölcsön, ki abból angolul tanult.

37. *Chronicon Budense de origine Hungarorum usque Mathiam regem inclusive* a J. Podhradczky. Bud. 1838. 1 Bd.
38. *Marci Antonini Philosophi Commentarii*. Lipsiae. 1 Bd.
39. *Institutio ad Eloquentiam*. Vindobonae 1807. 1 Band.
40. *Compendium Aestheticae* a M. Greguss. Cassoviae 1826. 1 Band.
41. *Nova Dacia* a R. P. Francisco Fasching prof. e. s. Jesu. Claudiop. MDCCXLIII. 1 Band.
42. *M. A. Lucani Pharsalia*. Mannheimi MDCCCLXXIX. 1 Bd.
43. *T. Livii Patavini Historiarum Libri et Fragmenta*. Lipsiae 1829. 5. és 6. Band = 2 Stück.
44. *Q. Horatii Flaccii Opera*. Leibzig 1841. 1 Band.
45. *Q. Curtii Rufi de rebus gestis Alexandri Magni*. Lipsiae 1840. 1 Band.
46. *C. Crispi Sallustii Opera*. Edidit Weise. Lipsiae 1840. 1 Band.
47. *C. C. Sallustii catilinaria et jugurth. Bella*. Parisiis 1817. 1 Band.
48. *C. Valerii Catulli, Tibulli et Propertii casta carmina*. Venetiis 1 Band.
49. *Magyar Sunád avagy I. Béla nevetlen Iró-Deákja*. Debreczen 1799. 1 Band.
50. *Attila első magyar vezér*. Pest 1811. 1 Band.
51. *Tacitus Agricolája*. Szenczi Imrétől. Budapest 1847. 1 Bd.
52. *Magyar Magán Jogtan*. Komjáthy ügyvédtől. Pesten 1846. 1 Band.
53. *Magyarhoni magános törvénytudomány*. Fogarásitól. Pesten 1839. 1 Band.
54. *Pótlék a magyarhoni m. törvénytudományhoz*. Fogarásitól. Pesten 1840. 1 Band.
55. *Magyar törvénykönyv*. Dinnyésy Miháltól. Budapest. 1848. 1 Band.
56. *A magyar váltójog*. Császár Ferencztől. Budán. 1 Band.
57. *Boldogságtudomány*. Sásku Károlytól. Budán 1842. 1 Bd.
58. *Erdbeschreibung für Kinder des Kais. Oesterreich besonders Ungarns*. Pressburg 1841. 1 Band.
59. *Die Staatsklugheit v. Achenwall*. Göttinger. 1774. 1 Bd.

60. Kézikönyv a honvéd tüzérség számára. Kiadta a nemzetőrseregi tanács. Pesten 1848. 1 Band.

61. Népszerű Természettan. Tarczy Lajostól. Pápán 1843. 3 Bände.

62. Első évi oktató az írás, olvasás és rajzolás kezdetének. Kiss Bálint. 1847. 1 Band.

63. Nőtan vagy az asszonyi munkák tudománya. Kiss Bálint. Pest 1846. 1 Band.

64. Falusi földmívelőket oktató. Kiss Bálint. Pest 1846. 1 Bd.

65. Nevelési Emléklapok. Dr. Teichengraber Lajostól. Pest. 3 Bände.

66. Nemzeti Szakácskönyv. Zelena Ferencztől. Pest 1846. 1 Band.

67. Segédkönyv a deákul tanuló magyarnak. Pest 1833. 1 Band.

68. Útmutatás a deák nyelv tanulására. Péterfitől. Vásárhely 1830. 1 Band.

69. Agykérge szélütésről. Sass Istvántól. Pest 1847. 3 Exempl.

70. Mózes első könyve — ohne Titelblatt. 1 Band.

71. Imádságok protestánsok számára. Székátstül. Pesten 1 B.

72. Nemzeti Encyclopaedia. Vallas A.-tül. Pest 1848. 7 Hefte.

73. Magyarországi Croy nemzetségnek története, nemzékrendje, oklevéltára. Budapest 1848. 1 Band.

74. Nemzeti könyvtár, kiadta a Kisfaludy-társaság pártfog. Schedel Ferencz Pest 1843. 2 Bände

75. Országgyűlési Emlék. Vahottól. Budapest 1848. 1 Bd.

76. Mártius 15-dike 1848. évi 1—22. sz. és 23—120. szám. 2 Bände.

77. Byrons sämtliche Werke. Böttger Leibzig 1847. 1—5. 9—12. 9 Bände.

78. Meghasonlott kedély, regény Kelmenfytől. Pest 1846. 2 Bände.

79. Shakspeare's Werke. v. Schlegel. Berlin 1843. 2—12. Theil. 8 Bände.

80. Shakspeare's sämtliche Werke in Taschenformat. Leibzig 1839. 12 Bände.

81. Magyar Századok Virágtül. Budán 1816. 2 Bände.

82. Emlény 1843-ik évre. Pest. 1 Band.

83. Petőfi Sándor összes költeményei 1842—1846. Pest 1848. 2 Bände.
84. Hétköznapiok, regény Jókai Mórtól. Pest 1846. 1 Band.
85. Barna Ignác versei. Budán 1846. 1 Band.
86. Ányos Pál munkái. Bétsben 1798. 1 Band.
87. Eredeti magyar játékszin. Kisfaludy Sándortól. Pest 1836. 1 Band.
88. Jeles történetek. Dugonits Andrástól. Pesten 1795. 2-ik könyv. 1 Band.
89. Német-, Francia- és Angolországi úti jegyzetek. Zrinyi-től. Hálában 1846. 1 Band.
90. Szigligeti összes színművei. II. Füzet. 1846. 1 Band.
91. Vierteljahrschrift aus u. für Ungarn. Leibzig 1843. 2 B.
92. A Tiszavölgy könyve. Pest 1847. 1 Band.
93. Népregék, Népmondák. Tompa Mihálytól. Pest 1846. 1 Band.
94. Gedichte von Blumauer. Wien 1787. 2. Theil. 1 Band.
95. Herzensklänge, Dichtungen v. G. Treumund. Leibzig 1845. 1 Band.
96. Briefe aus Paris von L. Börne 1830—31. Hamburg 1832. 1 Band.
97. Verfassungen in Nordamerika, Norwegen v. Rauch Erlangen 1848. 1 Band.
98. Róma Augustus korában. Magos Ernőtől. Pest 1847. 1-ső kötet. 1 Band.
99. Magyar útiképek. Pongrácz Lajostól. Pest 1845. 1 Bd.
100. Villanykák. Greguss Augusztól. Lipcsén 1847. 1 Bd.
101. Monatsrosen v. Carl Beck. Januar. Berlin 1848. 1 Bd.
102. A Bubekek, szomorújáték Fogarásitól. Vásárhely 1840. 1 Band.
103. Frangepán Kristófné. Garaytól. Pest 1846. 1 Band.
104. Egy magyar király, írta Hugó Károly. Pest 1847. 1 B.
105. Bánk-bán. Színműtár. Nagy Ignácztól. Budán. 1 Bd.
106. Kedélyrajzok. Degré Alajostól. Pest 1847. 1 Band.
107. Újabb Költemények. Kerényi Frigyesztől. Pest 1846. 1 Band.
108. Az 1848-ik évi francia forradalom. Dobsa Lajostól. Pest 1848. 1 Band.

109. Leona. Tragoedia 4 felvon. Czakó Zsigmondtól. Pest. 1 Band.
110. Felelet Gr. Széchenyi Istvánnak Kossuth Lajostól. Pest 1841. 1 Band.
111. Pongrácz Lajos versei. Pest 1846. 1 Band.
112. Ungarische Volkslieder von Anton Vilney. Leibzig 1848. 1 Band.
113. Urania, ein Gedicht in 6 Gesängen. 1 Band.
114. Azoknak, a kik az illyenekben gyönyörködnek — versek. 1 Band.
115. Ifj. Békesi Ferencz kalandjai. Alt Mórtól. Budapest 1848. 1 Band.
116. Kedélyes olvasmány. Nieritz Gusztávtól, németre fordítva Szilvágyitól. Pozsony 1846. 1-ső és 4-ik kötet. 2 Bände.
117. Der Sprachkampf und seine Bedeutung in Siebenbürgen. Leibzig 1847. 1 Band.
118. Költeményei egy elevennek szabadon Hervegh után Magos Ernő. Pest 1848. 1 kötet. 1 Band
119. Römische Geschichte von der Erbauung der Stadt bis zum Untergang des abendl. Kaiserthums 1 Band.
120. Anthologia Berzsenyi Dániel munkáiból. Kassán 1836. 1 Band.
121. Murány ostroma. Beszély. Arany Jánostól. Pest 1848. 1 Band.
122. Őszinte szózat a néphez. Udvarnokytól. Veszprém 1848. 1 Band.
123. Egy szó a szegény emberhez. Budán 1848. 1 Heft.
124. A magyar szónyomozás. Bloch Mórtól. Pest 1846. 1 H.
125. Dandár. Simontúl. Szarvas 1847—48. 2 Hefte.
126. 1846—47-ik tanévi hirdetmény. II. évf. Pest. 1 Heft.
127. Neuer Schulatlasz. 1-ter Cours, bestehend aus 15 Tafeln in Weiland-Weimar 1828. 1 Heft.
128. Pesti Hirlap. 1845. évi 495—598 sz. 1 Heft.

Verschiedene Schriften desselben:

129. Magyar czímertár. Günther és Grimm-től. 4 Tafel mit 100 verschiedene Wappen.

130. Magyarföld és népei eredeti képekben. Vahot Imrétől mit 12 Bildern. 4 Heft.

131. Payne's Universum. Bruchstücke mit 90 Stahlstichen in 27 Heften.

132. Az apostol. 1 Heft. Manuscript.

133. Költészeti gyakorlatok.

134. 135. Convolut verschiedener Klavier- u. Singnoten.

136. Geschriebene Studien Fragmente aus der philosophischen Schule.

137. Polg. büntető természet. m. nyilván. váltójog, magyarország statistikája, egyházi történetek, jus metallicum unvollst.

138. Verschiedene Schul- und andere Zeugnisse mit dem Namen Alb. Pákh.

139. Briefe gleichgültigen Inhalts unter Adresse Alb. Pákh in d. J. 1839. 1840—41—44.

140. Briefe an Petőfi Sándor, grösstentheils aus dem ung. Lager, Jahr 1848—49 sammt Gedichten, geschrieben meistens in Bezug auf die Rebellion.

141. Zeugnisse des vormaligen k. k. Wachtmeisters Martin Bialis.

142. Diverse Papiere.

143. Unvollst. Márczius 15 diki v. 1848—49 sammt Fragmenten der Életképek.

144. Ein grosser Korb mit revolutionären Gedichten und Tagebuch, gedr. v. Petőfi Sándor.

145. Eine Quittung über 60,000 fl., welche durch Petőfi nach Klausenburg gesendet wurden.

146. Quittung über 200 fl., welche Petőfi an Bem überbracht.

A könyvtár tehát mindössze 128 szám alatt 185 kötetből áll.

RÉGI MAGYAR NYOMTATVÁNYOK EGYETLEN PÉLDÁNYAI A BRITISH MÚZEUM KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: Szabó Károly.

Nagy István könyvtárával számos ritka régi magyar nyomtatvány és hungaricum között számításom szerint tizenegy olyan régi magyar nyomtatvány került List és Francke lipcsei könyvárusok birtokába, és így külföldre, melyekből hazánkban maig egy példányt sem sikerült fölfedeznünk.

Hogy Nagy István könyvtárából List és Franckétől a British Múzeum könyvtára igen számos becses darabot vásárolt, arról volt ugyan tudomásom: de minthogy azt nem tudhattam, hogy a kérdéses egyetlen példányok közül, melyek jutottak ez intézet vagy más vevők birtokába, »Régi Magyar Könyvtár«-amban a Nagy István magyar unicumait a Lipcsében 1870-ben kiadott »Catalogue« rövid s nem eléggé pontos czímei szerint fölvettem ugyan, de ezen unicumok lelhelyeit nem jelölhettem meg, az általam nem látott munkák könyvészeti hű leírását nem adhattam.

A mult év második felét Felméri Lajos tanártársam és barátom oktatás- és nevelésügyi tanulmányai kedvéért Londonban töltvén, e kedvező alkalmat fölhasználtam arra, hogy általa értesülést nyerjek a Nagy István könyvtárából a British Múzeumba jutott magyar unicumok és igen ritka hungaricumok felől. Az ő szíves közlése után vagyok szerencsés az említett tizenegy unicum közül hétnek pontos könyvészeti leírását adni és így munkám ebbeli hiányát pótolni. Ezek a következők:

1. Melius Péter. Krisztusnak, szent Péternek, szent Pálnak és Pápnak egymással való Beszélgetési. Irta Melius

Péter. Debreczenben. 1570. 8-r. a—h 4 = $7\frac{1}{2}$ iv = 60 sztlan levél (ha teljes).

Egyetlen csonka példány; melyből elül a—b 1, (= 9 levél), közben b8, c1, c8, d1, d8, e1, e2, e7, e8 és f6, összesen 19 levél hiányzik. Ezen csonka példány egy kötetben maradt fön Melius Péter Debreczenben 1562-ben nyomtatott Catechismusának ugyancsak csonka példányával. A hiányzó cím kézirattal van pótolva. A könyv tábláján következő jegyzet áll: »Ezen ritka és unicum exemplár könyvnek címjét megtaláltam Sándor Könyvesház III. 99. Sem a Gr. Teleki Sám (könyvtárában) sem a Múzeumban nem találhatik. Kár, hogy ez is csak töredék. Nagy Gábor m. k.« — Említi ezen példányt Wessprémi, Biogr. Medic. Hung. Cent II. Pars I. 46. 47. l., hol idézi is belőle.

Min alapszik Wessprémi és Sándor István meghatározása, kik e címlaptalan példányt Debreczen 1570-re helyezték, nem tudom, s e meghatározást biztosnak állítani nem merem. Abból a körülményből, hogy ezen könyvecskének a Teleki-könyvtárban fönmaradt csonka példánya, melynek ajánlása 1562-ben kelt, s melyet éppen ezért Debreczen 1562-re vettem föl (R. m. kt. 50. sz.), éppen úgy, mint az egykor Wessprémi és Nagy Gábor birtokában volt s most a British Múzeumban lévő csonka példány, 8-rétben jelent meg, s mindkét példány ivjegyei (a—h) kis betűkkel vannak jelölve, továbbá, hogy a Teleki-könyvtárban is fönmaradt Melius debreczeni 1562-diki 8-rét Catechismus, mely a British Múzeum leirt csonka példányával egybekötve találhatik, azt gyanítom, hogy a két csonka példány azon egy kiadás 1562-ből, s az 1570. évszám a címbe csak gondolomra volt fölvéve. Ezen kérdést azonban csak a két példány összehasonlítása után lehetne eldönteni.

Említve: Régi Magyar Könyvtár 79. sz.

2. Szep Historias ének az Telamon királyról, és az ő fianac Diomedes szörnyő haláláról. Ad Notām, Hatalmās Wram &c. (Fametszet). Nyomtatot Colosuárat Heltaj Gáspárné Mühellyebe 1578 Esztendőben. 4 r. A—B = 2 iv = 8 sztlan levél.

Említve: Régi Magyar Könyvtár 143 sz.

3. Tolnai Bálint. A Szent Ianos Latasanac 12. resze-

ből való enek, Mely Mostan Uyontaban Az Kereztieneknec Nagy Vigasztalasokra es hasznokra. Valentinus Tholnai által, Magyar rythmusokra szereztetett. Anno D. M.D.LXXIX. Szerenczenec forgasarol: Notara. Prima Pars Continens exegesim visionis. Secunda Pars Continens interpretationem visionis locos in eo insigniores, inprimisque de Ecclesia et furore Diaboli aduersus pios. Tertia Pars De Certamine et victoria veri Michaelis Jesu Christi aduersus Draconem Sathanam. Quarta Pars Catalogum continens militantium in Castris Sathane. 4r. $A-F_1 = 5\frac{1}{4}$ iv = 21 sztlan levél (ha teljes).

Hiányzik közben $E_2-E_4 = 3$ levél.

Említve: »R é g i M a g y a r K ö n y v t á r. 161. sz.

4. Valkai András. Az Nagysagos Bank Bannak Historiaia Mikeppen az Andras Kirali Felesege az Bank Ban Iambor Hites Feleseget az öczeuel meg szeplősította, S. mikepen Bank Ban az ő Iambor Hitesenek meg szeplősytettesert az Kiralne Aszszont le vagta. Debrecembe Nyomtatott Rodolphus Hoffhalter által Anno 1580. 4-r. $A-B = 2$ iv = 8 sztlan levél.

Az utolsó levelen Tinódinak »Az Hegedvssökről« szóló éneke van függelékül adva.

Első kiadása: Heltai Cancionaléjában, Kolozsvár. 1574. — 2, Debreczen. 1574. — 3, Kolozsvár. 1580.

Említve: R é g i M a g y a r K ö n y v t á r. 164. sz.

5. Dézsai András. Minoris Tobiae Connubium Andreas Desi in Debreczen Deo volente Transcripsit Anno Domini 1550. Debrecembe. Nyomtatott Rodolphus Hoffhalter által 1582. Esztendeben. 4-r. $A-B = 2$ iv = 8 sztlan lev.

Újabb kiadása: Bártfa, év n. (XVI. század).

Emlive: R é g i M a g y a r K ö n y v t á r 190. sz.

6. Husztai Péter. Aeneis azaz az Troyai Aeneas Herzeg Dolgai, mellyben Troya vetele es romlása, Troiaiak budosok Acneassal eggiütt, hadok Olaszországban, es Romanak eredeti, nagy szep diszes verseckel meg iratik. I. Pars. Troia veszessenek oka, Görögök hada Troiara, es Troia meg vetele. Ad Notam: Batorsagot arrol feienkent vehetünk. Debrecembe, Nyomtatott Rodolphus Hoffhalter által. 1582. Esztendeben. 4-r. $A-H_2 = 7\frac{1}{2}$ iv = 30 sztlan levél.

Első kiadás. — 2. Bártfa 1580. — 3. Kolozsvár. 1624.

Említve: Régi magyar Könyvtár 192. sz.

7. Sztárai Mihály. Historia Cranmerus Thamas Ersek nek az igaz hitben valo alhatatossagarol, ki mikor az Papa tudomaniat hamisolnaia Angliaban Maria Kiralne Aszszony által szörniü halalt szenuedet. Stárai Mihaly által enekben szerstetet: Debrecembe, Nyomtattatot Rodolphus Hoffhalter által: 1582. Esztendeiben. 4-r. A—B = 2 iv == sztlan levél.

Több kiadása nem ismeretes.

Említve: Régi Magyar Könyvtár. 194. sz.

A British Múzeum ezen 7 unicumok közül csak három van olyan, mely több kiadást nem ért, u. m. Telamon király historiája, Tolnai Bálint éneke és Sztáraitól Cranmer érsek historiája. E három darabnak, melyet hazánk könyvtáraiban más kiadásban sem találhatunk, kívánatos volna a Magyar Nemzeti Múzeum számára betűhú másolatát vétetni.

Nagy István könyvtárával még a következő unicumok kerültek külföldre.

1. Historia bipartita ex I. regum 1. et 3 capitibus desumpta. Debrecini Rod. Hoffhalter. 1581. 4-r. Említve: Régi Magyar Könyvtár 179. sz.

2. Csengeri András. Historia Josephi Judei cognomento Flavii de bello Judaico cum Romanis. Debrecembe. R. Hoffhalter. 1582. 4-r. Említve: Régi Magyar Könyvtár. 188. sz.

3. (Zombori Antal.) Historia sacra continens praelia ac pugnas filiorum Israel cum gentibus ethnicis . . . Debrecini R. Hoffhalter 1583. 4-r. Említve: Régi Magyar Könyvtár 203. sz.

4. Vallástétele az öt szabad kir. városoknak felső Magyarorszában. Cassán. 1634. 8-r. Említve: Régi Magyar Könyvtár 635. sz.

Ezek List és Francketől nem jutottak a British Múzeum könyvtárába, hol a leggondosabb kutatás után sem találhatók. Érdekes volna tudnunk, kik szerezték meg ez unicumokat, s különösen kinek birtokába került Zombori Antal szent történeti éneke, mely csak ez egy kiadásban jelent meg s Toldy előtt is

222 Régi m. nyomtatványok egyetlen példányai a British Múzeum könyvt.

csak Nagy István egyetlen példányában volt ismeretes. A más három darab más kiadásban hazánk egyik vagy másik könyvtárában föltalálható, és így ezekben, ha külföldre vándoroltak is, veszteségünk nem oly sajnós, mint Zombori énekében, melyet tudtomra hazánk egy könyvtára sem mutathat föl.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUMI KÖNYVTÁR KELETI KÉZIRATAI.

Ismerteti: Goldziher Ignác.

(Vége.)

C) Török kéziratok.

XXX.

Mîr 'Alî Sîr Nevâ'î csagataj költő munkái. Ezen gyönyörű codex általános ismertetését Dr. Kresmárik ezen folyóirat 1878-iki kötetének 328 és kk. lapjain nyújtotta. Ezen ismertetés 330. lapján közölt utóirat, melynek alapján a codex készülésének ideje igen helyesen van K. úr által meghatározva, a szerző ötösének (chamsza V. ö. fent XXIV. sz. a.) végéhez van függesztve; mely ötösnek a szerző az utóiratban említett kétféle nevet adott, tudniillik »Pendzs gendzs« (= öt kincs, így nevezte Nizâmî persa költő is a maga Ötösét), vagy chamsza (ötös); ezen név van kitéve a K. úr által »stb. stb.« alatt elhagyott két szóban. (Signatúrája még nincs.)

XXXI.

Muhammedîjje.

Ivrétű 255 levélből álló kézirat. Nem »Alcoranus« a minőnek eddig determinálva volt, hanem mystikus ízű terjedelmes költemény, melyben a muhammedán dogmatika több pontjai, különösen a prófétákra vonatkozó tanok vannak verses alakban előadva. Szerzője Muhammed (innen a könyv czíme) Cselebi Jazidzsizâde (megh. 854 = 1450 Galipoliban). Ez utóbbi szó annyit jelent mint: az irnok fia (török Jazidzi =

írnok-persa: zâde-fiu), mely török persa összetétel tisztán törökül (Jazidzsi oghlu) és arabul is (Ibn Kâtib) szokott használatni. (Lásd: Flügel, I. 618 nr. 652, ezen könyv bécsi kézírata alkalmával). A szerző előbb egy arab munkát irt ily cím alatt: »Magârib al-zamân etc. melynek egy részét a Muhammadijijában újból feldolgozta, míg testvére Bîdzsân az egész Magârib című munkát »A nvâr al-âshikîna« cím alatt (a szerelmesek világosságai) török nyelvre fordította le. »A szerelmesek világosságai«-t, mely, mint a fönntebbiből látjuk, a mi Muhammediászunkhoz igen közel irodalmi rokonságban áll, 1626-ban Hâzi János magyar nyelvre fordította, mely fordítás Kassán nyomtatott ki. (Lásd cikkemet: Adalékok a keleti tanulmányok magyar bibliographiájához. »Egyetemes Philologiai Közlöny« 1880-iki évfolyam 119. lapján). A Muhammedijja kiadásairól l. Flügel te h. Érdekesnek tartom példányunk provenientiájára nézve a következő jegyzeteket közölni:

A codex egyik bekötési tábláján olvasható: »Anno Dni 1684 die 25 Mensis Juliy Praesidium turcicum Viroviticense [Verőcze] per Acordam traditum est Caesareae Armadae Generale existente Excellmo Dno Comite Jacob à Lezle Campi Marschallo qui Germaniam et Croatiam (ob absentiam Excellmi Dni Dni Comitiss Nicolai Erdeodj Croatiae Bani qui grauter podagra laccessitus in Selin (sic!) decumbebat) Militiam commendabat de Manibus commendantis Disdarÿ Sarin Age et Bas age (!) Caszum age mediante Gener. Dno Francisco Juanouich de Schytaro Croatarum Campi Colonello et Praesidy Pokupszky Capitani representando dicto Dno Marschallo Generali Lesle cum dictis Turcis Claues fortalicii in Sericeo puluinari Auro et Serico elaborato eodem Tempore hic liber Alkoran dictus ibidem ex Sinagoga eorum exceptus est, quibus Turcis 2-do die cum Croatis 200 et Germanis 300 Oberstfohrmeistero Baroni ¹⁾ D. Francis-

¹⁾ Az itt kipontozott egy szót (tulajdonneve) több barátom segítségével sem birtam kibetűzni.

cus Juanovich ad unum vel plus miliare dedit Comitivam.« Látni való, hogy a kik e könyvet a mecsetből elvitték, mily rosszúl voltak tájékozva tartalmát tekintve

A másik táblán: »Musaei Nationalis incremento vovet Mag. Josephus Kussevich. S. C. et R. Majestatis Consiliarius Regnorum Dalmatiae Croat. et Slavoniae Excelsi Banatis Officii Protonotarius.«
(Sign. fol. turc. 9.)

XXXII.

Nyolczadrétű kézirat, 121 levél. Címe: Huszn u-dil vagyis »Szépség és szív«, keleti módon versekkel keresztülszótt prózában irt allegoricus regény, melyben a szépségnek a szívre való hatása, és az észnek és léleknek hiába való fáradozásai a szerelem ébredése ellen iratnak le. Eredetileg a persa irodalomban támadt költői gondolat, melyet a török költészetben többek között ezen kéziratban tartalmazott munka szerzője Haszan b Szajjidî Chodzsa Ahî = a kesergő (meghalt 923 = 1517) dolgozott fel. Lásd Flügel I. 419—20, ki ezen munka bécsi kéziratának leírása alkalmából igen tanulságosan értekezik ezen irodalomról. — Helyes jelzés Hammer Purgstall saját kezeírásával.

Kéziratunk igen csinos és tiszta teljes példánya az érdekes költői munkának; a másolat a Kűsztendéből való Ahmed b. Muhammed al Rûmî kezétől származik, ki azt 966 = 1558 9-ben készítette.

A kézirat egyik lapján ezen feljegyzés található: »Manuscriptum hoc Bibliothecae Sempronensium Evangelicae in sui memoriam dono obtulit Johannes Casparus Kehr Viennensis 1736«; ezen jegyzet alatt pedig a fennt, XV. szám alatt ismertetett monogrammbélyeg (v. ö. XLII, sz.)
(Sign. 6. Oct. turc.)

XXXIII.

Ezen kézirat 4-edrétben 121 levélből áll s a következő munkákat tartalmazza: 1. 1—69 lev. Dervis 'Ilmî magyarázatai a Methnevi némely verséről. Ezen kézirat a Dzsélâl ed-Din Rûmî (lásd XXVI. sz.) nagy munkájának ta-

nulmányozásában igen jelentékeny szolgálattal lehet. Jellemének meghatározására kivonatos fordításban ide igtatom, mit mond szerző a munka előszavában: »A szultánok szultánja, a szerelmesek (misztikus értelemben) középpontja (kutb), értem szultánunkat és mesterünket, a nagyhatalmut, methnevi című munkájából, mely a titkos tudomány mély tengere, mollánk Júsuf Szinecsák [megh. 953 = 1546] kivonatot készített. Még pedig oly módon, hogy ezen a hat világtájék jelképére hat kötetből álló munkából 366 verset vont ki, melyek közül egy-egy vers egy várost, öt város pedig egy klímát képvisel, és e kivonatot »a Methnevi szigetének« (Dzsezire-i Methnevi) nevezte el. A zárda egy nemes tagja »Dervis 'Ilmi« ezen munkának egy részét török nyelven magyarázta, hogy azok, kik a perzsa nyelvben nem jártasak, szintén hasznát vehessék és mesterünk rendszerét belőle megtanulhassák.« Az előttünk fekvő munka, mint látjuk, nem egyéb, mint a Methnevi egy részének török nyelven való magyarázata. A magyarázatnak alávetett perzsa szöveg mindig ott van a magyarázat élén. A könyv végén ez áll: »Be van végezve a nemes áldott másolat, melynek címe: »A methnevi szigetének magyarázata«, vagy másként: »Luma'hât al-luma'ât al-bahr al-ma'navi« azaz: »A szellemi sugártengernek fényszikrái«; ezen könyv az (mysticismus útján) indulóknak tükre s a (szûfi féle) gyakorlatokat folytatóknak lépcsőzete. Engedje Alláh, hogy hasznot hajtson a keresőknek, a mevlevi rendhez tartozó testvéreinknek, s tegye bizonyossá ezen könyv által mind a szellemi titkokat. Ő az isten az égben és a földön, nincs istenség csakis ő. Benne bizom, ő a nagy trónus ura.« A bécsi könyvtár is bir egy példányt belőle. (Flügel I. 520.)

2. 70 - 111. lev. Az imádkozásra valamint a vele összefüggő vallásos cselekedetekre vonatkozó ritualist törvények és szabályok török nyelven. Névtelen szerzőtől, ki e munkában a legilletékesebb kútforrásokat használja fel és idézi. Nevezetesebb imádságok szövegét is közli. A kézirat nincsen keltezve.

3. 112 - 121 lev. A muhammedán traditióban előforduló főhászkodási formuláknak és eredetüknek magyarázata; p. o. ilyeneknek, melyek a muhammedán emberek száján mindunta-

lan megfordulnak: asztagfir-Allâh (bocsánatért esedezem Allâh-hoz); biszm-illâh-irrahmân-ir-rahîm, lâhula va-lâ kuvvata illâ bi-llâhi-l-'alîjj-il-'azîm (Allâh-nak, az irgalmasnak és kegyelmesnek nevében; nincsen hatalom meg erő, hanem Allâh-nál a magasztos- és nagynál), és még sok más hosszabb rövidebb fohászkodási és imádságos formuláknak, melyek a traditióból merítvék. — A könyvnek nincs kitéve külön címe; Rusztem basa nagyvezirnek (megh. 1561-ben, mily sok könyvet gyűjtött ezen államférfiu, kitünik kincseinek felsorolásából Hammernél, Geschichte des osmanischen Reiches II. kötet. 278. lap). van ajánlva, kinek fellengzős dicséretét hirdeti az előszó. A szerző neve az utóiratból derül ki; codexünk tudniillik így végződik: »Összegyűjtötte a bűnökbe merült, leggyöngébb szolgálja Allâh-nak: Pîr (= Seikh perzsa nyelven) 'Omar b. Ja'kûb a 960 = 1552-ik évben. Leirta a szegény Musztafa b. Iszmâ'il 1090 = 1679-ik évben.«

A három munkát magában foglaló codex Jankovich Miklós gyűjteményéből való. — Eddig »Codex turcicus de arcanis«-nak volt meghatározva. (Sign. 7. Quart. turc.)

XXXIV.

Negyedrétű kézirat, 72 levélből a következő tartalommal:
1. 1—40 lev. Mevlûd en-nebi: azaz: »a próféta születése« egyike azon számos török tankölteményeknek, melyekben a próféta életrajzának csudás történetei versben vannak előadva. A jelen munka azonos azzal, melyet a bécsi cs. könyvtár kéziratai között is találunk (A. F. 152) és melyet Flügel III. 139. nr. 1700. 1. ir le; a szerző itten sincs megnevezve, a bécsi codexben sincs. Flügel sejtése szerint szerzője brussai Szulejmân, I. Bajazid szultán udvari imámja, ki 1403 Kr. u. halt meg.

A munkát, vele össze nem függő vallásos versek előzik meg négy lapon, ugyancsak török nyelven; a végén is van egy lapon Muhammed tiszteletére egy külön török költemény.

2. 41—60 lev. Imádságok gyűjteménye mindenféle alkalma tosságokra, és egy csomó török vallásos (ilâhi) költemény.

3. 61—72 l. Ismét költemények Muhammednek és egyéb prófétáknak dicsőítésére.

Ezen kézirat provenienciájáról a boritéktáblákon igen érdekes török feljegyzéseket találunk, melyekből kiderül, hogy ezen gyűjteményes munka kétszáz évvel ezelőtt török asszonyok tulajdonát képezte, (olvasnak tehát és vesznek könyveket a törökök feleségei is) még pedig három nő van feljegyezve, mint a kézirat birtokosa 1098-ban, t. i. Ajisha Kadin, Chadidzse Kadin és Atuman (?) Kadin; csak az a furcsa benne, hogy a kéziratot együtt birták és egyidejűleg, talán egy török úrnak voltak együttes házastársai.

A cím lap végén még ezen feljegyzés áll: »M. Georgius Bruckmeierus 1717. huncce libellum dono accepit a patruo Johanne Georgio Magistro equitum.« Az egész codex jellemét helytelenül határozza meg az eddigi jelzés: »Liber arabicus cum initio turcico continens historiam nativitatis Mohammedis in versibus ad rhytmos redactis.«

A Nemzeti Múzeum könyvtárába a Jankovich gyűjteményével került.
(Sign. 3. Quart. arab.)

XXXV.

101. levélből álló kézirat 4-edrétben. Tartalmazza a következőket: 1. A török birodalom közigazgatási felosztásáról és magáról a közigazgatásról. Fel vannak sorolva az összes ejáletok, livák, szandzsákok stb. és ezek közigazgatásával járó szabályok; ott van a magyarországi területek felszámítása is.

Iratott 1100 = 1688-ban.

2. Másolata II. Bajezid szultán azon fermánjának, melyben fiát Ahmed szultánt (909 = 1503-ban) vívott győzelmeiről értesíti.

3. 'Ala ed-Dîn szeldzsúki khânnak az oszmán dynasztia megalapítója, Othmân b. Erthogrul számára adott berátjának másolata. (688 = 1289.)

Jankovich M. gyűjteményéből. (Sign. 2. Quart. turc.)

XXXVI.

Negyedrétü kézirat, 83 levél. 1. Teshrifât-i-mu'ta b a r a. = A legnevezetesebb udvari szertartások. Ezen codex tartalmának meghatározását nem adhatom czélszerűbben, mintha a bevezetést fordításban ide iktatom:

»A khalifaságot őrző pádisáh, a nagytekintélyü sahinsah, a két szent hely (Mekka és Medina) őrzője, a világegyetem terem-tője malasztjának nyilvánítója, a világ biztonságainak előhozója, és az emberi nem nyugalmas állapotának oka, a királyok és szultánok legnagyobbika, és az összes uralkodók parancsnoka, az igaz vallás követőinek segítője, a hitetlenek és apostaták legyőzője, a kedvező csillagzatu, világhódító istennek, a legmagasabb királynak ár-nyéka, a szultán, szultánnak fia, a kor győzedelme, g â z i Szultán Muhammed Khán — tegye isten örökkétartóvá az ő uralkodását igazsággal és jóttevéssel. Ő felsége az 1087 = 1676-ik évben az ő teljhatalmu megbizottjának, a nemes pa-rancsnoknak és tekintélyes tanácsadónak, a világ rendje fen-tartójának és a népek rendezőjének, a nagy vezérnek Mustafa basának meghagyta, hogy a kánontudóknak elpusztulása folytán a feledés kuszakójában levő némely fontos birodalmi kánont és a mi időnkben törvény erejével bíró és a birodalom oszloppaira (főhivatalnokaira) vonatkozó alkotmányokat összegyűjtsön és szer-kesztessen, mely munka bevégeztetvén, hogy kellőleg elhelyeztet-hessék, ezen szegény szolgának annak leírása megparancsolta-tott.« »Megírta a szegény 'Abd-al-Rahmân kancellár, bocsássa meg isten az ő bűneit.« . . .

Ezután következnek az állam alkotmányából és a hivatalos udvari szertartásból a következő fejezetek:

- 1) A Szadr-a'zam hivatalának köre és competentiája,
- 2) a pénteki napon tartatni szokott államtanács (divân) kanûnja,
- 3) a szerdai államtanács kánûnja,
- 4) a vásárra vonatkozó törvények,
- 5) a császári tanács kânunja,
- 6) a császári kihallgatásra vonatkozó kánun,
- 7) a zsoldok kanunja,
- 8) a követségekre vonatkozó kánun,

- 9) a hivatalos öltönyök kánunja,
- 10) a nishândzsi kánunja,
- 11) a defterdârok kánunja,
- 12) a fõtîtkâr kánunja,
- 13) a nagy bejram ünnepi udvari tisztelgés kánunja,
- 14) u. a. a nagy ünnep harmadnapjára vonatkozólag,
- 15) a csász. udvar jancsâr agâinak kánunja,
- 16) az emirek és Szandzsák-bégek kánunja,
- 17) a császári ajándékként osztogatni szokott díszruhákról,
- 18) a különféle ejâletekről.

[Ezek között találjuk a budait, temesvárit, egrit, kanizsait, váradit is.]

19) a császári tugh, (azaz a póznára függesztett lófark) kiviteléről,

- 20) a zászlóaljokról,
- 21) a próféta születése évfordulójának szertartásairól,
- 22) a kapudán basiról,
- 23) az állami főhivatalnokok elmozdításáról,
- 24) az 'ulemákról,
- 25) a mollákról és tanárokról,
- 26) a Kâzi-aszkerekről,
- 27) a Kâdíkról és a főkâdiról,
- 28) az örökösödésről,
- 29) a házasságokról,
- 30) a különféle okmányok díjairól,
- 31) az iszlámra való áttérésről,
- 32) a marhák után fizetendő adóról,
- 33) az örökös haszonbérrel.

Ezen felsorolásból is látható a jelen kézirat fontos tartalma; az oszmán birodalom alkotmányát találjuk benne abból az időből. Kaligraphiai tekintetben gyűjteményünk gyöngyének mondható. Arany szegélylyel diszített tarka papirlapokon készült; a címek a legnagyobb csinnal különféle színű tentával vannak írva és mindenféle ékességgel diszítve. A végén a következő olvassuk: »Bevégeztetett ez a könyv a hatalmas és kegyelmes király segélyével, Allah szegény és alázatos szolgája, janinai Iljász (Eliás) b. 'Ali által stb. 1200-iki = 1786 sevvâl hó 22-én.

Ugyanezen kötetben az elsővel egyenlő kiállítással következik: 2. Kânûn nâme âl-i 'Othmân ve teshrifât-î âjin-i divân.

»Az oszmán dynasztia alkotmánya és a divân szertartásainak rendje.«

E munkában szintén a különféle állami hivatalok kötelességeiről és munkaköréről, valamint némely udvari cerimoniákról van szó. — Az utóiratban, a mit különben a kézirat külsejéből amúgy is következtethetünk, ugyanaz az Iljász b. 'Alî vallja magát leírónak, a ki nevét az 1. alatti codex végére jegyezte; évszám ugyanacsak 1200 = 1786. Ide igtatom még a következő latin jegyzetet, mely a kézirat borítékán olvasható: »Canuni teschvifat i. e. Explicatio omnium Legum Ceremonialium aulae Ottomanicae.« Ex Bibl. Com. F. Széchenyi.»

(Sign. 8. Quart. turc.)

XXXVII.

Defter mufasszal livâ Novigrad be-mirmi râ n Budun, azaz; »Buda mirmiránságában levő Nógrád részletes defter«-je, Évszám: 987 = 1579. A levelek száma 44, alakja keskeny hosszúkás ívrét. A belső címlapból kitűnik, hogy Murâd szultán rendeletére állíttatott egybe, Ahmed a hatvani miri-livâ által. (A codex már régebben Vámbéry által is determináltatott.) A címlap után következő lapot Murad szultán tográja foglalja el: (Murad Chan semper victor; sigillum imperatoris Amurathÿ; marg. jegyz.)

Jankovich M. gyűjteményéből.

(Sign. 3. Fol. turc.)

XXXVIII.

Kitâb 'ilmi ikszîr 'ilmi kâf 'ilmi kimîa 'ilm kartâsz 'ilmi szîmia. 72 levél, 12 edrétben. Az Alchymia tudományára és a vele összefüggő mindenféle ismeretekre tanító anonym szerzőjű könyv; két részből áll (a. fol. 1—52. — b. fol. 54—69.) A második rész bevezetésében a névtelen szerző azt mondja, hogy »ezen nagy tudományt sok padisah, sok tudós és seikh kezdette, de nem bírta annak valóját elérni Szerző azonban 40 évig tar-

tózkodott Magrebben (Éjszak-Afrikában) a különféle alchymistikus és magikus szakmákban jártos és az elásottkincsek feltalálásának művésze téről híres Sheikh Tâlib szolgálatában;» a mit ott tanult, azt röviden ezen könyvben adja elő. Van is benne sok bűvös recept mindenféle alchymistikus mesterség véghezvitelére. Keltezve nincsen.

A Múzeum könyvtárába Jankovich Miklós gyűjteményéből került.
(Sign. 3. Duod. arab.)

XXXIX.

Vegyes tartalmú kézirat 4-ed rétbén, mely 150 beirt levélben 11 féle munkát foglal magában. 1. 1—11 lev. Futûhât ilâhijje kitâb al-Châfijjâ li- (cod. al)- Shâmûr al-Hindirahmat Allahi 'alejhiva-'aladzsamî mashâ'ich al-iszlâm = Isteni felvilágosításai az indiai Shâmûr K. al-Châfijja, azaz: »Titokkönyve« című művének (Isten irgalma reá és az összes nagy sejkhekre.)

Ezen munka az irodalom azon rovatába tartozik, melyet »pseudepigraphicus« irodalomnak szoktak nevezni. Ezen munkák rendesen a »scientiae occultae« köréből valók. Oda tartozik az előttünk fekvő török könyv is, melynek szerzőjeül Shâmûr állítólag ind tudós van említve. Az Al-Châfijja (codexünk rubrumában: Al-hâfijjâ van) meg van említve H. Ch.-nál III. 128. nr. 4674. (V. ö. 78. nr. 10082.)

Steinschneider, ki a keleti pseudepigraphicus irodalomról egy igen kimerítő értekezést irt, ezen könyvet csak czímből ismeri és azt a véleményt kockáztatja, hogy az ind Shâmûr név alatt tán Samirus állítólagos chaldaeus király neve lap pang (Zur pseudepigraphischen Literatur insbesondere der geheimen Wissenschaften des Mittelalters. Aus hebräischen und arabischen Quellen. Berlin, 1862. p. 79), és nem emlékszem, hogy maga a könyv valahol kimutatva volna. Ezen könyv a betűk titkos erőiről, mint mondani szokták virtus-airól szól, és ezen kabbalisticus betűcombinációkról, melyekből a cabbalistic hathatós nevek állnak elő; ezen nevekre vonatkozik a Korán azon mondása, hogy: »Alláh Ádámot minden nevekre tanította«

(szûra II. v. 29.) Ezen betűcombinációk egyikéből áll Allâh úgynevezett nagy neve, melynek ismerete csak egyes kiválasztottak titka, kik e név használata folytán a legnagyobb csudákat képesek művelni.

2. 11b–22b lev. Az 1. alatti értekezéshez, úgylátszik, még hozzátartozik a következő is, mely Riszâlet Keshf al-asz-râr »értekezés a titkok felfedezéséről« címet viseli és 4 fejezetben a következő kérdéseket fejtegeti kabbalistikus módon: 1. A napnak, a holdnak forgásáról és a holdstációkról. 2. Milyen hatása van minden egyes holdstációnak. 3. A talismánokról. 4. Mindenféle kabbalisticus tudnivalóról. Itt a bolygóknak mindenféle astrologicus hatásáról, a számok kombinációiról, a betűk és szók kombinációiról mindenféle furesa dolgot találunk. Vannak közölve egész táblázatok, négyszögek, melyek mindegyike kisebb négyszögekre van felosztva, a melyekbe a betűk beírják; központos körök, melyek egyes szelvényekre vannak felosztva és a titkos betűösszetételekkel megjelölve és mindezen irka-firka magicus hatásáról stb.

3. 22b–25b lev. 'Kitâb Shâmûr Hindi. »Az indiai Shâmûr könyve.« Az 1. számtól különböző könyv, a miből az tűnik ki, hogy Shâmûr nevéhez más-más könyvet fűztek. A bevezetésből azt tudjuk meg, hogy a »Kitâb al-hâfjâ ila-l-hikm« könyvet Platon írta és Shâmûr magyarázta, mely magyarázatot tartalmazza a jelen munka, mely a négy elem titkait és a betűkkel való összefüggését tárgyalja. Abból indul ki, hogy a betűk közül

a tűzhöz tartoznak: 'a, h, t, m, f, sh, d = 1135 vagy 3550;

a levegőhöz tartoznak: b, v, j, n, sz, t, d = 1358 » 2025;

a vízhez tartoznak; g, d, k, sz, k, th, z = 1590 » 3757;

a földhöz tartoznak: d, h, l, 'ajn, r, ch, g = 1912 » 3331;

a számok az egyes betűk számértékeinek összegét képviselik, a második sorban felemlített számösszeg a számértékeknek az úgynevezett beszt rendszer szerinti összegezését képviseli. A betűk számértékét tudniillik a kabbalisztikusok két módon határozzák meg, a dzsumal és a beszt módon, a szerint, a mint magának a betűnek értékét veszik, vagy a betű nevéét. Például a mim (m) betű magában véve = 40, de ha a betű nevét veszem

$= m + i + m = 90$. Innen van a kétféle összeg, mely az egyes elemek betűinek összegezéséből ered. Ezen számításokból kiindulva hat az astrologus a betűkkel és számokkal és azok kombinációival az elemekre és változásaikra. Ez a kabbalistikus eljárás van itt mindenféle formulák, körök, négyszögek által kifejtve.

4. 25^b–40^a lev. Sharh riszâlet Sheikh Shâmûr hindî. A fentebbi értekezésnek körülményes magyarázása, a melyben a betűk összefüggése az elemekkel, mely fent laconice van meghatározva, bővebben kifejtetik, az elemekre való hatásra nézve mindenféle kabbalistikus ráolvasások, imák és egyéb formulák közöltetnek, melyek által a hozzáértő ember a természet urává lesz.

5. 40^a–54^a lev. Hâda ez mudzsarrabât Tumtum Hindî perzsa cím alatt (= a következő az indiai Tumtum »probata«-iból való) a pseudepigraphicus irodalom egy másik hősének munkája »Mudzsarrabât«, »Probata« (= oly dolgok, melyeknek hatása ki van próbálva) van törökül közölve. Szerzője Tumtum, kinek neve így is fordul elő Timtim, Tamtam, szintén indiai tudós, kinek nevével Maimonidesnél is találkozunk (Dalâlat ed. Munk. III. 250); a pseudepigraphiai irodalomban való állásáról lásd Steinschneider l. c. 83 n. 4. és az ott idézett helyeket. A »mudzsarrabât« munka ottan nincsen kimutatva. Ez a munka ugyancsak olyan körben mozog, mint az előbbiek; elején az isten titkos nagy neveit árulja el, melyeket, mint-hogy nálunk bajos az arabs szedés, héber átírásban közölök: ללטהטיל מהטהטיל מהטבטיל מהטהטיל גלהטטיל להטהטיל különféle formulák és imádságok, melyek kíséretében az említett titkos nevek hatása »probatum est«, magyarázzák a bevezetésben közölt titkos ismereteket, melyekről szerző még azt jegyzi meg: »Ezek a tórában, az indzsilben (evangelium), a zabûrban (zsoltár) és a Koránban rejtett nagy nevek a magrebi tudósok (v. ö. XXXVIII. sz. szerint.« Tumtum könyvéből minden egyéb titkos tudományon kívül még a kincsásás mesterségére is nyerünk utmutatást. A vége felé Salamon titkos pecsétje magyaráztatik, melylyel a daemonok fölött uralkodott.

6. 54^a–69^a lev. Dzsafr 'Alî Karrama Allâh Vadzshahu. »Alinak, tegye nemessé Allâh az ő arczát, Dzsafrja.« Dzsafr alatt értik a titkos könyvek egy nemét, melyekről a

történelem muhammedán bölcse, Ibn Chaldûn, bőven emlékezik meg hires Prolegomenáiban. Ezen könyveket pseudepigraphice szeretik 'Alî chalifára, kit a titkos tudományok kapujának neveznek, mint szerzőre visszavezetni. Könyvünk pseudepigraphuma így hangzik: »In nomine és exordium. Ez a könyv magában foglalja azt, a mit a nagy imám, az iszlám argumentuma Abû 'Abdalláh Muhammed al-Gazzâlî azokból vont ki, a miket a nagytekintélyű imám, a Benu Gâlib arszlána 'Alib, Abî Tâlib gyűjtött egybe Dzsafr ezímű könyvében, melybe a földi és a földöntúli világ, a régieknek és újaknak tudományait lerakta. Nem sikerült senkinek felfedezni azt, a mi ebben a könyvben a fénytelses világosságokból, a ráolvasásokból és az isteni titkos nevekből foglaltatott, kivéve Imâm Dzsa'far al-Szâdiknak, annak könyvét pedig csakis al-Gazzâlî ismerte, ki ő után a legnagyobb imám és ezen könyvet ily ezím alatt dolgozta fel: »A jól megőrzött gyöngy és az elrejtett ékkő, a fénynek fénye, Allâh gyilkoló kardja és követő szava (al durr al-maszûn val-dzsauhar al-maknûn, nûr al-nûr, szejf Allâh al-mâhik val-kalâm al-lâhik).« Itt is Allâh nagy nevééről, az angyalok neveiről, mindenféle kabbalismusról, ráolvasásokról, imádásokról és formulákról van szó.

7. 69a–78a lev. Kitâb Dzsunnat al-aszmâ. »A nevek rejtélyei.« Címe megmondja, hogy micsoda, mindenféle varázsköröket (davâir) magyaráz, derekát egy hosszú költemény foglalja el arab nyelven. A munka végén a »nagy névről« van szó, mely a fák leveleire van ráírva; ezután a másoló jegyzete: »Másolta Dervish 'Alî Schr Pecsevi 192-ben (azaz 1192).« Másolónk tehát Pécsi volt; mely körülmény magyarázná érdekes codexünk provenientiáját. Vagy tán így kell érteni: Másolta: D. A. Pécs városában. Pecsevi ugyan annyi mint pécsi, de hibából a várost Pecsevînek nevezhette; találkoztam egyszer másutt is e hibával. Mindenesetre feltűnő az évszám, mely a törököknek Pécs városából való kiűzetésénél későbbi. Pécs városnak névéhez egy pár muhammedán tudós neve van fűzve. Legjobban ismerjük Pecsevi történetírót, Esztergom és Eger meghódításának szemtanuját, kinek munkája a magyar történetre nézve nagy fontossággal bír. Megemlítek még egy Pecsevi-zâde (azaz: Pecsevi-fi) nevű theologust is, kit a XVI.

sz. a. jellemzett codex szerzője idéz fol. 324., recto a dervistánczok kérdésének tárgyalása alkalmával, még pedig ily hizelgő czímek között: »Igy említé azt, az iszlám seikhje, a nép muf-tija a híres Pecsevîzâde, midőn kérdezték sat.«

8. 78a–92a lev. Kenz al-zuhhâ dilajau mal-mî'âd. »Az asceticusok kincse az itélet napja számára.« A bevezetésben Sheikh Jûszuf van szerzőül megemlítve, és a könyv ritkaságáról szól. Másik czíme e munkának: »Rijâdat al fâtiha'« »a fâtiha gyakorlata« azért mert a fâtiha körülírásából álló imákat tartalmaz. Az egész értekezés arab nyelven van írva.

9. 92b–136b lev. Nincs czíme; a bevezetés azt mondja, hogy a könyv tartalmát Sheikh 'Isza atyjától, ez Sheikh 'Iszától, ki Dzsurdzsánból származott, később Ak hiszárbán telepedett meg, birta hagyománykép. Ez a munka a jelen gyűjtemény legezifrább része, melyben a kabbalisticus tudomány valódi origiáit látjuk. Vannak benne mindenféle verses imák is a hét különféle napjaira, miután ezeknek kabbalisticus fejtegetését bőven tárgyalta volt a szerző. A végén egy pár, úgy látszik a török munkához szorosan nem tartozó arab nyelvű kabbalisticus tanok vannak a nîrendzs köréből.

10. 137a–140b lev. Allâh 99 »szép nevének« (al-aszmâ al-husna) magyarázatáról, úgy látszik csak kivonat.

11. 141a–150a lev. Mindenféle 'azîmet, azaz ráolvasás; a végén egy hathatós ördögkiűzést eszközölő hosszú imádság.

Az olvasó látja, hogy ezen kézirat mily nevezetetes encyclopaediája a muhammedán Kabbalának. Irodalomtörténeti becse azon nevezetes adalékokban áll, melyet a pseudepigraphicus irodalom ismeretéhez nyújt Ezen fontosságáról egy szakfolyóiratban szándékozom értekezni.

Az általános címlapon csak e szót látjuk: »Madzsmû'a = gyűjtemény, keleti kézből. Alatta: »Liber hic insignis pretii et per modum judaicae Cabbalae in literis vice numerorum positus diversa arcana, dotes et virtutes explicans scriptus lingua turcica.« Nem tudom mi okból van szerzőül reávezetve Chatem.

Jankovich M. gyűjteményéből. (Sign. 8. Quart. arab.)

D) **V e g y e s e k.**

XL.

Vocabula turcica et germanica 1767. Török mesék és egy hozzájuk tartozó török-német glossarium. 91 lap, 8-r.
(Sign. 9. Oct. turc.)

XLI.

Arab-török imádságos könyv. 8-adrét 103 levél. Ezen imádságos könyvek rendszeren egy csomó szúrást tartalmaznak a Koránból, utánuk mindenféle fohászkodások következnek. A jelen imádságos könyv tartalma a következő sorrendben folyik: a Korán 6. szúrája; ehhez magyarázat; 36., 44., 48., 55., 56., 59., 67., 77., 93., 94., 110, 112., 113., 114. 1. 2. (csak részben) szúrák. A Koránból vett ezen részletek után következnek: a jó conjuncturáért (Kirân mubâarak) való imádság; pénteki imádság, utána a hét többi hat napjára való imádság. Végre *manâszik hadzsdzsi sherif*, a nemes mekkai bucsújárás ritusai, mely utóbbiakkal külön füzetkében minden hadzsi candidatus kezében szoktunk találkozni.

Ezen tartalomjegyzékből kitűnik, hogy rosszul határozta meg Dr. Perles József ezen kéziratot így: »Koran arabicum«; a régibb determinatio plane »MS. persicum«-nak mondja. Feljegyzése: »Donavit Bibliothecae regni. Jos. Döry 1804.«

(Sign. 3. Oct. arab.)

XLII.

Imádságos könyv 129 levél.

A Koránnak 1., 6., 36., 25. szurái után arab és török imádságok és vallásos elmélkedések. Ott van Muhammed, Illés és egyéb szent ember pecsétjének állítólagos mása tele kabbalisztikus betűsoportokkal; a vége felé van egy imádság, melyben a *hu* szó két lapon át az *ilâha* szó három lapon át van ismételve. Evszáma nincsen, de fol. 50. a *hiljat al-nebi* című

darab, mely a próféta testének leírását tartalmazza, és egyike a leghatásosabb imádságoknak, bevezetésének végén, ezt a dátumot találom: Iratott 1085-ben = 1674.

A címmlap hátán egy latin nyelvű hosszú dedicatio, melyből a következőt emelek ki: *Σὺν Θεῷ!* »Turcicum hunc codicem Helleno Glaucopoli seu Bellogrado a quodam Supremo Officiali Caesariano sibi Anno Domini 1717 missum atque dono oblatum [quem quidam magnus Vezirius aureā zonā collo appensum super pectus jam occisus possedit] in decus augmentum nec non perennem mnemosynen Celeberrimae Bibliothecae Soproniensi iterato ac animitus obtulit. Anno AE. C. 1728. atque Bozinio trans Isterum misit Ada[m] Mittuch O.E.C.G.B.T. posthac F.B.B. jam vero Deo ita permittente à plurium annorum revolutione E.C.E.B.V.C.H.« A másik táblán ugyanez a monogramm, melyet XV. XXXII. sz. a. felemlítettünk. (Sign. 6. Duod. arab.)

XLIII.

Tizenkettedrétben 85 beirt levélen gyönyörűen kiállított, igen csinos írásu arab imádságos könyv, közönséges tartalommal és a szokásos szúrákkal. Az egyes darabok címei aranyozott betűkkel írvák. Följegyzése: Ex libris et Bibl. antiquaria Herrmann Wohl. (Sign. 4. Duod. arab.)

XLIV.

Török-arab imádságok és kivonatok a koránból. 76 levél, 12°. 1181-ben iratott. Nagyon csunya és ízetlen írással.

(Sign. 11. Duod. arab.)

XLV.

Arab török imádságok. 22 levél és 12° hatszögletesre nyírbált lapokon; a muhammedán vallás szentjei, kikre az imákban hivatkozni szokás, abc rendben vannak felsorolva.

(Sign. 12. Duod. arab.)

XLVI.

Arab-török imakönyv. 143 levél és 12°. elöl a korán 36. és 67. szurái.

(Sign. 13. Duod. arab.)

XLVII.

1. Imádságos könyv 133 levél 12-edrétben. A korának több szúráját a következő rendben tartalmazza: 6. 36. (Ezen szúra neve: »Jâ szîn«, nem pedig »Laisz« a mint egészen tévesen a könyvhöz függesztett latin nyelvű determinációban mondatik) 44. 48. 55. 56. 67. 78. — 91. 93; ezek után más, alkalmasint újabb kézzel a következő szúrák, 94—102; 104—114, 1; ezen utóbbi sorozatban a szúrák címei nincsenek kitéve.

2. Ezután két hosszabb arab imádság következik, melyek közül az első az 1) alatti 2. szúrasorozataéval azonos, a második idegen régibb kézről való.

3. Töredék egy török nyelven magyarázott imádságos könyvből, melynek elején török nyelven a betűk számértéke meghatározásának három módja (kabîr, szagîr, akbar, azaz: magnus, parvus, major) magyaráztatik, és azoknak az imádságra való alkalmazásáról van szó; mire 11 arab imaszöveg következik és mindegyiknek hatásai török nyelven magyaráztatnak; különösen a »hizb al-bahr«-nak nevezett ima sajátságai is behatóan tárgyalatnak, a 99 »szép név« számértékei közöltetnek, és minden egyes név jelentősége magyaráztatik.

Jankovich Mikl. gyűjteményéből. (Sign. 8. Duod. arab.)

Ezen könyvalaku imádságos gyűjteményeken kívül van könyvtárunkban egy pár papirtekercsekbe foglalt imagyűjtemény is; még pedig a következő számok alatt:

XLVIII.

14'nyi hosszú papírszalag, melyen mindenféle amuletszerű formulák, mystikus istennevek, imádságok, jelek és fölötté érdekes rajzok, melyekbe ily amuletszerű imádságok vannak foglalva. Mindkét margo mystikus jelek csoportjaival van tele írva.

(Sign. 10. Duod. arab.)

XLIX.

10'nyi hosszú papírszalag. Imádságok török nyelven, úgyszintén a korán legfontosabb hét verséből álló ima (szalát jedi ájat).

(Sign. 15. Duod. arab.)

L.

7 $\frac{1}{4}$ 'nyi hosszú papírszalag. Török nyelven mindenféle betegségre nézve jó tanácsot tartalmaz úgymint imádságokat is. (Sign. 7. Duod. ture.)

LI.

10 'nyi hosszú papírszalag. Mindenféle muhamedán imádságok; ezek után az iszlám két híres költeménye, melyeknek a hívők minden költemény között a legnagyobb fontosságot tulajdonítanak: Ka'b b. Zuhejr-nek Bânat Szu 'âd kezdetű költeménye és Al-Buszîrî-nak Al-Burda című költeménye. (Sign. 5. Duod. arab.)

LII.

Kalendáriom; sorskönyv és egyebek. 61 levél 8-adrét. 1—2 levél: úgynevezett Rûznâme, azaz naptár; táblázat annak kiszámítására, hogy minden évben az arab (hold-) év változó konysága folytán mily viszonyba jut az állandó keresztyén napi évhez. Hogyan kelljen ezen táblázatot felhasználni, ugyanezen kötetben fol. 42, megkezdett körülményes utasításban van megmagyarázva. Ezen másfél levélből álló táblázat ugyanazon kezdettel bir, mint ama teljesebb Rûznâme, mely a bécsi császári könyvtár A F. 338 (300) codexében fol. 82—91 van meg és Vefâ Seikh által készült; a miénk rövidebb és csekélyebb időtartamra vonatkozik. Seikh Vefâ a mi időszámításunk XVI. százada második felében élt és nem csak mint III. Murád történeteinek megírója, hanem mint az állandó naptár első szerkesztője ismeretes. A naptár szerkesztésére a muhammedán társadalomban annál nagyobb szükség van, a mennyiben az ő naptárunk változó természeténél fogva a muhammedán ünnepek és böjtnapok valamennyi évszakon keresztül vándorolnak. Az idegen hónap nevek hangzása a törökben természetesen nagyon elváltozik. Például lajstromunk 2a lapjának homlokán a következő mondat olvasható:

Mâhi Shubât ja'nî Filvârisz âchir shitâ ber mûdzsibi Jaunânîân,

azaz :

»Shubât hónap, azaz Februárius, a télnek vége a görögök

szabálya szerint.« A februárius szót a fenttebbi török sorban a »Filvârisz« szó fejezi ki.

A margókon rézsutos sorokban mindenféle az időjárásra vonatkozó megjegyzés olvasható ugyancsak török nyelven. Ezen naptári táblázattal kapcsolatban harmadfél üres levél után 5b–8a egy »Dies fausti et infausti« féle lajstrom következik: 1) a nap és éjjel egyes óráinak melyike bir jó, áldásos, és melyike rossz, ominosus előjellel; ezután következik 2) hasonló útmutatás a hónapok egyes napjaira nézve. Minden hónapban van két »rossz nap«; meg kellett mondani a kalendáriom írójának, melyik az a 2 nap, melytől különösen kell óvakodni. Ha az ember útra kél, minden nap, melyik időben kezdje utazását? Ha valaki megbetegedik, a kalendáriom napjától függ egészségét visszanyerje és mikor? Mindezen dolgokra nézve a török ember az előttünk fekvő rövid útmutatásból felvilágosítást nyerhet. Régi idők öröksége az a babona, melyen az ily irodalom alapszik; nem eredeti terméke az iszlámnak. A régi Egyiptomban, a Papyrus Sallir IV. (lásd: De Rougé, Revue archeologique 1853; Chabas, Le calendrier des jours fastes et nefastes de l'année égyptienne, és újabb időben: Maspero, Le conte du prince prédestiné, Journal asiatique 1878. I. p. 341 és k.) által képviselt naptárak szolgáltak már ugyanazon célokra; a rómaiak ¹⁾ közvetítése folytán a kereszténségbe is behatoltak az ily naptári nézetek, ²⁾ mint az 1375-ben szerkesztett kataláni atlas mutatja, melylyel Buchon és Tastu (Notices et Extraits des MSS. XIV. II. 17–24) ismertettek meg. Valamint a keresztyén theologia (már Aranyszájú sz. Jánostól kezdve) úgy a muhammedán theologusok is síkra keltek az ily naptári babona ellen, mely mindenféle csempészett traditió tekintélyére támaszkodott. Mindamellet nem bírták kiküszöbölni a nép tudatából, mely még a komolyabb irodalomban is talált kifejezésre.

8b–26a lev. Úgynevezett Fâ l-nâ m e, azaz: a »sortes Co-

¹⁾ V. ö. a Dies aegyptiaci tekintetében Jablonski Opuscula ed. Te Water (Leiden 1806) II. 274–308. P Thewrewk Emil, Egyetemes Phil Közlöny. III (1879.) 111–114.

²⁾ V. ö. Dr. Joh. Bapt. Thiers, Traité des superstitions qui regardent les Sacremens etc. 4. kiadás Avignon 1777. I. köt. 248–270. lap, hol az egyháznak az ily babonák elleni rendszabályairól van szó

ranicae» kezelésére oktató könyvecske. Ha valaki utazásra vagy harczra vagy egyéb tevékenységre szándékozik indulni, a Korán könyvét nyissa ki és a szerint a mint a fâl-nâme utasítása folytán egyik vagy másik szó vagy vers az, a melyre sorsának megtudása végett ügyelnie kell, az illető szóból vagy versből megtudja, szerencsés utazásra, sikeres harczra stb. szándékozik-e indulni, vagy pedig sem. Így minden ember a maga maga prófétája lehet a Korán szövegének közvetítésével. Természetesen az egész eljárást a ritualis mosakodásnak és bizonyos imádságoknak kell megelőzniök. Ezekre úgymint az egész »fâl« eljárására nézve az előttünk fekvő könyvecske ad felvilágosítást. Az eljárás a következő: az alphabétum négy betűje között hármathármát kombinálnak, mindegyik kombinációnak a Koránnak bizonyos verse felel meg, mely aztán »omen« (fâl)-ként szerepel. — A bevezetés, mely a fâl eljárását magyarázza, félbe van szakítva, a mennyiben 10b—14b-ig, idegen kézzel a hét és hónap napjainak szerencsés vagy ominosus sajátságai magyaráztatnak megint, míg 15a-val ismét a fâl-könyvecske folytatódik. — A betűcombinációk mindenütt vörös tentával vannak kitüntetve, a margón ugyancsak vörös tentával az egyes combinációk áldásos vagy szerencsétlen természete van megjelölve.

Ilyen fâl-námék nagy számmal találhatunk az európai könyvtárakban; kiemelem különösen a bécsi csász. könyvtár gazdagságát e tekintetben. Lásd Flügel: Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften der kais. kön. Hofbibliothek in Wien. II. 580. és az indexben »fâl-i-Kur'an« szó alatt felhozott helyeket.

26a—32a lev. Török katekizmus. Címe: Dzsevhâ hir eliszlâm. Az iszlám fôelveit kérdés és felelet alakjában adja elő. Rövid bevezetés után így kezdi:

»Ha kérdeznek: Muzulmán vagy-e? felelj: »Hála legyen alláhnak« (az vagyok).

A szerző neve nincsen megmondva. — A könyvecskét gyarló orthographiája torzíttja.

33a Shemszi Efendi török költő egy vallásos költeménye (iláhi).

34a—41b üres lapok.

42a—b A könyvecske elején levő rûznâme magyarázatának kezdete. Így kezdődik: »Sherh rûznâme jokaryda katb olmak

dacha bihter idi lâkin chatâ oldu.« Ez a rûznâme magyarázata; jobb lett volna fentebb megírni; de elmulasztatott.« Egy levél van meg belőle, ezután mâhi-rûmije custos-sal megszakad és a folytatólagos oldalon egy arab versnek vége találhatóik.

45—60 össze-vissza mindenféle török és persa vers van egyenes és rézsutos sorokban, neszkhî és diwâni írással.

61. Imádság olyanok számára, kiket a tengeri út alkalmával tengeri zivatar (furtina) ér. (Sign. 2. Oct. arab.)

LIV.

Rûznâme. Nyolczadrétben igen csinosan kiállított, 7 levélből álló kézirat. Kiindul a keresztyén hónapokból; kezd Adar azaz Mart (márctius haván); az imádságok időinek kezdete pontosan van megjelölve, és mindazon babonás adatok is találhatók benne, melyekkel muhammedán naptárakban mostanáig találkozni szoktunk. Nincsen megjelölve melyik évre szól e naptár. (Sign. 7. Oct. turc.)

LV.

Rûznâme-i dâr-i nadva. Három lábnyi hosszúságú hártára csinosan írott táblázatos kalendáriom, az 1192—1277 muhammedán évekre. A különféle naptári megjelölések jobb átnézet kedvéért majd fekete, majd vörös tintával írvák. (Sign. 1. Duod. turc.)

LVI.

Igen csinos kiállítású kézirat 4 edrétben 72 levél ékes festésekkel és aranyozásokkal. 1—18 levél: Arab elemi olvasókönyv, melyben a betűk és szótagok vannak feltüntetve. A végén a muhammedán imádság egynehány legközönségesebben előforduló symbolicus szövege. Melléje kötve töredékek 19—27 levél, 8-adrétű több török katechismus-féle könyvecskékből; nevezetesen vallásos versus memoriales, melyeknek kezdete:

Chudâ Rabbum benim hakkan Mohammadun raszûl allâh
Hem iszlâm dîni dir dînem Kitabim dir kalâm allâh

mely emlékvér az iszlâm legfőbb elemeit tartalmazza. Végén: mint másoló az »ismeretes« Chalîl Efendî van megnevezve.

A boríték belsején ezen feljegyzés olvasható: »Anno 1800. Die 6 July. Vettem Konstantinápolyban egy Piaszteren. Csúry Ferencz.« (Sign. 1. Quart. turc.)

LVII.

- Arab) 1. Darabok a Korán szövegéből.
) 2. Olvasási gyakorlatok. — Szótagok.
 3. Vegyes. Egy llâhi-féle török költemény; kezdete:
 Kyl shefâ'et ben za'ife jâ raszûl allâh meded.
 »Járj közben s Isten profétája érettem, gyöngé emberért,
 segítség!«
 4. Török. Hat darab eredeti hivatalos török okmány.
 »Ex Collectione et Bibliothecae Derschanianae MSS. Norimb.
 auctione publica venditis sub Nro. 78. sub tit. Variæ Sche-
 dæ Turcicæ carmina et epistolæ auto-
 graphæ et Excerpta quædam ex Corano.«
 Csakis a 3. szám alattiak birnak értékkel. Jankovich Mikl.
 gyűjteményéből. (Sign. 5. Quart. turc.)

Pótlék a XXVI. számhoz. Az első cikk kinyomatása után sikerült hosszas utánjárás folytán megtudnom, hogy az említett sz. a. tárgyalt codexünk tartalma a bécsi czász. könyvtár N. F. 415 jelzésű codexével (Inshâ Dzsâmi) azonos. (V. ö. Flügél I. 265. lap.) G. I. ¹⁾

¹⁾ E cikk befejezetével kedves kötelességünknek tartjuk t. ezikkiró úrnak, azon tudományos buzgalmaért, melylyel a múzeumi könyvtár keleti kézíratait a tudományos világgal folyóiratunkban megismertetni s ezeket újból determinálni sziveskedett a magunk és a múzeumi könyvtár nevében, hálás köszönetünket e helyütt is kifejezni. Ez alkalomból egyuttal arra kérjük a vidéki könyvtárak birtokosait, hogy a mennyiben gyűjteményekben török, perzsa, arabs, vagy más e fajta kéziratok volnának, arról bennünket tudósítani sziveskedjenek. Szerk.

VÁRADON ÍRT VITÉZ-CODEX.

Közli: Fraknoi Vilmos.

E folyóirat füzeteiben már többször kellett, az újabb kutatások eredményei által készítve, Vitéz János könyvtárának történetével foglalkoznom.

Ismételve magasztaltam azon pazar bőkezűséget, melylyel e nagy főpap könyvtárát az olasz kézirat-gyárakban készülő, fényesen kiállított munkákkal folytonosan gyarapítá. Ugyanis az ekkorig ismertetett codexek — egynek kivételével ¹⁾ — mind olasz műhelyekre utalnak.

Azonban nem lehetett föltenni, hogy egy oly tudományos és tudománykedvelő főpap összes könyvkészletét a külföldön szerezte be. Több volt mint valószínű, hogy azon kor szokása szerint, a saját udvarában is tartott scriptorokat, a kiknek állandó foglalkozásuk vala kéziratokat másolni.

Most egy új Vitéz-codex fölfedezése kétségtelen tény erejére emeli föltevésünket. Ez Csontos János úr érdeme és szerencséje.

A jelen év július elején a salzburgi könyvtárakban kutatván, a szent Benedek-rend szent Péterről címzett ősrégi kolostorában ő jött legelőször nyomára az alább ismertetendő fontos kéziratnak. A véletlen kedvezése ugyanekkor e sorok íróját is Salzburgba vezeté és lehetővé tette, hogy a kéziratot azonnal tanulmányozhassa, és legérdekesebb lapjának, ezen folyóirat számára, lefényképeztetését eszközölhesse. (L. a füzet végén, a mellékletet.)

A kis nyolczadrétű (25 cm. magas és 16 cm. széles) 53 levélből álló hártyakézirat Tertullian »Apologeticus« című

¹⁾ Szent Lea pápa beszédei, — a szent-antali zárdában. (L. Könyv-Szemle 1878-ik folyam. 79. l.)

munkáját foglalja magában. Külső kiállításában minden dísz nélkül. A hártya középszerű minőségű; miniature festmények nincsenek a codexben; a fejezetek bekezdő betűi vörös festéssel egyszerűen vannak kiállítva.

De értékesé teszi ezen codexet az a körülmény, hogy Vitéz maga foglalkozott javításával. Kezének és feltűnően élénk, vörös tentájának (minium) nyomai sűrűen találhatók. Kétségtelen, hogy collationálta a másolatot azzal a kézirattal, melyet a scriptor használt. A kihagyott szokat és interpunctiókat beiktatta a szövegbe.

Emellett számos helyet aláhúzott és sajátkezűleg megjelölt, részint a No (Nota bene) jeggyel és vonalakkal, részint a tartalomra utaló jegyzetekkel. Az utóbbiak száma 121-re megy. Például álljanak a következők:

De fama et eius natura.

Due species cecitatis.

De Deo et de creacione.

De passione Christi et signis.

Plato Angelos non negavit.

De operatione Demonum.

Oracio pro regibus.

De triumphante imperatore.

Quid sit factio.

Varie opiniones philosophorum stb.

A szöveg utolsó szava mellé a lapszélre ezt jegyzé:

deo gracias *τελος* 1455.¹⁾

Vitéz tehát 1455-ben végezte a kézirat javítását,²⁾ ugyanazon évben, a mikor iratott.

Ugyanis a codex értékét jelentékenyen emeli az, hogy colophonjából megtudjuk: mikor, hol, ki által és kinek számára iratott.

¹⁾ A colophon után Vitéz kezével írva ezen négy betűt találjuk: »In ce«, a melyet kitörölt. Kétségtelen, hogy ez az »incepi« szó kezdete. És arra utal, hogy Vitéz, szokása szerint, pontosan fölakarta jegyezni mikor kezdte és végezte a javítást.

²⁾ A Vitéz által javított többi codexek, melyeket ismerünk, mind újabb koriak.

Az 53a lapon, a szöveg után, három sorban, nagy capitalis betűkkel írva, ezeket olvassuk:

EX: WARADINO: PER: BRICCIUM: PRVM

DE: POLANKA: ANNO: D: M: ET: C: 55:

DNO IOHANI: DE: ZREDNA: EPO: S: D: W.

Vagyis: Ex Waradino per Briccium Presbyterum de Polanka. Anno Domini 1455. Domino Johanni de Zredna Episcopo Sancte Dioecesis Waradiensis.«

A codexet tehát Polankai Briccius pap, Váradon Vitéz János püspök számára 1455-ben írta.

Briccius pap kétség kívül egyike volt azon scriptoroknak, a kik Vitéz udvarában alkalmazva valának. A »Briccius presbyter de Polanka« elnevezés kétféle magyarázatot enged meg; — hogy t. i. Briccius polankai lelkész vagy polankai származású volt. Az utóbbi valószínűbb.

Polanka (Polyánka) nevű helység több megyében található, és így nem határozhatjuk meg, hogy melyiknek nevét használja scriptorunk.

A nagyvárad kanonokoknak — legújabbán Bunyitay Vincze által összeállított — sorozatában ¹⁾ az 1466-ik évre »Briccius custos« helyeztetik. Nem valószínűtlen, hogy ez azonos a mi másolónkkal, a kinek tudományos értékű munkásságát Vitéz méltán jutalmazhatá kanonoki javadalommal.

Magyar scriptor művéről levén szó, figyelmet kell az írás minőségére is fordítanunk. Ez lényegesen eltér az olasz írástól. Mig ennek betűi teljesen gömbölyűek, Briccius pap a középkori úgynevezett góth szegletes írás befolyása alatt áll még, a mely Mátyás-kori okleveleinkben is uralkodik. A jelen codex írása egészen hasonló a szent Leo pápa beszédeit tartalmazó kéziratéhoz, a melyet Vitéz 1457. és 58-ban javított; minélfogva hihető, hogy ez utóbbit is Briccius pap írta.

A Váradon irt kézirat minden kétség nélkül Váradon kötött be, és tanúságot tesz arról, hogy a várad könyvkötők semmivel sem állottak olaszországi társaik mögött. Az ismertetett

¹⁾ A nagyvárad egyházmegye 1880-ik évi schematismusában.

kézirat kötése — barna bőr, arabeszkos nyomatokkal, aranymetszet, rézcsatok — teljesen megegyez az olaszországi műhelyek gyártmányaival.

A kézirat kétségkívül Vitéz utódjának Beckensloer érseknek esztergomi zsákmányával jutott Salzburgba, az érseki könyvtárba. De innen utóbb idegen kézre került, és csak 1846-ban, salzburgi antiquariustól, olcsó áron vásároltatott meg a Benedekrend könyvtára részére.

A Vitéz által Váradon fölélesztett tudományos szellemnek egy más emléke is találtatik Salzburgban: az egyetemi könyvtár egy XV. századbeli díszes hártya-kéziratában,¹⁾ melynek tulajdonosa Székel Miklós, váradi kanonok volt. Ugyanis a a kézirat tábláján, a tulajdonos így jegyzé föl nevét: »Liber Nicolai Seckel Canonici Waradiensis.« Az írás a XV. század végére vagy a XVI. első éveire utal. A kanonok nevével okleveleinkben nem találkozunk, és így személyéről semmit sem tudunk.

ISMERETLEN MAGYARORSZÁGI KÖNYVMÁSOLÓK ÉS BETŰFESTŐK A KÖZÉPKORBAN.

Közli: Csonotosi János.

— Negyedik közlemény. —

LXXI.

Szenczi Gergely 1397-ből.

Pozsonymegyei szenczi²⁾ származásu, kitől a pozsonyi káptalan könyvtárában latin szent beszédek maradtak fenn, melyeket 1397-ben másolt. A kéziratot ismertette Knauz: »a pozsonyi káptalan kéziratai«,³⁾ című munkájában, hol a colophont követ-

¹⁾ A könyv címe: »Bruno Episcopus super libros Moysi et Isaiam prophetam.« 189 nagy folio levélből áll.

²⁾ Régi okleveleinkben a helység neve: Semch, Zempez alatt fordul elő. L. Fehér Cod. Dipl. VIII. 1, 512, VIII. 2, 530, X. 8, 313.

³⁾ Esztergom, 1870, 142 l.

248 Ismeretlen magyarországi könyvmásolók és betűfestők a középkorban.

kezőleg közli: »Finita est expositio super Canone (Missae) per manus Gregory de Semcz. A. D. 1397. feria secunda post divisionem Apostolorum.« (jul. 16.)

LXXII.

Briccius polánkai¹⁾ pap 1455-ből.

Zrednai Vitéz János nagyváradai könyvmásolója. Az egyedi leíró, kiről tudjuk, hogy hazánkfia volt és Vitéz könyvtára számára itt a hazában dolgozott. A salzburgi, szent Péterről nevezett benczés monostor könyvtárában egy nagyérdekű latin Tertullianust találtam tőle, melyet a colophon szerint: (EX WARADINO : PER : BRICCIVM PRESBITERVM DE POLANKA : ANNO D. M. ETC. 55. DOMINO : JOHANNI DE ZREDNA : EPISCOPO : SACRAE DIOECESIS WARADIENSIS.) Nagyváradon 1455-ben Zrednai Vitéz János, nagyváradai püspök számára másolt. A kézirat hártján elég csinnal van kiállítva s minden tekintetben a másoló technikai ügyességéről tesz tanúságot. Vitéz azt véges végig vörös tintával javította s a colophon után megjegyezte: »deo gracias τολος 1455.« A kézirat emendálása és iratása tehát egy esztendőben történt, mely körülmény Vitéz J. könyvtárához lényeges adalékot nyújt.

LXXIII.

Brassai Péter 1460-ból.

Valószínűleg azonos azon Brassai Péterrel, ki 1456—1474 között a bécsi egyetemen mint a bölcsészeti kar tanára többféle

¹⁾ Polanka vagy Polyanka mint zemplénmegyei birtok előfordul már egy 1355-ki oklevélben (Fejér Cod. Dipl. Patr. IX. 2, 466.) s mint népes falu létezik ma is. Ily nevű faluk és puszták különben vannak még: Sáros, Somogy, Bereg és Nógrád megyékben. (L. Kollerfi Helységnévtárát.) Briccius tehát akár polánkai pap, akár pedig odavaló származású volt, mindkét esetben magunkénak vindikáljuk őt.

bölcsészeti disciplinát tanított¹⁾ s kinek neve a bölcsészeti kar ez időbeli tanácsosai²⁾ és a hittani kar tanárai között is előfordul.³⁾ Mi ezuttal, a mülki szent benedekrendi könyvtár egy latin kézirata alapján, mint könyvmásolót kívánjuk őt bemutatni. Em-lített könyvtár »*Varia Metrica et Prosa Saec. XV.*« Q. 45 jegyű convolutumában ugyanis foglaltatik sz. Vazulnak »*Ad Virtutes Exhortatio*« című, Leonardo Aretino által görögből latinra fordított, munkája, melynek colophonjából kiderül, hogy azt Brassai Péter 1460-ban Bécsben másolta. E colophont az eredeti után szószerint a következőkben adjuk: »*Magni Basili ad virtutes exhortacio explicit feliciter Leonardo Aretino e greco in latinum noviter translata et scripta Wienne ad quintum Calendas Augustas per mr. (magistrum) Petrum de Corona.*«

LXXIV.

Thordai Miklós 1461-ből.

A gyulafehérvári Batthyányi könyvtárban egy vastag breviariuma maradt fenn, melyet 1461-ben másolt. A kézirat góth ízlésben két hasábon nagy gonddal van kiállítva, s minden tekintetben ügyes másoló munkájára vall. Provenienciája 1486-ig nyúlik fel, mikor mint végrendeleti hagyomány⁴⁾ a budaméri egyházé volt Sáros megyében. Innét a Szepességre vándorolt, honnan egyéb szepesi vonatkozású kéziratokkal együtt a Batthyányi-könyvtárba került, hol alkalmam volt azt megvizsgálni. Colophonját ide igtatom: »*Hic est finis istius breviarij de tempore unacum psalterio. Et iam sequitur consequenter de sanctis et primo de Sancto Andrea. Per manus Nicolai scriptoris de Transylvania de oppido Thorda vbi salifodium*

¹⁾ Fraknói Vilmos: »Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a XIV. és XV. században.« A M. Tudományos Akadémia kiadásában. Értekezések a Történelmi Tudományok köréből. III. köt. X. szám. Budapest 1874, 26—27 l.

²⁾ U. o. 31 l.

³⁾ U. o. 29 l.

⁴⁾ A breviarium előlevelén egykorú kéztől a következő feljegyzés olvasható: »*Iste liber est testamentalis Ecclesie omnium Sanctorum in Budamer 1486.*«

nominatur. Anno domini millesimo Quadringentesimo sexagesimo primo. Lauda scriptorem, donec videbis meliorem.«

LXXV.

Kristóf a szabad művészetek baccalaureusa 1461-ből.

Lőcsei származásu, ki tanulmányait a krakkai egyetemen végezte s ott a szabad művészetekből a baccalaureusi fokozatot nyerte el. Ez időből a gyulafehérvári Batthyányi-könyvtárban¹⁾ egy »Laudes artis poeticae« című latin kézírata maradt fenn, melyet 1461-ben a krakkói egyetemen a nyári időszakban mint baccalaureus másolt, s mely mint iskolai kézikönyv a XV. század tanügyi irodalmához érdekes adalékot nyújt. E kézirat colophonja eredetiben a következő: »Sit laus Deo Jesu Christo. Scriptus in alma universitate studii Cracoviensis commutatione estivali Anno domini M^occccLXI^o per Christofforum Arcium Baccalaureum de Lewtschaw.«

LXXVI.

Sztropkói Lőrincz 1468-ból.

Domonkosrendi szerzetes, ki Regensperger Lénárt budai domonkosrendi előljáró meghagyásából 1468-ban Sienai Katalin legendáját latin nyelven másolta. A kézirat megvan jelenleg a gyulafehérvári Batthyányi-könyvtár kézíratai között, honnan a colophonját kiírtam, mely így szól: »Explicit legenda Sancte Catharine de Senis abbreviata per reverendum patrem fratrem Thomam de Senis Ordinis predicatorum pro predicatoribus. Quam scripsit frater Laurencius de Stropka³⁾ ordinis eiusdem professor, ad instanciam fratris Leonardi Regens-

¹⁾ Beke Antal: Index Manuscriptorum Bibliothecae Batthyányianae. Károlyfehérvár 1871. 49 lap. 5³ sz. a.

²⁾ Beke Ant. Index mss. Biblioth. Batthy. etc 43. l. 436. sz. a.

³⁾ Stropkow vagy Strupko 1430-ban mint mezőváros jó elő Zemplén megyében s mai napig virágzik. Fejér X. 7, 230 és 233.

pergerÿ pro tunc superioris conventus budensis, Anno domini M.CCCC 68°.«

LXXVII.

R o z s n y a i J á m b o r János 1470 körül.

Nevével legelőször a budapesti egyetemi könyvtár »Directorium Strigoniense«¹⁾ című XV. sz. vegyestartalmu kéziratában találkoztam, hol Aranyasi Gellértfi János másoló 1470-ben a »Tractatulus de custodia quinque sensuum« és »Tractatulus pro adulteris collectus«²⁾ című munkák szerzőségét neki tulajdonítja. Ugy látszik a XV. sz. első felében a Szepességben hírnevesebb theologiai író lehetett, mert a budapesti egyetemi könyvtáron kívül, a gyulafehérvári³⁾ és más könyvtárak is birnak tőle egyes kéziratokat. Rozsnyai azonban nemcsak theologiai író, hanem könyvmásoló is volt, a mint ezt a gyulafehérvári Batthyányi-könyvtár »Concordancia veteris et nove legis« című XV. századi latin kézírata tanúsítja, melyet a colophon bizonyosága szerint: »Et sic est finis Concordanciarum veteris et nove legis per manus Joannis Rosenawer Jambor«, sajátkezűleg irt le. Mikor irta Rozsnyai ezen munkát, arról a colophonban említés nincsen, mivel azonban Gellértfi János a fentemlített »Tractatulust« (melynek Rozsnyai a szerzője) 1470-ben másolta a »Concordantia« iratási évét is ezen időtájra tesszük. Megjegyzem még, hogy Rozsnyai más codexekben mint Joannes de Rosnavia jön elő, neve mellett azonban a Jambor szót nem találjuk. Előfordul ugyan a »Directorium Strigoniense« fentemlített kézirat 263^b levelén az »Ira secundum Damascenum« czikk colophonjában e három magyar szó: »hamar jambor ember«, de Rozsnyaira való minden vonatkozás nélkül. Eldöntendő még tehát valjon a Jambor szó Rozsnyainak vezetékeve e, vagy pedig csak jelző?

1) Ezen kézirat ismertetését lásd: »Aranyosi Gellértfi János codexe 1462—1473-ból. cím alatt a »Könyvszemle« 1879 folyamában 76—89 l.

2) U. o. 7 l.

3) Beke Antal: Index manuscr. biblioth. Batty. 44 l., 575. sz. a.

LXXVIII.

Budai Neuman Farkas 1478-ból.

Másolta 1478-ban Aeneas Sylvius levelezéseit. A codex jelenleg a weimari nagyhercegi könyvtárban őriztetik s colophonja a következő: »finitum per me Wolfgangum Newman de Buda anno domini 1478.« (L. Georg Vogt: »Die Briefe des Aeneas Sylvius von seiner Erhebung auf den päpstlichen Stuhl«, az »Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen« 1856, 16. köt. 330. l.)

LXXIX.

Esztergami János betűfestő és rubrikátor 1490 után.

Minden valószínűség szerint szerzetes, kinek emlékét az egri főegyházmegyei könyvtár: »Opus perutile de Sanctis per circulum anni Thesaurus novus nuncupatum« című 1485-ben Straszburgban megjelent latin ősnymtatványa tartotta fenn, melyet 1490 után rubrikázott és festett. Tanusítja ezt e munka colophonja után rubrumban olvasható következő egykorú feljegyzés: »Hunc librum comparavit Magnificus Dominus Stephanus de Bathor vajwoda transylvanus ac comes sicularum fratri Joanni de Strigonio tunc in Galgócz existenti post obitum Serenissimi Regis Mathie Anno domini millesimo quadringentesimo Nonagesimo. Omnemque apparatus huius libri fecit prescriptus frater.« Ezen feljegyzésből megtudjuk, hogy az említett ősnymtatványt Báthory István nádor Mátyás király halála után 1490-ben Esztergami János szerzetesnek vásárolta, ki ekkor Galgóczon tartózkodott, de megtudjuk azt is, hogy ezen szerzetes a könyv minden »apparatusát« készítette, vagyis középkori bibliographiai értelemben véve a dolgot, az ősnymtatványt festette, rubrikázta és kötötte. Ezen működésénél fogva Esztergamit méltán a középkori betűfestők és rubrikátorok közé sorozhatjuk, ő hazánkiai között ekkorig a második, ki ősnymtatványok festésével és rubrikázásával foglalkozott.

LXXX.

Pál könyvmásoló 1494-ből.

Neve fönymaradt II. Ulászló király azon számadás könyvében, melyet Engel a bécsi cs. udvari könyvtár: »Registrum proventuum regalium in hiis duobus infrascriptis annis per Reve rendissimum dominum Sigismundum Episcopum Quinqueecclesiensem Thesaurarium regie Majestatis in parata pecunia perceptorum incipiendo ab ultima die Januarii anni Domini Millesimi Quadringentisimi Nonagesimi quarti usque ad ultimam diem anni eiusdem Millesimi quadringentisimi nonagesimi quinti« című, Cod. histor. prof. Nr. 487 jegyű, eredeti kéziratából »Geschichte des Ungarischen Reiches und seiner Nebenländer« című munkájában¹⁾ tett közlé. E számadásban előfordul a kiadások között a következő tétel: »Paulo scriptori qui scribit unum Graduale in castro Domini regis ad relationem Kwn dati sunt 2 floreni.« Pál másoló tehát II. Ulászló király táborában 1494-ben egy Gradualen dolgozott s e munka folyama alatt a kir. kincstartó, Kun javaslatára, 2 frtot (hihetőleg a munkadíj előlegéül) fizetett neki. Méltán sorozhatjuk őt tehát a díjazott másolók közé. Mikor végezte be munkáját, és mennyit kapott a munkadíj fejében, erről a számadáskönyvben említés nincsen.

LXXXI.

Jászberényi névtelen 1497-ből.

Nevét nem ismerjük, de az általa másolt kézirat íratási helyéből tudjuk, hogy azt 1497-ben Berényszálláson, vagyis, mint Gyárfás István derék monographusunk felvilágosítani sziveskedett a mai Jászberényben készítette. A kézirat erkölcs-tani latin beszédek-tartalmaz s jelenleg a gyulafehérvári Batthyányi könyvtár birtoka.²⁾ Magyarországi provenienciája kétségtelen. Tanu-

¹⁾ Halle 1777. I. 17—181 l.²⁾ Engel I. 112 l.³⁾ Beke Antal Index manuscriptum etc. 47. l. 519. sz. a.

síjták ezt a borítéktáblákon és a szöveg között előforduló latin és magyar közel egykorú feljegyzések, melyek Nagyvárad történetéhez, a pórlázadáshoz s a magyar nyelvemlékekhez nyújtanak rövid adalékokat. E kéziratban az E IXb jeggyel egykorúan számozott levélen találtam a másoló következő colophonját: »A n n o C h r i s t i 1497 I n B e r e n s a l a s«, miből kitetszik, hogy a könyv Berényszálláson 1497-ben íratott. Ki lappangjon ezen berényszállási névtelen alatt, s kinek beszédeit foglalja magában a kézirat? annak felderítését a jövő buvárlatoktól várjuk. Azt hisszük azonban, hogy a kéziratban foglalt beszédek összehasonlítása Magyar Mihály, Temesvári Pelbárt és Lasko Osvát egyházi beszédeivel a másoló nyomára vezethetne.

LXXXII.

Magyar János a XV. századból.

Egyéniségéről mit sem tudunk; működéséről azonban a krakkói Jagello-könyvtár »Sermones de sanctis boni et utiles« című ¹⁾ XV. sz. latin kézirata nyújt tájékozást, mely a colophonban Magyar Jánost tünteti fel másolójának. A kézirat 201 ívrétű beirt levélből áll s szent beszédeket tartalmaz. A colophonban a másoló magáról laconikus rövidséggel így szól:

»Jes us Chri stus
Ma ria Sa lus
Jo ha nes Hun ga rus.«

¹⁾ Dr. Wislocky Wl. Cat. Cod. Mss. Bibl. Jagell. 4. füz. 201 l.

MAGYARORSZÁGI
VONATKOZÁSÚ ŐSNYOMTATVÁNYOK (INCUNABULA)
A M. T. AKADEMIA KÖNYVTÁRÁBAN.

Közli: Hellebrant Árpád, akadémiai könyvtártiszt.

(Folytatás.)

VII.

Augsburg 1488.

Joannes de Thurócz Chronica Hungarorum Augustae apud Erhardum Ratdolt in 4°.

A múlt számban ¹⁾ közlött példánytól eltérő kiadás. Elül hátul csonka. Elejéről 2 s végéről 17 levél hiányzik; hiányzanak tehát elejéről: Mátyás király és Beatrix címerei, továbbá szent László királynak küzdelmét a leányrabló kun vitézzel ábrázoló fametszetek és Féger Theobáld budai polgár ajánló levele Mátyás királyhoz, végéről pedig Rogeriusnak a tatárjárásról szóló munkája. A csonka példány tehát mindössze 152 számozatlan levélből áll.

Kezdődik a 3a számozatlan levéllel, Thuróczy János mesternek Drágfy Tamás cancellárhoz intézett előszavával.

Más példányokban mindjárt a címzés elején Mátyás király címei között eltérés van. Míg az előbbi és ezen példányban Mátyás király csak Magyar- és Csehország királyának neveztetik, más példányokban a »bohemie etc. regis« után következik még *Austrieque ducis etc.*, a mi ezen és előbbi példányban nincsen.

Az előszó után a szöveg szakadatlanul minden változás nélkül foly éppen úgy, mint az előbbi példányban egész az utolsó (különben 154-ik számozatlan) levélig kizárólag, hol eleinte a szók

¹⁾ »Magyar Könyvszemle« 1880. évf. II. füzet.

technikai beosztásában a sorokban, később a szövegben kezdődik az igazi eltérés. Így például az előbbi példányban a 154^a levélen az első sor utolsó szavai: »in po,« ezen példányban: »in«, a második sorban abban az utolsó szó: »expete« ebben: »quam bel,« a 3-dik sorban abban: »eciam,« ebben az utolsó szó: »hanc,« és így tovább egész a 13-ik, illetőleg 15-ik sorig, hol ugyanazon szöveg mind a két példányban különböző technikai beosztással kétféleképen van nyomva. Eddig az eltérés csak a szók technikai beosztására a sorokban szorítkozik, de magát a szöveget nem érinti. A tulajdonképeni szövegeltérés a jelen példányban a 15-ik, az előbbiben a 14-ik sorban kezdődik, hol alakjára, terjedelmére és tartalmára nézve egymástól lényegesen különbözik. Így például az előbbi példányban a tulajdonképeni Thuróczy krónika végződik a 154^a levélen »finis« szóval, a jelen példányban a 154^b levélen: »Finit chonica hungarorum sequitur ingressus tartarorum« colophonnal, hol egyszersmind a példánynak vége szakad. A tatárjárásról szóló rész tehát ezen példányban nincsen.

Könnyebb áttekintés végett párhuzamosan közöljük itten a két példány eltérő szövegét a mint következik:

Előbbi példány.

Thuróczy 1488-i augsburgi kiadása 154^a számozatlan levél 13-ik sor.

»Nec aliquando machumet ille magnus, cuius framea pepercit nulli, vires regis huius campestrali certamine tentare ausus fuit. Cum et de sub castro Jaycza vt permissus est deque muldauia eiusdem ante gladium fugerit vehementer, expersque sui voti suam redierit in terram, victoriosum quidem hunc vt se-

Jelen példány.

Thuróczynak 1488-i augsburgi kiadása 154ª számozatlan levél 15. sor.

»Post hec delecti egregijsque militis conflata peroptima expeditione rationabili causa ducente dominia romanorum imperatoris Frederici in forti manu aggressus est. Ubi licet pluries decerratum (sic) sit, semper tamen dominus rex triumphi (!) gloria potitus omnes pene ciuitates ducatus austrie, in stiria quoque ac in carinthia multas tutrici viro armisque et opicus diuites ab murorum ambitu et turrium crebritate pulchras et forte, vi cepit; castra munitissima expugnauit, terramque et aquas earundem regionum sue subdidit dominationi. Inter quas et ciuitates illas celeberrimas famosasque wiennam scilicet et nouam meniorum amplitudine altitu-

cundum atilam reddidere fata.
 Domus tauernicalis et mensa
 regis huius tantis ornatibus
 et clenodiis tantis apparatus
 tant'sue aureis et argenteis
 nitet vasis et poculis, vt nul-
 lus regum hungarie in his re-
 bus tam gloriosus fuisse cre-
 datur. Huic rei testimonio est
 nobilis illa dieta, inter ipsum
 regem ac illustrem wladislaum
 regis polonie natum, in ciui-
 tate olomucensi celebrata, Ubi
 idem dominus rex tantas re-
 rum nouitates in gemmis et
 lapidibus preciosis, ac in auro
 et argento, vasis scilicet et
 poculis ceterisque mensarum
 ac domorum regalium orna-
 mentis in multitudine admi-
 randa et inuisa eiusdem ciui-
 tatis in palatijs et plateis
 humano visui exhibuit intu-
 endas, ut quondam persarum
 babilonieque rex asuerus in
 memorabili illo conuiuio suo
 sui regni principibus vix tan-
 tarum gloriam rex ostendisse
 cogitetur. Innumeram autem
 multitudinem ingeniorum, bom-
 bardarum, machinarum, cete-
 rorumque tormentorum, quae
 ipse dominus rex in ruinam

dineque ceteris prestantiores, ciuium
 dignitate ac consilio preclaras rerum
 abundantia opulentas, situs amenitate
 et tam intrinsecis quam suburbanis
 delicijs insignes, nulla omnino homi-
 num etate per quempiam regum vel
 imperatorum expugnatas vi cepit.
 Splendidoque suorum cum apparatu
 easdem ingressus, ciuibz earundem
 sibi reluctantibus post illarum captio-
 nem ex innata sibi clementia et pie-
 tate in rebus et personis pepercit.
 Unde et ciuitate wiennensi in eadem
 post sui captionem in laudem eius-
 dem domini regis mathie hoc carmen
 metricum extitit editum.

Discite mortales nimium non fidere
 muris,
 Menia quid valeant capta wienna
 docet.
 Strenua quid possit virtus et dextera
 regis
 Exemplo monstrat clara wienna suo
 O miranda nimis placidi clementia
 regis.
 Ledere non nouit: vincere cuncta solet

Prefulgida rege de hoc per orbem
 fama volat: et ensis illius vicinis re-
 gionibus terrori est.

Nec aliquando machumetes ille
 magnus, cuius framea pepercit nulli,
 vires regis huius campestrali certa-
 mine tentare ausus fuit. Cum et de
 sub castro Jaycza vt promissum est,
 deque muldauia eiusdem ante gladium
 fugerit vehementer expersque sui voti
 suam redierit in terram, victoriosum
 quidem hunc hominem reddidere fata.
 Quapropter in suorum gloriam faci-
 norum hi versus compositi fuere.

Sorte noua redijt hunorum maxima
 quondam
 Tempore que fuerat atile victoria
 regis

Domus thauernicalis et mensa
 regis huius tantis ornatibus et ele-
 nodiis tantis apparatusve aureis
 et argenteis nitet vasis et poculis, vt
 nullus regum hungarie in his rebus
 tam gloriosus fuisse credatur. Huic
 rei testimonio est nobilis illa dieta,
 inter ipsum regem ac illustrem wla-
 dislaum regis polonie natum, in ciui-

hostilium munitio-
rum in sua expeditione de-
ferre solet, quis enarrare
queat? Cum omnia simul vno
et eodem in loco visa sint per
neminem. Dici tamen, potest
quod et in his rebus omnes
xpianitatis regres (sic!) su-
pergrediatur. Multa et varia
de hoc rege narranda essent
que sui pre magnitudine pre
nouitateque rerum vinacitate
sunt digna, sed cum suorum
ingentium facinorum gloria
singularem stilum et historiam,
maio-remque me praeter pre-
conem expostulet: ea quae rege
de eodem amplius scribentur,
de temeritate quae me ad
praemissa exaranda coegit ve-
niam rogans, meis auctori-
bus linquo qui eadem stilo al-
tiori digniorique prosequuntur
omnia particulatim prout acta
fuere.

Finis.«

tate Olomucensi celebrata. Ubi idem
dominus rex tantas rerum nouitates
in gemmis et lapidibus praeciosis: ac
in auro et argento: vasis scilicet et
poculis ceterisque mensarum ac do-
morum regalium ornamentis in mul-
titudine admiranda et inuisa eiusdem
ciuitatis in palatijs et plateis hu-
mano visui exhibuit intuendas, vt
quondam persarum Babilonieque rex
Asuerus in memorabili illo conuiuio
suo sui regni principibus vix tanta-
rum gloriam rerum ostendisse cogi-
tetur. Innumeram autem multitudinem
ingeniorum: bombardarum, machina-
rum, ceterorumque tormentorum, que
ipse dominus rex in ruinam hostilium
munitionum et castrorum in sua ex-
peditione deferre solet, quis enarrare
queat? Cum omnia semel vno et eodem
in loco visa sint per neminem. Dici
tamen potest quod et in his rebus
omnes christianitatis reges supergre-
diatur. Multa et varia de hoc rege
narranda essent que sui pre magni-
tudine pre nouitateque rerum viuaci-
tate sunt digna; sed cum suorum in-
gentium facinorum gloria singularem
stilum et hystoriam maio-remque me
praeter preconem expostulet, ea que
rege de eodem amplius scribentur,
de temeritate quae me ad praemissa
exaranda coegit veniam rogans, meis
auctoribus linquo qui eadem stilo
altiori digniorique prosequuntur om-
nia particulatim prout acta fuere,
scilicet et inimicias quae regem
aduersus romanorum imperatorem con-
citarunt plenius enarrantes.

Finis chronica hungarorum.
Sequitur ingressus thartarorum.

Ezen két szöveg egybevetése után kétségtelen, hogy Thu-
róczy krónikájának most s a »Könyvszemle« előbbi füzetében
ismertetett másik példánya két különböző kiadást jelez.

Némely bibliographusok, a colophon szavaira támaszkodva,
azt tartják, hogy ezen két kiadás Augsburgban 1488-ban Rat-
doltnál juniusban készült, mások ellenben, kiknek nézeteit Toldy
Ferencz foglalta össze ¹⁾ a két kiadás közti eltérésekből indul-

¹⁾ A Thuróczy-krónika kiadásairól az Új Magyar Múzeum 1850-51.
folyam. CCCLXXXVI-CCCXCIII. II.

ván ki, így okoskodnak: Létezik egy hely, év és nyomda megnevezése nélküli Thuróczy-kiadás, melynek előszavában Mátyás király még nem neveztetik ausztriai hercegnek s végén a Fridrikkel viselt háborúkról s Bécs bevételéről említés nincsen; valamint Rogeriusnak a tatárjárásról szóló függeléke sem foglaltatik benne. E kiadás, mivel nyomdai kiállítására nézve a Ratdolt-féle 1488-ki augsburgi Thuróczy kiadással mindenben megegyez, nem lehet más mint velencei, s mert Ratdolt 1485-ig, mások szerint 1487-ig Velenczében működött, valószínűleg 1485 körül készült. E kiadás nyomtatott izei meg voltak Ratdoltnak, mikor Velenczéből Augsburgba költözött, hol 1488-ban anélkül, hogy a szövegen valamit változtatott volna, egyszerűen hozzájuk nyomatta Rogerius függelékét és a colophont, s így lett belőlük az egyik 1488-ki augsburgi kiadás, mely nem más, mint az év nélküli velencei, az augsburgi Rogerius-féle függelékkel.¹⁾ A másik 1488-ki augsburgi bővített kiadás pedig — hogy Toldy szavaival éljünk — »úgy keletkezett, hogy megtartatván az első (hely és év nélküli velencei) kiadás b-t izei, csak az a és v izek nyomattak újra, ugyanazon nyomdai készülékekkel és Rogerral együtt, s ime így és csak így létesült az ágostai kiadás, mely e szerint nem egyéb mint a velencei elül, s hátul változtatott és bővített, nem pedig egészen új kiadás.« — A bővítés, mint már említettük, abban áll: hogy a példány 3-ik levelén Mátyás király címei között előfordul az ausztriai hercegi cím is (*Austriaeque ducis etc.*) s a 154a—b levelén le vannak írva Mátyás viselt háborui Fridrikkel, Bécs városának bevétele, s a colophonban a krónika végén indikáltatik a tatárjárásról szóló történet ezen szavakkal: »*Finit Chronica Ungarorum. Sequitur Ingressus Tartarorum.*« Mindezek a velenceinek nevezett kiadásból hiányzanak; és pedig azért, mert annak megjelenése még 1485-re esvén, a legújabb eseményeket, milyen Bécs városának Mátyás általi elfoglalása, az ausztriai hercegi cím felvétele stb. magában nem foglalhatja. Hasonlóképen nem lehet indikálva benne Rogeriusnak a tatárjárásról szóló munkája sem, mert ez csak az ágostai kiadásban járult hozzá.

¹⁾ Ilyen a »M. Könyvszemle« utolsó füzetében ismertetett Thuróczy.

A mi csonka példányunk tehát elejétől kezdve egész a 153-ik levélig bezárólag, szövegre és typusra nézve, nem más, mint az úgynevezett velencei kiadás, s csak a 154-ik számozatlan levél, hol az említett szövegeltérések vannak, való az 1488-ki augsburgi kiadásból.

Ezekben foglalhatók össze a bibliographusok s különösen Toldy Ferencz nézetei, Thuróczy János krónikájának 1488-ki augsburgi kiadásáról. Részemről megjegyzem, hogy a kérdés még most sincs egészen tisztába hozva; s nem is remélhető mindaddig, míg a szövegkritika alapján a különböző könyvtárakban létező Thuróczy-codexek a nyomtatott kiadásokkal összehasonlíttatni nem fognak, s különösen míg a velencei év nélküli kiadás viszonya az augsburgihoz positiv adatok és szélesebb könyvtári kutatások alapján egész biztonsággal megállapítva nem lesz. Óhajtjuk, hogy e combinativ műveletet magyar tudós végezze, s véglegesen megoldja a Thuróczy-krónikájának kérdését. Így lesz elkerülhető azon anomalia: hogy egy magyarországi krónika bibliographiai ismertetésénél mi a külföldi tudósok véleményére s nem azok a mienkre hivatkoznak.

Végre a fönt leírt csonka példányra visszatérve megjegyzem, hogy barna félbőr kötése a mult századból való, s a M. T. Akadémia könyvtárába a Jancsó-féle gyűjteményből jutott.

VIII.

Brünn 1488.

Johannes de Thwócz Chronica Hungarorum,
Brünn in folio.

Thuróczy krónikájának brünni kiadása, mely az augsburgival egy esztendőben ugyan, de három hónappal előbb a nyomdász megnevezése nélkül jelent meg. Áll pedig 167 ivrétű egyhasábos levélből a szöveg közé nyomott 41 fametszetű ábrával. A betűk jelleme góth; a nyomás az augsburginál díszesebb s laponkint 36 sort mutat fél. Initialék, lapszámozás és custosok hiányzanak a szövegből. Csak a terniok vannak a_2 — x_4 signaturával ellátva.

Az 1b levelet egy fametszet foglalja el. Maga a krónika a 2a levélen a következő felirattal kezdődik: »Ad egregium do-

minum Thomam de drag personalis praesen | tie serenissimi principis domini Mathie : hungarie : bohe | mie etc. regis Austrie-que ducis cancellarium prefacio magistri Johannis de Thwroc : in primum librum chronica hungarorum foeliciter incipit.« Ezután az előszó és a szöveg következik, mely tartalmára nézve, megegyez az augsburgi kiadással.

Végződik a 267a levélen a következő colophonnal :

»Illustrissimorum hungarie regum chronica In inclita terre Moraue ciuitate Brunensi lucubratisime impressa finit felicius. Anno salutis. M.CCCC.lxxxviii. die. xx. Martij.« ¹⁾

A könyvet a M. Tud. Akadémia könyvtára a Teleki-félegyűjteményből birja. Kötése újabbkori félborjúból.

Hogy mily helyet foglal el a brünni kiadás a velencei és az augsburgi közt, erre nézve Toldy a következőket mondja : »A velencei kiadás pár év alatt nem ritkult még meg ; de akadt valamely tudós barátja a m. történeteknek, ki Rogerius codexét birván, azon gondolatra jött, Thuróczi utánnyomatni, de érdekét a legujabb történetek beleiktatásával és Roger hozzáadásával nevelni. Ha Thuróczi volt volna e brünni kiadás eszközlője, ő, valamint külföldi Jánost és Monachis Lőrinczet, úgy Rogért is annál bizonyosabban bele iktatta volna krónikájába Továbbá, ha Thuróczi folyt volna be a brünni kiadásba, aligha ő azon 20—30 sorral beelégedett volna, melylyel utánnyomatója Mátyás történeteit bővítette. Kijövéen ekképen Thuróczi és kiadója Feger hírek nélkül a brünni kiadás márczius 20-án 1488-ban, Feger féltven példányait, . . . úgy adta rögtön vissza a kölcsönt, hogy az a ivet s a v ivjegyű két véglevelet a brünninek pót-

¹⁾ Mait I. p. 501. Seemiller. III. p. 112. 30. Pray. Ind. rar. libr. II. p. 403. Panzer. I. p. 263. 2. megjegyzi, hogy »editio originalis« Ebert. I. p. 321. Panzert követi s hozzát teszi : »Erste höchst seltene Ausgabe« S alább azt mondja : »Eine Ausgabe von 1483. ist ein Unding.« Hain II. 2. p. 414. 15517. hibásan említ 142. levelet ; s ama megjegyzése, hogy : »F. decem insign in circulo« helytelen, mert ez az augsburgi kiadásnál van meg, itt pedig, úgy látszik, »a magyarok bejöveteletét ábrázoló kép van.« Grässe. VI. p. 155. Brunet. V. p. 582. Magyar. Könyvszemle 1877. p. 307.

lékaival újra — s mind ezekhez Rogért is hozzá nyomatta; s el is készült e verlegeri operatio még azon évi junius közepén, mint 1488-ki colophonja bizonyítja.»

Eddig Toldy. Véleményét registráljuk minden csonkítás nélkül, ismételjük azonban ezen kiadásról is azt, a mit Thuróczy-nak velencei és augsburgi kiadásánál föllebb mondtunk.

(Folytatása következik.)

JELENTÉS A BUDAPESTI EGYETEMI KÖNYVTÁR ÁLLAPOTÁRÓL 1879-ben.

Szilágyi Sándortól.

*Nagyméltóságu Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Ur,
Kegyelmes Uram!*

A budapesti m. kir. egyetemi könyvtár 1879-ik évi gyarapodásáról s forgalmáról, valamint a rendezési munkálat folytatásáról van szerencsém jelentésemet hódoló tisztelettel Nagyméltóságod elé terjeszteni.

A könyvtár ez évben vásárlás és adományozás által 1842 munkával s 714 apróbb nyomtatvánnyal szaporodott. A folytatások, folyóiratok s a különböző irodalmak újabb termékei legálább részben, a rendes 5000 frtos évi dotatióból szereztettek meg. Minthogy azonban a tudományos kutatások évről évre nagyobb arányokat öltenek, az évi dotationak elől említett két tétele s az irodai és könyvkötői számlák kifizetése után fennmaradt összeg még a legnevezetesebb munkák megszerzésére sem levén elegendő: a 7000 frtnyi átalánynak egy része is az illető karok által erre fordítatott. A bölcsészeti kar a díjalapból több becses munkával gazdagította a könyvtárt. A rendkívüli átalánynak fennmaradt része a könyvtár régibb és gyakran igen érezhető hiányainak pótlására vétetett igénybe. Mindamellett, bár a négy évre megszavazott átalány jelentékeny összeget tesz is ki, még a legérezhetőbb hiányok sincsenek mind pótolva. Ré-

szint, mert az a karok által épen a folyó irodalom említett figyelemmel kísérése miatt, nem volt egészen arra fordítható, részint mivel bizonyos hiányok, pl. a csonka munkák csak a könyvtár végleges rendezése után lesznek kimutathatók. Fentartom magamnak Nagyméltóságod engedelmével, hogy annak idejében, midőn a rendezés már annyira előhaladt, hogy az egész könyvtárról, s nemcsak az egyes szakok valódi állásáról biztos átnézetet adhatunk: e hiányok kimutatását Nagyméltóságod elé terjeszszem: — Nagyméltóságod bölcsesége, az országos törvényhozásnak a mivelődési eszközök iránti érdeklődése bizonyynyal találandó módot, a legérezhetőbb szükségek fedezésére.

A mi a könyvtár forgalmát illeti, a nagy olvasó-terem 1879-ben 263 nap volt nyitva. Ez idő alatt 42.213 olvasó 54.270 munkát használt. A házon kívül 897 kikölcsönző 2245 művet használt. Ezen eredményt párhuzamba téve az 1878-ikival kitűnik, hogy az olvasó-teremben 1879-ben 3883 olvasóval volt több, mint 1878-ban, s ezek 5011 munkával használtak többet, mint a megelőző évben történt. A házon kívül pedig 1879-ben 62 kikölcsönzővel volt több, mint 1878-ban, s ez 206 munkával használt többet. Ezen számokban azonban nincsenek bele foglalva a hírlapszobában, kis teremben, a tanári dolgozó szobában foglalatostkodó tudósok, írók s olvasók, kik a könyvtárt egész éven, tehát még a nagy nyári szünnapokon át, sőt azon időben is, midőn a könyvek leporozása folyt, használták.

Áttérve végül a rendezésre, e részben is öröndetes előhaladásról számolhatok, habár igen sok előre számításba nem vehetett nehézségekkel s akadályokkal kellett küzdenem.

Múlt évi jelentésemben említettem, hogy 1878-ban a philologiai s irodalmi szakosztály czímtározása megkezdett. 1879-ben befejeztetvén ezen szakosztály, hozzáfogtunk a bölcsészeti szakosztály czímtározásához; de azt már a munkának csaknem kezdetén félbe kellett hagynunk. Ugyanis, a mint a munkalat bizonyos pontig előhaladt, kitűnt, hogy nincs alkalmas helyiségünk, hol azt felállíthassuk, s a már kész alszakokat is más osztályokban a gyarapodásokra szánt s félig üres szekrényekben kellett felállítanunk. A többi pl. a theologiai s vegyes szakoknál ezen térhiány még jóval nagyobb zavarokat idézett volna elő — s

épen ezért olyan osztályok rendezéséről kellett gondoskodnom, melyeknél előre láthatólag kevesebb nehézséggel fogunk küzdeni.

Mint hogy pedig már a régi épülethől áthurczolkodás alkalmával alig volt két terem, melyet eredeti rendeltetése szerint lehetett volna felhasználni, továbbá pedig, mint hogy a régi könyvtárban egyetlen szakosztály sem volt, melynek szekrényeibe épen a térhiány miatt olyan könyveket ne helyeztek volna el, melyek más szakosztályba tartoznak, hogy a megkezdett rendezési munkát gyorsabban, feltartóztatás nélkül, mehesse elő: azon könyveket, melyek nem az illető, czímtározás alatt levő szakhoz tartoztak, továbbá a Balogh-féle könyvek egy nevezetes részét nem vettük fel, hanem a mint előkerültek, külön csomagokba gyűjtöttük össze. Most tehát ezen félretett csomagokat szedtük elé, czímtároztuk, s ezen munkát oly gyorsan halad, hogy 1880-ban be lesz fejezve, s ha ezen év végén — mint ezt Nagyméltóságod kegyelmesen megígérni méltóztatott — a könyvtár idegen célokra lefoglalt helyiségeit visszanyerhetjük, a félbeszakadt munkát tovább fogjuk folytatni, s a theologiai osztály szakrendezését megkezdni. Ezen biztos kilátásba helyezett eset bekövetkezése után, Kegyelmes uram, meg fog szünni azon anomalia is, hogy egy nagyobb szakcsoport három, négy felé legyen elhelyezve, mi nemcsak nehezíti a keresést, hanem az áttekintést épen lehetetlenné teszi.

Excellentiád ezen kegyes ígéretére támaszkodva, szükségesnek láttam némely legnélkülözhetetlenebb intézkedéseket előre megtenni, hogy azon eset bekövetkezésekor a könyvtár némely szétszórt kincsei egyesítve, méltóan állíttathassanak fel.

Diszmunkákban és metszetgyűjteményben könyvtárunk alig sejtett gazdagsággal bir. Ezek összeállításával és rendezésével Bubicz Zsigmond apát-kanonok úr korábban foglalkozott, de épen térhiány miatt nagy gonddal megkezdett igen becses művét nem fejezhette be. Ezek összegyűjtésével foglalkozván, újabban is igen becses kincsek kerültek napfényre, s köztük a nyomtatványok és rézmetszetek őskorából fenmaradt olyan értékes darabok, melyek a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak. Ezek most már együtt vannak, s a mint a könyvtár összes helyiségeit megkapjuk, első kötelességünk lesz, azokat együtt

felállítani, hogy Bubics úr megkezdett nagybecsű művét befejezhesse.

Igy vagyunk Kegyelmes uram, az ősnymtatványokkal is.

A magyar ősnymtatványok már külön vannak választva, s ideiglenesen a jogi terem egy sarkában felállítva. Sőt már czímtározásuk is Szabó Károly, becses munkájának felhasználásával be van bejezve. E munkálat kitünteti, hogy 28 oly magyar ősnymtatvánnyal birunk, melyek Szabó K. előtt is ismeretlenek voltak.

Különválasztottuk a többi ősnymtatványokat is, s hozzáfogtunk ezek czímtározásához is. Könyvtárunk e tekintetben is igen gazdag, s nemcsak sok igen ritka és becses ősnymtatvánnyal, hanem egy pár olyan darabbal is birunk, melyek az elsőrangú könyvbuvárok előtt is ismeretlenek. Ezek czímtározása is előhaladt, s remélhetőleg 1880 ban annyira be lesz fejezve a munkálat, hogy sajtó alá lesz adható. E munkálat végrehajtásánál Kudora Károly könyvtártisztet alkalmaztam, ki azt előszerezett és gondos tanulmányokkal teljesíti.

Épen az incunabulumnak szétválasztása közben kitűnt, hogy könyvtárunk XVI-ik századi röpiratokban és apró nyomtatványokban igen gazdag, melyek közt kiváló értékűek is vannak, mint pl. Amerigo Vespucci híres levele, az első német *Newe Zeitung Brasilia* felfedezéséről 1504-ből, *Tractatus de Sachis, Institoris* munkája stb. Ezek vegyes colligátumokban voltak összekötve, nagy részük nem is volt indikálva. Mindazokat szétválasztottam, az egy tárgyuakat összeállítottam: s ma már a mivelődés történetiek, történetiek, religionariák, hitvitázó iratok első kiadásai, nyelvtanok, retorikák s más tankönyvek, tudori értekezések, classicusok, a zsidók és törökök viszonyaira vonatkozó nyomtatványok, naptárak. jóslati munkák, judiciu-mok, melyek 1474-en kezdődnek stb., elkülönítve egymástól s szakok szerint egyesítve vannak felállítva.

A mi a könyvtár apró nyomtatványait illeti, a mult évben megkezdett munkálatot dr. Márki József másodőr és Litassy József könyvtártiszt urak kellő szorgalommal folytatták. Folyamban van az orvosi értekezések czímtározása, s eddigelé 7438 munkáról vétetett fel külön czímjegyzék. Ezekre nézve is óhaj-tandó volna, hogy mennél előbb külön teremben állíttassanak fel.

Ezek mellett még ki kell emelnem, hogy azon alapon, hogy a kéziratarról készített régibb catalogusok nem kielégítők, valamint a dr. Márky József úr által készített czímtár is csak általános, s az egyes codexek külön darabjainak, valamint az okiratoknak felvételére nem lehetett más elfoglaltsága mellett annyira tekintettel, hogy azt ily alakjában sajtó alá lehetett volna adni, a jelenlegi csekély s sokfélekép irányba vett személlyzettel pedig hiányokat nem pótolthattam volna: megnyervén az engedélyt Nagyméltóságodtól, hogy dr. Fejérpataky László urat a kéziratár újabb czímtározásával bizzam meg, van szerencsém jelteni, hogy nevezett Fejérpataky László úr munkájában annyira előrehaladt, hogy azt mint a tervezett catalogus I. kötetét már 1880. végén sajtó alá lehetend adni. Ebben nemcsak a codexeknek minden egyes darabja külön fel van sorolva, hanem az eredeti s másolati oklevelek regestái is már készülnek, valamint a kézirati munkák is külön-külön fel vannak véve; úgy, hogy buváraink kutatásaikra nézve alkalmas támpontot fognak nyerni.

Minthogy pedig, Kegyelmes uram, óhajtanónak tartom s azt hiszem, ez óhajtasom a Nagyméltóságodéval is találkozik, hogy a könyvtár catalogusának kötetei lehető gyorsan kövessék egymást, munkába vettük a koronként egymástól elűtő rendszer szerint készített czédula-czímtáraknak revisióját is; s e munka, miután a rendes napi teendők is sok időt vesznek igénybe, bár lassan, de folyton folyik, úgy, hogy mire a kéziratok s incunabulumok catalogusa kikerül sajtó alól, annak egy része már elő lesz készítve.

E több oldalú előkészítő munkálkodás közben, kellő gond fordítatott az egyes könyvek provenientiájának kiderítésére, s hogy e részben is figyelemre méltó eredményeket értünk el, igazolják a »Magyar Könyvszemlében« e tárgyra vonatkozólag megjelent közlemények. Hasonlag figyelembe vettük a régi könyvtáblákat is: s azokból már eddigelé sikerült több érdekes nyomtatványt kifejteni. Így kaptuk meg több judiciumok közt a »Venus anni Domina« 1487-ki prognosticon teljes példányát, mely a ritkaságok tárának egyik érdekesebb példányát teszi. Így került elő a Thuróczy-féle krónikának első levele — mely egyik példányunkból épen hiányzott.

Számot adván ekkép a könyvtár rendezési ügyében végrehajtott munkákról, hátra van még az egyes adományozásokról is jelentést tenni.

A magyar kormány több ízben gazdagítá könyvtárunkat részint akkép, hogy saját régibb kiadványaiból azokat, melyek könyvtárunkban nem voltak meg, beküldötte, részint pedig újabb kiadványainak beküldésével.

A magyar tudományos Akadémián kívül a bécsi, brüsseli tudományos Akadémiák, az utrechti és görög nemzeti egyetem, az országos és fővárosi statisztikai hivatalok, a római Lincei, a bécsi statisztikai Central-Commissio s a fiumei tengerészeti hatóság, a trieszti tengerészeti hatóság, a földtani intézet saját kiadványaikkal, a képviselőházi és főrendi iroda az országgyűlési naplókcal és irományokkal, a magas osztrák kormány az egyes országok törvénytáiraival gazdagíták a könyvtárt.

Az egyetemi s az állami nyomdákon kívül a Franklin-társulat, az Athenaeum, a komáromi, debreczeni, kecskeméti, temesvári, pozsonyi, aradi nyomdák küldék be kiadványaikat.

Nagyméltóságodnak

Budapest 1879. deczember 31-én

alázatos szolgálja

*Szilágyi Sándor,*¹⁾

az egyetemi könyvtár igazgatója.

¹⁾ »A budapesti királyi magyar tudomány-egyetem könyvtárának címjegyzéke. IV. 1879-dik évi gyarapodás (1842 mű = 2961 köt. kir. m. egyetemi könyvnyomda. 8-r. XII, 250 l. ára 50 kr.)» Ezen címet viseli a budapesti egyetemi könyvtár legújabb kiadványa, mely az 1879-ben vásárolt és ajándékozott könyveknek szakszerinti és betűrendes lajstromát foglalja magában. E jegyzék kiváló becses nyer azon jelentés által, melyet Szilágyi Sándor könyvtári igazgató a vallás- és közoktatási m. kir. Miniszter Úrhoz a könyvtár 1879-ik évi állapotáról intézett, s mely a füzethez előző gyanánt van mellékelve. S mivel könyvtártani irodalmunkhoz becses adalékot szolgáltat, célszerűnek találtuk azt folyóiratunkban egész terjedelmében lenyomatni.

S z e r k.

Vegyes közlemények.

— **Jelentés a M. N. Múzeum könyvtáráról.** A M. N. Múzeum könyvtára az 1880. év I. felében összesen 1263 kötet vagy füzet nyomtatvánnyal, 56 kézirattal és 788 oklevéllel és levéllel szaporodott; és pedig ajándéku kapott 125 kötet nyomtatványt, 21 kéziratot és 370 oklevelet és levelet; vásárolt 286 kötet nyomtatványt, 35 kéziratot és 409 oklevelet és levelet; a beérkezett köteles példányok száma 852 kötet.

Könyvek, kéziratok, oklevelek vásárlására és kötésre fordítottott 1330 frt 28 kr.

Az olvasók száma 12,391 re ment, kik 23 920 kötet nyomtatványt, 831 kéziratot és 4318 oklevelet használtak.

— A »Könyvszemle« jelen füzetéből a »Hazánkat Érdeklő Külföldi Szemle« térszűke miatt kimaradt; jelentésünket tehát a mölki, linczi, lambachi, salzburgi müncheni, nürnbergi, baseli és augsburgi könyvtárakban eszközölt buvárlatokról, a jövő számra voltunk kénytelenek halasztani.

— **Oklevélvásárlások.** Egy régi magyar nemesi család ivadéka eladta könyvtárát és levéltárát potom áron egy házalónak, ki aztán sietett kis nyereséggel mielőbb tuladni portékáján. Az ősi donatiok, metalisok és ezekhez hasonló oklevelek a könyvekkel együtt mázsaszámra vándoroltak vidéki sajtosok, szappanosok és zsibárosokhoz. hova ritkán téved történetbuvár, de hol már ekkorиг több hazai család és hatóság kimustrált levéltára ment tönkre. A házaló azonban, mielőtt eladta volna portékáját, rövid szemlét tartott fölötte, s kiválasztott belőle hat nagy pergamen oklevelet, melyek neki legjobban tetszettek, ezeket nem adta el a zsibárosoknak, hanem megtartotta maga számára em-

lékül s mint »kutyabőröket« boldog boldogtalannak mutogatta. Végre akadt egy írástudó ember, ki azt mondta neki, hogy a kutyabőrök nagy régiségek s az ilyeneket megszokta venni a pesti Múzeum. Így jött aztán velük a múzeumi könyvtárba. hol nagyon megörült, mikor meghallotta, hogy a könyvtár hajlandó értük 13 forintot megadni. de csak oly feltétel alatt, ha a többi eladott iratokat a zsidárúsoktól számára visszavásárolja. Ezt a mennyire lehetett, megis tette. A levéltár szétszórt romjaiból összeszedett még egy zsákra valót, s ezt hűségesen el is hozta. Ebből válogattunk ki aztán 250 XV—XVIII. századi oklevelet és levelet, s megvettük gyűjteményünk számára. A többi rész hasznavehetetlen volt. A megmentett oklevelek leginkább Békés- és Hevesmegyékre vonatkoznak és 1409 ig nyulnak fel. Ritkaságuknál fogva különösen érdekesek a békésiek, melyek a XV—XVI. századból jelentékeny contingenst tesznek ki, s főleg mureni Vér András birtok- s egyéb viszonyaira egészen új világot vetnek. — Ily kerülő uton jutottak egy hazai családi levéltár romjai a M. Nemzeti Múzeumba.

Hasonlókép megvásárolta a könyvtár néhai Hatos Gusztáv, miniszteri fogalmazó oklevélgyűjteményét is, mely főleg Baranyamegyére vonatkozó oklevelekben gazdag. E gyűjtemény magában foglalja mindazt, a mit az oly korán elhunyt történetbuvár 12 év alatt nagy fáradsággal és szakértelemmel Baranyamegye történetére gyűjtött össze. Ajánljuk mind a két gyűjteményt a történetbuvárok figyelmébe.

— Szabad-e a kézirat gyanánt nyomtatott könyveket megbirálni? E kérdés egy incidens következtében merült fel, s lettünk szólítva, hogy mint bibliographiai közlőny nyilatkoznánk, mi e tekintetben a correct-irodalmi álláspont? A nélkül, hogy a kérdés elől kitérni akarnánk, kijelentjük, hogy azt beható tanulmány tárgyává tettük, s a felelet iránt már ma egészen tisztában vagyunk; mivel azonban e kérdés több oly rokon kérdéssel összefügg, melyekre nézve a külföldön divó gyakorlatot is figyelembe venni kívántuk, s ez irányban tett megkeresésünkre még mindenholnán válasz nem érkezett, czélszerűnek találtuk nyilatkozatunkat a »Könyvszemle« jövő füzetéig elhalasztani.

— Knauz Nándor az esztergomi Corvin-codexekről. Egy hírlapi közlés következtében, mely az esztergomi főegyházme-

gyei könyvtár Corvin-codexeivel foglalkozott, Knauz Nándor ismert történészünk indíttatva érezte magát az esztergomi Corvin-codexeket a »Magyar Korona« f. é. jun. 10., 11., 12. számaiban, egy minden tekintetben alapos cikkben tüzetesen megismertetni. Ez ismertetés az Athenaeum nyomdájában »az esztergomi Corvin-codexek« cím alatt külön nyomatban önállóan is megjelent, s 8-adrétben 22 lapra terjedő csinos kis füzetet tesz ki. E füzetben Knauz mindössze négy könyvet ismertet, két kéziratot és két ősnymtatványt, s az első háromról határozottan kimondja: hogy »sem egykoru rajz, czímer, feljegyzés vagy más hasonló adat nem bizonyítja, hogy valamikor Mátyás király könyvtárában lettek volna, s a rajtok levő 1615., 1616. és 1648-ból származó feljegyzésekből csak azt lehet következtetni, hogy a magyar királyok budai könyvtárából származnak, hol mint tudva van, a török hódoltság idejében nemcsak a világhírű Corvina maradványai, hanem a Mátyás előtti magyar királyok könyvei. és azon könyvek is őriztettek, melyeket a törökök hadjárataikban az általuk elfoglalt helyekről zsákmány gyanánt magukkal Budára hoztak, sőt a Corvina kérdésében ekkorig napfényre került nyomozásokból még azt is lehet következtetni; hogy a törökök a maguk könyveit is itt tartották. A magyar királyok budai könyvtára tehát ez időben igen tág értelemben veendő. — De ha e három könyv nem is Corvin-codex, provenienciájuknál fogva, ránk nézve fölötte érdekesek, s minden esetre megérdemlik, hogy velök e helyütt foglalkozzunk. Rövid ismertetésök a következő:

Az I. jegy alatt ismertetett kézirat, 167 ujabban számozott hártyalévléből áll, s 1469., 1471. és 1473-ban eistadtenti frater Maurus által Scheyernben (München mellett) csinosan van kiállítva.

Tartalmaz egyes részleteket sz. Gergely pápa, sz. Ágoston és sz. Ambrus műveiből. Érdekes rajta a következő egykorú feljegyzés: »Hic liber ex Biblioteca Budensialisatus (így) est ad Laurentium Ferenczfý Secretarium regni Hungarie: nunc vero possidetur per me Emericum Czobor Anno 1648. die 20. Julij.« (Könyvtári száma: Ms. II. 3.)

A II. codex 160 papírelvéből áll, s az előbbinél sokkal egyszerűbben van kiállítva. Magában foglalja sz. Ágoston, Jacobus de Sareponth, Aquinoi sz. Tamás, Gerson János és Egidius Romanus egyes műveit. Provenienciájáról a következő egykorú feljegyzés nyújt tájékozást: »Hic liber ex Bibliotheca Regum Hungariae Budae existenti est allatus. Anno a nato Christo 1. 6. 1. 5. Et mihi Paulo Ruber Praeposito Beatae Mariae Virginis de Saag et Sancti Thomae (t. i. esztergomi) dono datus per Egregium Martinum Stepp, Civem Comariensem.«

E két kéziraton kívül van a főegyházmegyei könyvtárban még egy latin ősnymtatvány, melyet a rajta levő feljegyzés szintén Mátyás király könyvtárának vindikál. Ez Liviusnak egy 1472-ki római-latin kiadása Schweinheim és Pannartztól, melynek beltábláján a következő egykorú feljegyzés olvasható: »Anno 1615 die 20. Martij, Generosus dominus Joannes Chethenj Tricesimator Vaciensis Suae Majestatis Ces. in signum bonae voluntatis Compatri suo charissimo Reverendo domino Georgio Vassary Abbati de Saar, Lectorj Ecclesiae Jauriensis, eiusdemque ac Ecclesiae Strigoniensis Canonico et Parocho Vyvariensi (Érsekújvár) dedit opus hoc T. Livij ex Bibliotheca Regum Hungariae Buda elatum.«

E háromnál sokkal érdekesebb azonban az ismertetés IV. számú könyve, t. i. »Raynerius de Pisis Anterior pars Pantheologie« 1477-iki nürnbergi kiadásának egy példánya, mely arról nevezetes, hogy ezt Mátyás király 1480-ban a lövöldi karthauzi zárda számára vásárolta, s mely 34-ik levelén csakugyan az ő czímerével van díszítve.

E, kulturtörténeti szempontból nagy fontosságú, munkáról Knauz Nándor így ír:

»E könyv ránk nézve mégis felette becses és egész kis története van. Ugyanis 1480. jan. 25. meglátogatta Hunyadi Mátyás, neje Beatrix s ennek fivére János bibornok s pápai követ kíséretében, ki ez évben az esztergomi érsekséget is elnyerte, a veszprémmegyei lövöldi (ma Városlőd) karthauzi zárdát s ott éjjelezett is a zárdaügynök cellájában, miután a követ előbb pápai fel-

¹⁾ Idézett munka 19–22 l

hatalmazással megengedte, hogy a királyné és komornái a zárdába beléphessenek s hogy a vacsoránál a rend szigora ellenére húst is szabadjon feltálalni. Harmadnapra az eltávozás után a király halálra megbetegedett, azonban még is felépülvén, hálából e zárdá részére vette ezen könyvet, azután két cella építésére adott 400, később ismét 200 forintot, vett nekik több könyvet, és segítette őket a halastó és könyvtár felépítésében s egyéb ajándékokat is adott e zárdának.

Mind ez érdekes és eddig teljesen ismeretlen adatokat könyvünk első tiszta levelének ezen, veres tintával irt, jegyzete ekképen mondja el:

»Iste liber est domus vallis sancti Michaelis archangeli in leveled ordinis Cartusiensis. Emptus eidem domui per Inclitum regem Mathiam Anno domini 1480., Quo anno cum domina Regina Beatrice, contorali sua visitavit et pernoctavit in predicto claustro, in festo Conversionis sancti pauli (jan. 25., mely ez évben keddre esett.) Concomitante Reverendissimo et illustrissimo domino Johanne, filio Incliti regis sicilie sive Neapolis, Cardinali et conservatore ordinis Cartusiensis, Legato a latere misso, Qui etiam dispensavit auctoritate summi pontificis super ingressu inclite regine et suarum pedissequarum ad monasterium ibidemque pernoctare in cella procuratoris, Et super esu carnum in cena indicto monasterio contra ordinis rigorem. Quibus a monasterio recedentibus, tercio die ipsum dominum regem subsecuta fuit tam gravis infirmitas, vt de eius vita desperaretur; sed tandem per oraciones fidelium dominus misertus est eius. Et donavit ad edificia duarum cellarum primo cccc florenos et itorum cc et ex post emit plures libros et donavit plura ad edificia piscine in alia Leveld et ad edificium librerie et plura gratuita domui fecit. Ideo felix sit memoria eius. Amen.»

Megjegyzendő, hogy e felirat kétségkívül egykorú, tehát teljesen hiteles; sőt hogy a kétségnek még csak árnyéka se fér-

hessen hozzá, még egy más bizonyítékkal is bir könyvünk; tudniillik a 34. levélnek alsó szélére festve van Mátyás 86 mm. magas és felső szélén 46 mm. széles, négy veres mezőre osztott címere, mely a felső jobb és alsó bal mezőben a cseh országlánt, az alsó jobb és felső bal mezőben pedig a magyar négy pólyát ábrázolja fehér színnel, a négy mező közepét külön kis kék vértén Mátyás családi címere, az aranyozott fekete sziklán álló, aranyozott szárnyu és szemű s aranygyűrűt tartó holló foglalja el. A korona egészen elüt a magyar sz. korona szokásos rajzaitól s inkább püspöksüveg alaku, tetején a kissé balra hajló kereszttel, szintén veresre van festve, alul arany abronccsal, melybe drágakövek festvék veres, kék és fehér pontokkal, ez abroncs felett s a korona körül és közepén keresztül egymásba folyó arany diszitmények, a korona közepe táján pedig jobbról és balról két kék pont fel és lenyuló fehér sugarakkal látható. A koronát és címert, két, sarkig érő hosszú ruhába öltözött, fedetlen fejű, hosszú haju és kiterjesztett szárnyu angyal tartja, kik közül a jobbik aranyozott kék ruhával és veres szárnyakkal, a bal pedig megfordítva veres ruhával és kék szárnyakkal van festve.

Van még ugyan e levélen egy nagy A kezdőbetű, melylyel az első czikknek első szava (Absolutio) kezdődik, maga a betű zöldre van festve négy kinyiló, kék és veresre festett szárazakkal, de a félkörre elhajló betűnek közepét egy igen érdekes festmény tölti be, gótives boltozat alatt alacsony támszéken, lábait vánkoston nyugtatva ül egy pap, hosszú aranyos ránczokban lefolyó kék ruhában, fehér nyakgallérral, haja szőke, de fejének több mint fele az akkori divat szerint tonsura alakban kopasz, rövidre nyirt szürke bajusz és szürke szakállal, arcza élénk veres, két kezét imára emelten tartja, lábainál nyitott könyv fekszik, közvetlenül előtte halvány ibolyaszínű hosszú ruhában, hosszú szőke haju s piros arczu nő térdel összekulcsolt kezekkel, háta megett pedig törpe torzalaku narancsszínű ördög iparkodik két kezével kiterjesztett láncot vetni reá, míg az e mellett veres ruhában, s kiterjesztett veres szárnyakkal álló angyal két kezével áldást mond reája. E kép tehát az absolutiót ábrázolja.

Már akár maga Mátyás király készítette, mint valószínű, e két festményt, akár magok a hálás karthauziak festették azo-

kat, ránk nézve mint hazai mű, oly annyira becsesek azok, hogy ámbár műbecsre nézve csak másodrangúak, fentartjuk még is magunknak, azokat más alkalommal rajzban is közzétenni.

E nagybecsű könyvnek préselt bőrrel bevont, s egészen ép eredeti deszkakötése is megvan még, igen díszesen ciselirozott sarkok és köldökökkel, köttetési idejét pedig az igen szép csatokba négyszer bemélyesztett 1478. év mutatja.

Hogy mikép került e könyv könyvtárunkba, azt az első levélnek e jegyzete tanúsítja:

Per Venerabilem quondam Nicolaum de chergo Archidiaconum Barsiensen et canonicum ecclesie Strigoniensis, Ecclesie sancti Nicolaj Tyrnavie fundate (hol akkor az esztergomi káptalan tartózkodott) Anno domini Millesimo Quingentesimo Quinquagesimo octavo In testamento legatus. (Könyvtári száma Inc. I. 1.)«

Ezen érdekes ismertetésből megtudjuk, hogy az esztergomi főegyházmegyei könyvtárnak csak egy oly könyve van, mely Mátyás király czímerével van díszítve, s mely, ha, a rajta levő egykorú feljegyzés szerint, nem is Mátyás király könyvtárából való, hanem csak általa a lövöldi karthauziak számára vásároltatott, mégis tekintve azt, hogy 34-ik levélén Mátyás király egykorúan festett czímerét viseli, azt kétségtől kívül olyannak kell tartanunk, mely az ő könyvtárához legközelebb áll, sőt a mennyiben nincs kizárva a lehetőség, hogy egy ideig a Corvinában foglalt helyet, azt a Corvin-codexek közé is sorozhatjuk. Megjegyezzük különben, hogy tudomásunk szerint ez a második napfényre hozott ősnymtatvány, mely Mátyás király egykorúan festett czímerével van díszítve.

— A gyulafehérvári Batthyányi-könyvtár középkori kéziratait alkalmunk volt a szünidő alatt Beke Antal kanonok és főkönyvtárnok úr lekötelező közreműködésével átvizsgálni. A vizsgálat eredményéről más alkalommal fogunk részletesen megemlékezni. Ezuttal csak kiemelni kívánjuk azt, hogy e kéziratok hazánk középkori egyházi könyvtáraihoz gazdag adalékokat nyújtanak. Öröndetesen jelenthetjük: hogy a buzgó főkönyvtárnok úr jelenleg a gyűjtemény nagybecsű (nagy részben szepesi provenientiájú) ősnymtatványait rendezi s rólok a

bibliographia mai igényeinek megfelelő catalogust közrebocsátani szándékozik. Üdvözljük őt e téren s kívánjuk, hogy nemes szándékát mielőbb kivihesse.

— A komáromi sz. benedekrendi könyvtárt, mely körülbelül 4000 kötetből áll s e célra külön berendezett helyiséggel bir, hasonlóképen rendezik. A rendezéssel Panghi Özséb, gymnásiumi tanár és könyvtárnok van megbizva, kinek ügybuzgalma és képzettsége biztosítékot nyújt arra, hogy a könyvtár a mai követelményeknek megfelelően fog rendeztetni.

— Magyar nyelvű feljegyzés könyvtolvajok ellen 1550-ből. Ismeretes a középkori könyvírás történetéből, mily szigorral jártak el ekkor a könyvorzók ellen. Voltak pápák, kik egyházi átokkal sújtották őket; a könyvmásolók és könyvtárbirtokosok pedig kölcsönösen versenyeztek egymással, hogy a colophonban és a borítéktáblán ékeesebbnél ékeesebb rithmusokban kifejezzék azt: mily sors várakozik arra, ki a könyvet eltulajdonítani merésznél. A subscripciókból külön kis poezis fejlődött ki, melylyel oly tudósok mint Reifenscheid és Wattenbach érdekesnek tartották foglalkozni. Leggyakrabban előfordulnak a codexeken a következő fenyegetések: »Sorte supernorum scriptor libri potiat, morte malignorum raptor libri moriatur«, vagy pedig: »Qui te furetur, cum Iuda dampnificetur« és így tovább. Ezuttal egy 1550-ből származó magyar nyelvű ily nemű fenyegetést kívánunk bemutatni, mely a gyulafehérvári Batthyány-könyvtár egy finom hártya-codexén (egy latin biblián) a borítéktáblán van megörökítve, s a mely így szól: »1550 1 die septembris. Chaspar Zlyvarych propria manu in urbe frysacensi. Een azt mondom, hogy myn denyk eoreozzeon magat vgy hogy valaky ezt keonwet el akarna el lopossal venny tehát harom Prychket legge (így) rajta kel venny.« Magyar nyelvű feljegyzést, mely a régi magyar bibliographiához ritka becsű adaléket szolgáltat, mint nyelvemléket ajánljuk nyelv-búváraink figyelmébe.

— Régi magyar orvosi jegyzet. Weber János, Amuletum stb. című könyvének, melyet Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtárában, Bártfán 1645-ben, 767-ik szám alatt említ,

egy bőrben kötött, ép teljes példánya megvan József főherceg úr alicsúti könyvtárában is 5619 XIX. 6. b. szám alatt.

A különbség talán az, hogy egészen más, de tiszta, a könyv magasságához képest, hármaz egyszerű csikos papirosból elöl 7, hátul 16 lap van hozzá kötve, és végül: az 1 számozatlan levél len kívül, a mely alul N-nel van megjelölve, még egy levél következik, a melyen felül ez áll:

Proverb. 3. 3.

Kösd a' Nyakadra,

ALEXICACON.

Ezalatt van könyvnyomtatóilag összeállítva egyfelül nyeles szivőru levél, köröskörül szemszörös díszszel, középett pedig e szavakkal: SIT JESUS NOBIS | AMULETUM | Sit'que | NE-PEN | TES. E levelen kívül pedig a lapon legalúl:

URAM JEZUS légy Orvosunk,

Bánatinkban vidámságunk.

Közlésünk célja az utolsó levél b lapján előforduló régi irás, mely így hangzik:

Orvosság. Rozma-

rin haszna

Ha borban meg főzöd kenyő tűz- (?)

alát, és melegen ejomra reggel,

Eszte vaczora, avagy első alom

utan iszod, Az hasztekerezt meg

gyogyitya, Fő Szedelgest is gyógyit

fekete orcze? ¹⁾ fogat tisztia bő

dősz szajat jó szagúva teszen sze

met vilagosít sargasagot fula

dast gyógyit. Turhat kihanyat,

gyomrot melegit. Etelt emést

és kivantat.

Az Izop vizet valaki regil

ikét ²⁾ az csemerbül megh

¹⁾ Ezen elmosódott szót nem voltunk képesek elolvasni.

²⁾ Elmosódott, talán iszik helyett, vagy regiliként?

gyogyul, Tidejét majat
az Embernek meg gyógyitya,
es Zugasat meg alétya.
Az Majoranais ha az Vizez
gyakorta iszod tekerő hasz —

Alcsúthon, Jul. 23-án 1880.

Rómer Fl.

— Majláth Béla, a Nemzeti Múzeum könyvtár-őre a nyári szünidő alatt a pozsony-, nyitra- és trencsénmegyei zárdakönyvtárakban kutatott, mely alkalommal megtekintette a nyitrai püspök nagybecsű magánkönyvtárát, az ottani egyházmegyei könyvtárt, továbbá a szakolczai plébánia, a nagyapponyi grófi s a vágújhelyi préposti könyvtárakat is. Kutatásainak eredményét külön tanulmányban fogja megismertetni. Ezuttal csak kiemelni kívánjuk azt, hogy búvárlatait főleg a régi magyar irodalom szempontjából mondhatjuk sikereseknek, a mennyeiben 13 oly régi magyar könyvet talált, melyekből Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtárában« csak egyetlen egy példányt ösmer, s hármát olyat, melyből ekkorig egyetlen egy példány sem volt ismeretes. Ez utóbbiakat két más másodpéldánnyal együtt sikerült a múzeumi könyvtárnak megszereznie s alább ismertetjük.

— Régi magyar könyvek vásárlása. A Nemzeti Múzeum könyvtára vásárlás útján megszerezte Pázmány Péternek következő munkáit: »Az Nagi Calvinus Janosnac hiszec egy Istene. Nagy Szombat 1609. Egy Keresztien Predikatorotvl S. T. D. P. P. Az Cassai nevezetes tanitohoz Alvinczi Peter Vramhoz Iratot oet szep levél. Nyomtatott G. S. P. G. V. T. A. M. DC. IX. és Imadsagos könyv. Nagy-Szombat 1701.« Ezekből az első kettő ekkorig csak a m. szigeti ref. lyceum, a harmadik pedig csak az Erdélyi Múzeum könyvtárában volt meg. Mind a három tehát másodpéldány. (L. Szabó Károly »Régi Magyar könyvtár 415., 647 és 1640. szám a.) Ezeken kívül vásárolt a könyvtár még három magyar unicumot is, melyekből ekkorig egyetlen egy példány sem volt ismeretes. Ezeknek ismertetését a következőkben adjuk:

(175. sz.) Nagyszombat. 1658.

P. Nádas i J á n o s. A Boldogságos Szűz Az Halállal Tvsakodik Annya. Mellyet elsőben deákul kibocsátot az Jesus Társaságában lévő P. NADASI JANOS. Most pedig Meg öregbétvén Magyarul fordítot ugyan azon Jesus Társaságában lévő P. Jázbrini Thamás. Nagy-Szombatban. Nyomtatta az Academiai böttükkal Schneckenhau Menyhárt Venceszlo. Anno 1658. 12-r. 312 számozott lap. Elül czímlap, ezután egy levél aczélmetszet, ezután az első számozott lapon: »A keresztyén olvasóhoz (előljáró beszéd), mely 52 lapot vesz igénybe, s Mária-vignettel végződik. Az 53-ik lapon kezdődik a szöveg: »Mária A halálal tusakodik annya. A mint azoknak böldog ki-mulásokbul, kik az szent szűznek hiven szolgáltak nyilván megh bizonyodik. Mellyekből Azt is megh tanulhattuk, mint kel a' io Halálhoz készülnünk« felirattal, s végződik a 312-ik lapon »Vége« szóval.

A levelek a lapszámokon kívül alul terniók szerint betűkkel is vannak jelölve, s pedig úgy, hogy egy ternióra 6 számozott és 6 számozatlan levél esik. $A-N_{6+6} = 156$ levél.

Szabó Károly »Régi Magyar Könyvtárában« ezen könyv címét, a budapesti egyetemi könyvtár csonka példányának 53-ik lapjáról, a szöveg homlokiratából röviden, a szerző, nyomda, hely, év, lapszám, és előszó megemlítése nélkül közli. A könyv teljes bibliographiai leírását azonban mi adjuk e helyütt legelőször.

Ezen munkához van kötve egy másik munka, mely nyomdai kiállítására nézve, az előbbivel mindenben megegyez, s melynek valószínűleg szintén Nádas i a szerzője. Ez Szabó Károly munkájában felsorolva nincsen. Címe:

(176. sz.) Szent Ersebet Asszony Elete. *nincs*

12-r. 127 számozott levél. Czímlapja nincsen. $A-F_{3+1} = 64$ levél. Kétségkívül nagyszombati nyomtatvány, mely valószínűleg az előbbi munkával egy esztendőben jelent meg. < A harmadik szerzemény, szintén nagyszombati nyomtatvány és pedig az »Utítárs« című munkának egy 1678-ki ismeretlen kiadása. Teljes címe:

(178. sz.) Nagyszombat 1678.

Utítárs, Az Az, Reggel, s Estve és egyéb üdőkben gyakorlandó Imádságok, Hálaadások, Dicsiretek, és Lelki Ohajtások, Mellyek Mint Egy Jó Uti Társaság, Embert ez Földbe szarándokságába vigasztalják, veszedelemtől óltalmezzák, és végre Mennyei hazájában juttatják. Az Hivek Kedveker Most újonnan meg jobbitatott, és sok szép Imádságokkal meg bővítettett. Nagyszombatban. Nyomtatta az Acad. Bötűkkel. Rietmiller Mát. által, 1678. 12-r. 402 számozott lap.

Elül: címlap, kalendárium, keresztyéni tudomány, az isteni jószágok hit reménység és szeretet, fametszet = 18 számozatlan levél; szöveg = 402 lap, lajstrom = 3 számozatlan levél. Összesen: 18 levél + 402 lap + 3 levél. A 401–402-ik lap a többieknél sokkal nagyobb, alakja negyedréti, felirása: »Aszszonyunk szűz Mária koronája« A terniók jelzése szabálytalan. A–Z, = 201 levél ha teljes. A mi példányunkból 59–92 és 203–258 lapok hiányzanak.

Szabó Károly többször említett munkájában 1607. szám alatt, a budapesti egyetemi könyvtár egy csonka példánya után, felsorol egy »Utítárs« című munkát, mely Pozsonyban év, szerző és nyomdász megnevezése nélkül 12 edrétben jelent meg, s 18 számozatlan levélből és 395 lapból áll. E könyv előljáró beszédében, Rezenyi György, pozsonyi kanonok 1643-ban szent István napján azt írja: »hogy ezelőtt három esztendővel szedegette össze ezen imádságos könyvecskét, melyet Utítársnak nevezett, egy névtelen egyházi ember, s minthogy e könyvecskének, noha a k k o r e z e r n é l i s t ö b b e t b o c s á t o t t a k k i, minden példánya elfogyott, ő maga mint írja, saját költségén újra kinyomatta, és pedig — mint Szabó Károly írja — kétségtelenül Pozsonyban. — Ezen két kiadástól, a mi példányunk lényegesen különbözik, s nem más mint az Utítársnak, egy ekkorig egészen ismeretlen kiadása. Ebben az előljáró beszéd egyáltalában nincs meg, a szöveg 6 lappal bővebb, a lajstrom a könyv végén fordul elő, a nyomda és a kiadási évszám az előbbieknél egészen más. — Ezek a múzeumi könyvtár legújabb magyar szerzeménye.

— **Adalékok a pozsonyi várkönyvtár történetéhez 1450-ből.** A Hazai Okmánytár VI. kötetében¹⁾ 1450-ből egy érdekes oklevelet találunk, mely a hazai középkori bibliographiához nagybecsű adalékot nyújt. A 417. számú oklevélben ugyanis 1450 oct. 18 án: »Garai László nádornak Rozgonyi György pozsonyi főispán testvéreivel és több társaival egyetemben azon panaszt terjeszti elő, hogy Ország Mihály emberei Pozsony várát kifosztották, s ez által nekik negyvenezer forinton felül való kárt okoztak.« E károk részletes felsorolásában a kincsek között előfordulnak azon könyvek is, melyeket az erőszakoskodók a várból magukkal vittek, s a panaszos oklevél különösen kiemeli róluk, hogy arannyal, ezüsttel voltak ékesítve. Az oklevél így sorolja fel az elrablott könyveket: »necnon copia diuersorum notabiliorum librorum Byblie, Katholicon, psalteria, Missalia et alys libris auro et argento onnatis.« Alig lehet kétségünk, hogy ezen könyvek a pozsonyi várkönyvtárból valók voltak, hol más kincsekkel együtt őriztettek. Azon körülmény pedig, hogy arannyal ezüsttel voltak ékesítve, mutatja: mily nagy fényt fejtettek ki őseink a könyvboríték külső díszítésében.

— **Bubics Zsigmond** nagyváradi kanonok úrtól: »Magyarországi várak és városoknak a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában létező fa- és rézmetszetei«²⁾ cím alatt, egy érdekes füzet jelent meg, mely a múzeumi könyvtár 8000-re menő metszeteiből a hazai várak és városok régibb metszeteit, betűrendes lajstrom alakjában ismerteti. A füzet csinosan van kiállítva s huszonkét, kevésbé sikerült, fénykéynyomat illusztrálja. Ajánljuk a szakérfiak figyelmébe.

¹⁾ Budapest 1880. 468--69 l. 417. sz.

²⁾ Budapest 1880. A m. kir. egyetemi nyomdában VIII. és 104 l.

Melléklet a „Magyar Könyvszemle“ 1880. IV. füzetéhez.

tantos inueniunt uerba discipulos quantos
xpiani factis docendo illa ipa obstinatio quam
exprobans magna est. Quis enim non contemplan-
one eius concutitur ad requirendum qui in-
iurescat. Quis non ubi requisit. accedit. ubi ac-
cessit. pati exoptat. ut totam dei gratiam redimat.
ut omnem ueniam ab eo compensatione sang-
nis sui expediat. Omnia enim huic opus delicta
donantur. Inde est. quod ibidem sententia uir-
gras agimus. ut est emulatio diuine rei et hu-
mane. Cum damnamur a uobis. ad eum absolui. deo gratias

EX. VARADINO. PER. BRICCIUM. BRVM

DE. POLANKA. ANNO. D. M. ETC. 11.

DNO. IOHANNI. DE. ZREDNA. FPO. S. D. W.

Hasonmás egy Váradon 1455-ben Vitéz számára irt Tertullian-codexről.

(A salzburgi benczések könyvtárában lévő eredeti után.)

Knoll Károly akadémiai könyvtárosnál Budapesten kapható:

A besztercebányai egyházi műemlékek története és helyreállítása

Ipolyi Arnold besztercebányai püspök által.

Rajzok, tervezetek és kivitel Storno Ferencztől. — Nagy ívrét, 151 l. 7 szín- és könyom képtáblával és 54 fametszettel. Ára 8 frt.

A harminczkilencz fejezetre osztott monographiában dús halmazát leljük a műtörténetileg fontos mozzanatoknak, melyek a középkorban a mai besztercebányai egyházmegye területén, jelesebb építészeti, szobrászati és festészeti műdarabokat eredményezve felmerültek. Szerző művének zömét és joggal fénypontját a besztercebányai szent Borbála kápolna leírása képezi, mely a Storno Ferencz által művészileg és stílszerűleg restaurált kápolna történetére és helyreállítására terjed ki. E fejezetekben megbecsülhetlen utmutatások advák elő az egyházi műemlékek stílszerű restaurálását illetőleg.

Városaink a tizenharmadik században.

Irta: Szalay József.

Kis nyolczadrét. Ára: 1 frt 40 kr.

Szerző ezen tanulmányt nagy szorgalommal és forrásokon alapuló önálló kutatással gyűjtötte össze s dolgozta fel mindazt, amit a magyarországi városok történelmi szerepe köz- és községi életére, ipar- és kereskedelmi, hadászati és társadalmi viszonyaira vonatkozólag, az Árpád-királyok utolsó századából, okmányokban és egyéb kútfőkben találhatott.

A panonhalmi Apátság alapító oklevele.

Irta: Fejérfpataky László.

Nyolczadrét. Ára: 1 forint 80 kr.

Jelen munka felőléi mindazt, mi az oklevél hitelessége mellett vagy ellene évszázadok óta felmerült; bőven vázolja a múlt század második felében épen ez oklevél fölött vívott harczot, úgy, hogy tökéletesen nélkülözhetővé teszi az ezer nyomtatott lapnál többet kitevő, de mai nap már jóformán elavult tartalmu vitairatok elolvasását; a dolgozatot az oklevél hitelességének védelme rekeszti be, a szerző megczáfol minden felhozott s felhozható ellenvetést; s ez eljárás által monographiája oly terjedelmessé s tartalmassá vált, minőt eddig Szt. István királynak 1001-iki s így hazánk legrégibb okleveléről nem birtunk.

Adalékok a nagyváradi béke

s az 1536–1538. évek történetéhez. Levéltári kutatások alapján.

Irta: Dr. Károlyi Árpád.

8-rét. 231 lap. Ára 1 frt 80 kr.

A Dobó-Balassa-féle összeesküvés történetéhez

1569–1572. Levéltári kutatások alapján irta: Dr. Károlyi Árpád.

8-rét. 123 lap. Ára 1 forint 20 kr.

A bécsi cs. és kir. titkos levéltár gyűjteményei újabb időben a hazai történetírásra nézve is hozzáférhetőkké váltak. Aki a magyar újabbkori történet forráskészlet ismeri, méltányolni fogja azt a kincset, melyet a levéltár számunkra nézve magában foglal. Károlyi Árpád, mint a levéltár tisztviselője, hangyaszorgalommal aknázza ki e gyűjteményeket, s az önállólág egy tárgyra vonatkozó adatokat külön monographiákban dolgozza föl. Így tett a n.-váradi békkével és a Dobó-Balassa-féle összeesküvés történetével is, melyet immár sokkal teljesebben, egyes részleteiben mondhatni átlátszóan ismerünk. Ajánljuk e becses könyveket minden történetkedvelő figyelmébe.

A M. Tud. Akadémia

legújabb kiadványai.

Kaphatók saját kiadóhivatalában (Buda-Pest, Akadémia-épület) és minden könyvtárusnál:

Ocskai László II. Rákóczi Ferenc fejedelem dandárnoka és a felső-magyarországi hadjáratok 1703–1710. Irta *Thaly Kálmán*. Ára 3 frt 60 kr.

Aristophanes vígjátékai. Fordította és jegyzetekkel kísérte *Arany János* 1. kötet: A lovagok — A felhők — A darázsok — A béke Aristophanes életrajzával és bevezetésekkel *Dr. P. Thewrewk Emil*től. Ára 2 frt Arany J. a M. T. Akadémia által gr. Karátsonyi jutalommal kitüntetett e fordítása a teljes *Aristophanest*, azaz mind a 14 vígjátékot foglalja magában. A II. és III. kötet ez év végén fog megjelenni

Gr. Széchenyi István és az Akadémia megalapítása. Irta *Szász Károly*; gr. Széchenyi István arcképével. Ára 1 frt 50 kr.

Magyarország bányászatának kritikai története Irta *Dr. Wenczel Gusztáv*. 8-rét. Ára 3 frt

Adalékok a humanismus történetéhez Magyarországon. Kiadja a M. T. Akadémia irodalomtörténeti bizottsága Közzéteszi *Dr. Abel Jenő*. 8-rét. Ára 1 frt 80 kr.

Az eltűnt régi vármegyék. A M. T. Akadémia történelmi bizottsága megbízásából írta *Pesty Frigyes*. Két kötetben. 8-rét (Sajtó alatt) Ára 5 frt.

A Szörényi bánság és Szörény vármegye története. Irta *Pesty Frigyes*. 3. kötetben Ára 7 frt.

Magyar hölgyek levelei. (1515–1709.) Kiadja *Deák Farkas*. 499 drb. 8-rét. 464 lap. Ára 2 frt.

Repertorium Dacia régiség- és felirattani irodalmához. Összeállította *Torma Károly*. 8-rét 191 lap. Ára 2 frt 50 kr.

Bethlen Gábor fejedelem kiadatlan politikai levelei. Kiadta *Szilágyi Sándor*. Ára 2 frt 40 kr.

Kortan (Chronologia) hazai történelmünkhez alkalmazva. Irta *Knauz Nándor*. Koszorúzott pályamunka. 4 rét. Ára 4 frt.

Régi magyar könyvtár. Az 1531–1711. megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve. Irta *Szabó József*. Nagy 8-rét. 47 iv. Ára 4 frt.

Révai Miklós élete és munkái. Jutalmazott pályamunka, írta *Dr. Bánóczy József*. 8-r. 496 l. Ára 2 frt 60 kr. Az akad. könyvkiadó-vállalat pártolói ezen munkát kedvezményi áron kapják

Temesvári Pelbárt élete és munkái. Irta *Szilágyi Áron*. 8-rét. 135 lap. Ára 80 kr.

Régi magyar költők tára. Jegyzetekkel ellátva kiadja: *Szilágyi Áron*, I. kötet. Középkori költői maradványok. 8-rét 391 lap. Ára 2 frt.

Régi magyar költők tára. II. kötet: XVI. századbeli magyar költők művei (Dévai Biró, Batizi, Erdősi-Sylvester, Dobai, Sz. Horváth András stb.) Életrajzokkal, magyarázatokkal és szövegmutatóval *Szilágyi Árontól*. 8-rét 499 lap. Ára 2 frt.

A magyar irodalom 1880-ban.

Harmadik közlemény.

Ezen jegyzékbe csak azon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1880-diki évszámmal vannak jelölve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy nyomda-intézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzék lehetőleg teljesen s pontosan összeállítható legyen, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaik egy példányát, az ár megjelölésével a M. N.

Múzeum könyvtárába beküldeni sziveskedjenek.

- Ábel Jenő.** Adalékok a humanismus történetéhez Magyarországon. (Akadémia. 8-r. 296 l.)
- Ábel Jenő.** Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. VIII. kötet. 8. szám. Akadémia. 8-r. 125 l. ára 80 kr.)
- Ifj. Ábrányi Kornél.** Edmund párbaja. Eredeti regény két kötetben. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 382, 278 l. a két kötet ára 3 frt.)
- Ágai Adolf.** Porzó tárcza-levelei. Rajzok a társaséletből, család köréből, úti vázlatok stb. 2 kötet. Új, olesó kiadás. (Athenaeum. k. 8-r. XII, 395, 421 l. ára 3 frt.)
- Aigner Károly.** Magyar könyvészet. 1879. Jegyzéke az 1879. évben megjelent új, vagy újlag kiadott magyar könyveknek és térképeknek, az alakok, lapszámok, megjelenési helyek, kiadók és árák fölemelésével és tudományos szakmutatóval. VI. évf. Függelékül: A magyar hirlapok és folyóiratok 1880-ban. (Magyar könyvkereskedők egylete. 8-r. XVI, 73 l. ára 1 frt.)
- Álmási Tihamér.** A Borzáné Marcsája. Eredeti népszinmű dalokkal 3 felvonásban. Az összes dalok zenéjét szerzők Hubay és Aggházi. (Aigner Lajos. 8-r. 87 l. ára 60 kr.)
- Álmoskönyv,** A legrégibb és legnagyobb egyiptomi. Csizió, népszerű csillagászat-
tal és több érdekes és hasznos olvasmányokkal bővített kiadás. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 8-r. 212, 12 l. ára 50 kr.)
- Ányos Pálnak** a budapesti kir. magy. tudomány-egyetem 1780-ban történt ujja-
alakíttatásának ünnepélyes beiktatása alkalmából megjelent költeménye. (Egye-
temi nyomda. 4-r. 2 l.)
- Arany János** nagyobb költeményei. 2 kötet. (Ráth Mór. 8-r. 453; IX, 522 l. ára 4 frt 40 kr.)

- Arany János** összes költeményei. 4 kötet. (Ráth Mór. 8-r. VII, 449; 483; IV, 445; 422 l. ára 7 frt 40 kr.)
- Arany János.** Toldi. Költői elbeszélés. Jegyzetekkel ellátta Lehr Albert. (Jeles írók iskolai tára. XI. Franklin-társulat. 8-r. 144 l. ára 70 kr.)
- Aristophanes** vigjátékai. Fordította Arany János. A magyar tud. akadémia által gr. Karácsonyi jutalommal kitüntetett fordítás. I. köt. (Akadémia. VIII, 390 l. ára 2 frt.)
- Áru- és értéktőzsde,** A budapesti, jogszokásai az értékpapírok-, külföldi váltók- és valutákkal való üzletre nézve. Usancen ect. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 48 l. ára 50 kr.)
- Árvaszékek,** királyi. (Franklin-társulat. 4-r. 38 l. ára 50 kr.)
- Árvizkönyv** Szeged javára. Kiadta a Kisfaludy-társaság. Szerkesztette Szász Károly. (Franklin-társulat. 8-r. 4, 518 l. egy fametszetű rajztáblával, ára füzve 4 frt, díszkötésben 5 frt.)
- Bagyik Ferencz.** Dalok. (Aigner Lajos. 12-r. 116 l. ára 1 frt.)
- Bakay Nándor.** A kender termesztése és kikészítése. Különös tekintettel az olaszországi eljárásra. A földmivelés-, ipar- és kereskedelmi m. kir. miniszterium megbízásából. — Függelék: Az olasz kenderkészítő gépekről Bodola Lajos (Weismann testvérek nyomdája. 8-r. 41 l. IV táblával.)
- Balázsovich Kálmán és Petrovics László.** A kisebb polg. peres ügyekbeni eljárás magyarázata. Számos irománpéldával. Községi bíróságok, békebírák, kir. járásbírók és szolgabírák számára. (Tettyey Nándor és társa. n. 8-r. 112, VII l. ára 1 frt.)
- Ballagi Béla.** Augier Fourchambault-családja. (A tudomány és műegyetemi olvasókör által rendezett vitatkozások előadóinak jutalmazott jelentése. I. Goldstein Mór. 8-r. 16 l. ára 10 kr.)
- Bánffy Béla.** A közigazgatás reformjához négy cikk. (Különlenyomat az »Ellenőr« 1879. évi 334., 380., 431. és 442. számaiból. Rudnyánszky nyomd. 8-r. 26 l.)
- Bánfi János.** A varróleány. Elbeszélés az ifjuság és a nép számára. (Ifjusági és népkönyvtár. 2. sz. Pápa. Nobel Ármin. 8-r. 141 l.)
- Bánhegyi István, Emericz Gyéza.** Népiskolai tankönyv olvasmányokkal a magyarhoni népiskolák mindennapi és ismétlő iskolái számára. 6. jav. és bőv. kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. 239 l. ára füzve 50 kr, kötve 60 kr.)
- Bartal Antal és Malmosi Károly.** Latin gyakorlókönyv a mondattanhoz. A mondattan vázlatával. A középiskolák III. és IV. oszt. számára. (Eggenberger. n. 8-r. 139 l. ára 90 kr.)
- Bartók Lajos.** A legszebb Vigjáték 3 felvonásban. (Franklin-társulat. 8-r. 200 l. ára 1 frt.)
- Báthori Sándor.** Kamatszámító, melyben az 1-től 5000 frtig terjedő tőkéknek 8, 9, 10, 11 és 12 perczentes kamatai 3 és 4 hónapi időközökre, vagy — mivel itt a napok különbözők lehetnek — 90, 91, 92, 120, 121, 122 és 123 napokra kiszámítva feltalálhatók. (Nagy-Károly. Thanhoffer Pál. 8-r. 24 l.)
- Bedő Albert.** Erdészeti teendőinkről. (Különlenyomat az »Erdészeti Lapok« 1880. évi folyamából. Államnyomda. 8-r. 19 l.)
- Bélay Jenő.** Kortáblák a történet tanulásához, nemzeti táblákkal. Tanodai és magánhasználatra. (Aigner Lajos. 8-r. 36 l. ára 50 kr.)

- Belicza József.** Nyelvtani kézikönyv. A népiskola II—IV. oszt. növendékei számára mondattani alapon. A »budapesti tanító-egylet« által koszorúzott pályamű. I—III. füzet. (Lampel Róbert. 8-r. 46, 69, 79 l. ára 15, 20, 20 kr.)
- Béüthy Leo.** Magyarország vasutai 1877-ben. (Hivatalos statisztikai közlemények. Franklin-társulat. 4-r. XXXIX, 252 l.)
- Berczik Arpád.** Jótékony ezélra. Vigjáték 3 felvonásban. (A nemzeti színház könyvtára. 134. füzet. Pfeifer N. 8-r. 78 l. ára 40 kr.)
- Berezki Máté.** Gyümölcsészeti vázlatok. II. kötet 1. füzet. (Arad. Réthy és fia nyomdája. 8-r. 192 l. ára 1 frt.)
- Bíky Károly.** Egyházi beszédek ünnepkövetek és ref. néptanítók számára. (Debreczen. Csáthy Károly. n. 8-r. 179 l. ára 1 frt.)
- Biró Pál.** Kertészeti kézikönyv. I. kötet gyümölcsfa kertészet. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 185 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Bopp Károly** természettani (géptani) falitáblái. Magyar nyelvre fordította Göncey Pál. 1—8. színes nyomatú rajztáblával. (Vallás- és közokt. m. kir. minisztérium. 4-r.)
- Boross Mihály.** Gyászlapok a magyar szabadságharez történetéből. (Székesfehérvár. Klöckner P. 12-r. 133 l. ára 50 kr.)
- Borsodi József.** Templomi imák. Vasárnapokra, ünnepekre és más alkalmakra. Közisteni tiszteleti használatul. III. kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. 6, 288 l. ára füzve 1 frt 40 kr., vászonkötésben aranyvágással 2 frt.)
- Börne Lajos.** Rajzok, elbeszélések és vegyes dolgozatok. Ford. és kiadta Luby Sándor. (Franklin-társulat. 8-r. 142 l.)
- Brankovics György.** A közhonvéd. Regény a magyar szabadságharezből. (Piros könyvtár. 33. sz. Lampel R. 8-r. 262 l. ára 40 kr.)
- Braun Izidor.** Emlékkönyv az 1879-ik évi székesfehérvári orsz. mű-, ipar-, termény- és állatkiállításról. Ipartörténeti adatokkal Szabóky Adolftól. (Aigner Lajos. k. 4-r. 380 l. ára 2 frt.)
- Bromovics József.** Kézi könyvtár vasut-üzleti tisztviselők számára. III. Vasuti önköltségek. (Grill Károly. 8-r. 86 l.)
- Bubics Zsigmond.** Magyarországi várak és városoknak a m. n. múzeum könyvtárában létező fa- és rézmetszetei. (M. kir. egyetemi nyomda. 4-r. 104 l. 21 ábrával)
- Buchenhorst örökösei.** Elbeszélés Nagy Ottó korából. Németből szabadon átdolgozta Halbik Ciprián. (Magyar ifjúsági és népkönyvtár. 19—22. füzet. Győr. Gross Gusztáv. 8-r. 1—60 l. egyes füzet ára 15 kr.)
- Budapest** főváros budai része egész területének térképe 1876. Az 1" = 10°, és 1" = 20° mértékű eredeti kataszteri felmérés szelvényeiről kisebbitve kőbe vésetett és nyomtatott a m. kir. államnyomdában. 8 darab.)
- Budenz József.** Finn-nyelvtan olvasmányokkal és szótárral. Második, mondattani részszel bőv. kiadás. (Knoll Károly. n. 8-r. 205 l. ára 2 frt.)
- Cadene nyomán Katona Endre.** A vasárnap és a mi saját érdekeink. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 14 l.)
- Codex diplomaticus patrius hungaricus.** VII. tomus. (Okmánytár.)
- Collins Wilkie.** A kísértet. Különös történet. (Légrády testvérek. 12-r. 123 l. ára 80 kr.)

- Créville H. A** Mauréze család. Regény. Francziából ford. M. Hortense. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 176 l. ára 80 kr.)
- Cserháti Sándor.** A phylloxera vastatrix. (Államnyomda. 8-r. 9 l. 1 rajztáblával.)
- Csiky Gergely.** Elbeszélések. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 401 l. ára 2 frt.)
- Csokonai Vitéz Mihály** művei. 2—4. (Nemzeti könyvtár. 53., 55—56. Aigner Lajos. 8-r. 81—304 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Czirbusz Géza.** Az oceáni medencék mint földrajzi egyedek. Tanulmány az összehasonlító földrajz köréből (Temesvár. Délmagyarországi természettudományi társulat. n. 8-r. 37 l.)
- Dell' Adami Rezső.** Igazságszolgáltatásunk reformja az államhatalmak megosztása szempontjából. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 32 l.)
- Dienes Péter.** Teendők a hazai ipar védelme és emelése érdekében. (Miskolc. Löwy József. 8-r. 94 l. ára 60 kr.)
- Dobsa Lajos.** I. István király. Eredeti tragoedia öt felvonásban. (Tetty Nándor és társa. 8-r. 79 l.)
- Döntvénytár.** A magyar kir. Curia semmítőszéki és legfőbb ítélőszéki osztályának elvi jelentőségű határozatai. Gyűjtötték Dárdai Sándor, Zlinszky Imre. XXIV. évfoly. (Franklin-társulat. 8-r. 1—79, 1—204 l. ára 2 frt.)
- Ebers György.** A növények. Regény. Ford. Kacziány Géza. (Légrády testv. 12-r. XII, 412 l. ára 2 frt.)
- Edwards Miss.** A kincses szigetek felfedezése. Angolból fordította Dunay Ferencz. (Magyar ifjúsági- és népkönyvtár. 14—19. füzet. Győr. Gross Gusztáv és testvére. 8 r. 82 l. egyes füzet ára 15 kr.)
- Egyesület,** Az országos magyar gazdasági, emlékkönyve. (L. Galgóczy Károly.)
- Egyesület,** A pozsonymegyei gazdasági, évkönyve. Szerkesztette Földes Gyula. 1879. év. (Pozsony. Nirschy István nyomdája. 8-r. 70 l.)
- Egyházkerület,** A dunántúli helv. hitv., 1880. évi ápril hó 26. s következő napjain R.-Komárom városában tartott gyűlésének jegyzőkönyve. Kiadta Vályi Lajos. (Pápa. Református főtanoda nyomdája. 4-r. 217 l.)
- Egyházkerület,** Az erdélyi ev. ref. Sepsi-Szentgyörgyön 1880. május hó 23—27-ik napjain tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. Szerkesztették Szász Domokos és Bodor Antal. (Kolozsvár. Stein nyomdája. n. 8-r. 128, 28 l.)
- Egyházkerület,** A tiszántúli reformált, 1880. ápril 12—16. napjain Debreczenben tartott első gyűlésének jegyzőkönyve. Kiadta Tóth Sámuel. (Debreczen. Város nyomdája. n. 8-r. 127 l.)
- Egyházkerület,** A tiszántúli reformált, népiskolai tanügyi bizottságának javaslatai. Kiadta Tóth Sámuel. (Debreczen. 8-r. 31 l.)
- Egyházkerület,** A tiszántúli reformált, statisztikai állapotának kimutatása az 1880. évre. (Debreczen. Város nyomdája. 4-r. 48 l.)
- Egylet,** Az aradi gazdasági, évkönyve 1879-ről. Szerkesztette Gaal Jenő. (Arad. Egylet. 8-r. 154 l.)
- Egylet,** Az első járadékkal kapcsolatos földhitel- és közgazdasági, áttekintése. (8-r. 21 l.)
- Egylet,** A magyar királyi honvédtiszti lóbeszerzési, alapszabályai. (Légrády testv. nyomdája. 8-r. 21 l.)

- Elischer József.** Latin olvasókönyv. A gymnasiumok III. és IV. osztálya számára. (Franklin-társulat. 8-r. 232 l. ára 1 frt.)
- Előadások,** Népszerű természettudományi, gyűjteménye. III. kötet. 21—24. füzet. (L. Klein Gyula, Korányi Frigyes, Lóczy Lajos, Janny Gyula.)
- Emericz Gyéza.** Földrajz a népiskolák III. oszt. növendékei számára. Környékleírás. (Magyarország minden községében használható.) 7, a szöveg közé nyomott fametszettel. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 41 l. ára 10 kr.)
- Emericz Gyéza.** Földrajz a népiskolák IV. oszt. számára. Magyarország, az osztrák-magyar monarchia, az öt földrész első ismertetése. 7, a szöveg közé nyomott fametszettel. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 52 l. ára 20 kr.)
- Emericz Gyéza.** Földrajz a népiskolák V. osztálya számára. A haza és az osztrák-magyar monarchia politikai szervezete; ezeknek és az 5 földrész bővítő és kiegészítő ismertetése. 3, a szöveg közé nyomott fametszettel. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 63 l. ára 20 kr.)
- Emericz Gyéza.** Földrajz a népiskolák VI. osztálya számára. 16, a szöveg közé nyomott fametszettel. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 52 l. ára 20 kr.)
- Emlékek,** Magyar történelmi. Kiadja a magyar tudományos akadémia. — II. osztály. XXX. kötet. (L. Szamosközy István.)
- Énekfűzér,** Szent a szigetvári katolikus hívek használatára. (Rózsa Kálmán és neje nyomdája. 8-r. 67 l.)
- Eröss Lajos.** Rövid áttekintés a debreczeni reform. főiskolában levő »Magyar irodalmi önképző társulat« multja fölött. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 48 l.)
- Értekezések** a matematikai tudományok köréből. Kiadja a magyar tudományos akadémia. Szerkeszti Szabó József. VII. kötet. 11—12. szám. (L. Konkoly Miklós.)
- Értekezések** a nyelv- és széptudományok köréből. Kiadja a magyar tudományos akadémia. Szerkeszti Gyulai Pál. VIII. kötet. 8. szám. (L. Ábel Jenő.)
- Értekezések** a társadalmi tudományok köréből. Kiadja a magyar tudom. akadémia. Szerkeszti Pesty Frigyes. VI. kötet. 4—5. szám. (L. Szilágyi Sándor, Zsilinszky Mihály.)
- Értekezések** a természettudományok köréből. Kiadja a magyar tudományos akadémia. Szerkeszti Szabó József. X. kötet. 6—9. sz. (L. Klein Gyula, Szabó Ferencz, Lengyel Béla, Than Károly.)
- Évkönyv,** Magyar statisztikai. Szerkeszti és kiadja az országos magyar kir. statist. hivatal. 1878. évfolyam. 4—5., 11. füzet. (Athenaeum. 4-r. 46, 75, 13 l.)
- Évkönyv,** Magyar statisztikai. Statistisches Jahrbuch für Ungarn. 1878. évfolyam. 4—5., 11. füzet. (Athenaeum 4-r. 46, 75, 13 l.)
- Falk Miksa** orsz. képviselő beszéde a keszthelyi kerület választóihoz 1880. jun. hó 20-án. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 20 l.)
- Ferenczi Zoltán.** A kuruczvilág énekei. Tanulmány. (Aigner Lajos. 8-r. 52 l.)
- Ferenczy Sándor.** Az önkény hatalma. (Wilekens F. C. és fia. 8-r. 24 l.)
- Fischer Adolf.** Az idült Bright-kór. Kórodai tanulmány. (Zilahy Sámuel. 8-r. XIII, 320 l. tiz ábrával.)
- Flammarion Camille.** Népszerű csillagászat. Az égboltozat egyetemes leírása 360 ábrával, színezett könyomattal, csillagászati térképpel stb. Fordította

- Huszár Imre. 1—7. füzet. (Népszerű tudományok könyvtára. I. Rautmann Frigyes. 8-r. 1—168 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Foith Károly. Észlelések a kőzetek belső erőhatási átalakulására és egy új közetre vonatkozólag. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 20 l.)
- Foith Károly. Töredék a jövő geológiájából az erdélyi földismei viszonyokból kiindulva. (Franklin-társulat. 8-r. 23 l.)
- Frankenburg Adolf. Bécsi élményeim. 2 kötet. (Sopron. Reichard és Litfass. 8-r. VIII, 228 és 208 l. ára 3 frt.)
- Füssy Tamás. IX. Pius pápasága. III. rész. (Házikönyvtár. XXXV. Szent-István-társulat. 8-r. XV, 596 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Gajdos József. Alkotmánytan. A magyar alkotmány és az ebben foglalt polgári jogok és kötelességek főbb vonalai. Legújabb törvényeink alapján elemi népisiskolák használatára. 3. kiad. (Lampel R. 8-r. 48 l. ára kem. kötésben 30 kr.)
- Galgóczy Károly. Az ipar fontossága Magyarországon, hátramaradásának eszközei. (Nemzetgazdasági egyesület. 8-r. 95 l.)
- Galgóczy Károly. Az országos magyar gazdasági egyesület története keletkezésétől az 1876-dik évig. (Az országos magy. gazd. egyesület emlékkönyve. II. Az orsz. magy. gazd. egyesület. 8-r. 192 l.)
- Galgóczy Károly. A telepítés kérdése Magyarországon. (Nemzetgazdasági egyesület. 8-r. 63 l. ára 50 kr.)
- Gamauf Vilmos. A phylloxeráról. A kolozsvári orvos-természettudományi társulatnak 1880. márcz. hó 13-án tartott népsz. estélyén előadta. (Különlenyomat az »O. T. Értesítő« 1880. évfolyamából. Kolozsvár. Demjén Imre. n. 8-r. 38 l. ára 10 kr.)
- Garzó Imre. A közoktatás kérdéséhez. (Szeged. Traub és társa nyomdája. 8-r. 92 l.)
- Goethe Hermann és Dorotheája. Felsőbb tanodák használatára bevezette és magyarázó jegyzetekkel ellátta Hoffmann Mór. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp nyomdája. 8-r. 118 l. ára 48 kr.)
- Goethe I. W. Iphigenie auf Tauris. Jegyzetekkel ellátta Bauer Simon. (Jeles írók iskolai tára. XIII. Franklin-társulat. 8-r. 124 l. ára 60 kr.)
- Gönczy Pál. Oktatás a gyümölcs- és eperfatermesztésben. Útnutatásul a nép és népoktatási intézetek számára. A cs. kir. földmivelés és bányaugyi minisztérium által 1855. jutalmazott pályamunka. II. kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. 95 l. ára 30 kr.)
- Gratianus. Egyházi jog. Kérdések és feleletekben. (Jogi ismétlőkönyvek gyűjteménye. LX. Eggenberger. 8-r. 101 l. ára 80 kr.)
- Grillparzer. A szegény muzsikusk. Fordította Márkus Miklós. (Magyar könyvesház. 70. füzet. Aigner Lajos. 8-r. 60 l. ára 20 kr.)
- Grünwald Béla. A törvényhatósági közigazgatás kézikönyve. Megyei, városi, községi tisztviselők, közigazgatási bizottsági tagok stb. használatára a fennálló törvényekből és rendeletekből rendszeresen összeállította. Három köt. (Grill K. k. 4-r. 383, 326 és 546 l. ára 7 frt.)
- Güntner Gábor Ker. János. Katholikus alapelveken nyugvó általános szentírási magyarázatban. A III. kiadás után latin eredetiből magyarított Lessenyey Ferencz. (Szatmár. Fordító. 8-r. 282 l. ára 1 frt 50 kr.)

- Győri József.** Középkorai oktatásunk. Szerző sajátja. (Telegy K. L. 8-r. 56 l. ára 30 kr.)
- Gyulay Béla.** Irodalomismertető. A költői és prózai műfajok gyakorlati ismertetése, elmélete s irodalma, korok szerint rendezett olvasmányok alapján, a világ-irodalomra való tekintettel s gyakorlati feladványokkal. (Franklin-társulat. 8-r. 284 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Halmágyi Sándor.** Az egyes bírósági rendszer és igazságügyi politikánk. Tanulmány jogtörténelmi s jogphilosophiai szempontból törvényhozóink figyelmébe ajánlva. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. 43 l. ára 40 kr.)
- Házikönyvtár.** XXXV. (L. Füssy Tamás.)
- Heim Péter.** A postatakarékpénztári kérdés hazánkban. (Különlenyomat a »Nemzetgazdasági Szemle« 1880. évi II. füzetéből. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 25 l.)
- Hellwald Frigyes.** A föld és népei. Föld- és népismei kézikönyv. H. F. s egyéb szerzők nyomán kidolgozta Toldy László. 25—32. füzet. (Mehner Vilmos. 8-r. 49—85., 713—722., 1—240 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Helyma a Kabyl-leány.** Magyaríták Budapest-ferencvárosi Ranolder intézet kath. elemi leánytanoda V. és VI. osztályú növendékei. (Rózsa K. s neje. 8-r. 44 l.)
- Henszlmann Imre.** Magyarország esücs-íves stílyű műemlékei. II. kötet. (Egyetemi nyomda. 4-r. 221 l. négy táblával és 191 fametszettel.)
- Herczeghy Mór.** Kelet és népe. Természetrizai, élettani és társadalmi jellemrajz. (Aigner Lajos. 8-r. 54 l. ára 60 kr.)
- Hivatalnokok.** A magyar vasuti, takaré-, előlegező- és biztosító-egyletének alapsabályai. Statuten etc. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 43 l.)
- Hoffmann Ferencz.** Mózele. Elbeszélés. Fordította Tomor Ilona. (Magyar ifjúsági- és népkönyvtár. 14—22. füzet. Győr. Gross Gusztáv és testvére. 8-r. 128 l. egyes füzet ára 15 kr.)
- Hoffmann Ferencz.** Ne lopj. Elbeszélés az ifjúság számára. Németből szabadon átdolgozta Kapossy Lucian. (Magyar ifjúsági- és népkönyvtár. 22. füzet. Győr. Gross Gusztáv és testvére. 8-r. 1—6 l. egyes füzet ára 15 kr.)
- Hoffmann Pál.** Institutiók. II. kiadás. (Eggenberger. 8-r. XII, 799 l. ára 6 frt.)
- Homolka József.** Magyarország hegy- és vizrajzi térképe. A közép- és polgári iskolai földrajzokhoz alkalmazva. (Eggenberger. ára 50 kr.)
- Ifjúsági- és népkönyvtár.** Magyar. Szerkeszti Kisfaludy Tóbiás. 13—22. füzet. (L. Sikor, Hoffmann Ferencz, Edwards Miss, Buchenhorst.)
- Ifjúsági- és népkönyvtár.** Szerkeszti Bánfi János. Kiadja Nobel Ármin. I. évfolyam. II. füzet. (L. Bánfi János.)
- Imádságok** a Mária-intézet növendékei használatára. (Rózsa K. és neje nyomdája. 8-r. 20 l.)
- Intézet,** A meteorologiai és földdelejjességi magy. kir. központi, évkönyvei. Közli Schenzl Guido. Jahrbücher etc. VIII. köt. 1878. évfolyam. (Egyetemi nyomda. 4-r. 118 l.)
- Iratok,** Ifjúsági, tára. Szerkeszti Kármán Mór. IX—X. füzet. (Plutarchos.)
- Írók,** Jeles, iskolai tára. Szerk. Névy László. XI—XIII. (L. Arany János, Goethe I. W., Shakspeare William.)
- Ismétlőkönyvek,** Jogi, gyűjteménye. IX. (L. Gratianus.)

- Jablonszky János.** Európa államainak leírása a magyar királyság és Európa déli félszigeteinek kivételével. (Franklin-társulat. 8-r. 95 l. ára 70 kr.)
- Jablonszky János.** Összehasonlító politikai földrajz a reáliskolák VIII. oszt. számára. (Franklin-társulat. n. 8-r. IV, 215 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Jablonszky János.** Politikai földrajz. A gymnasiumok VII. osztálya számára. (Franklin-társulat. n. 8-r. 119 l. ára 80 kr.)
- Jakab Elek.** Szabadságharcunk történetéhez. Visszaemlékezések 1848—1849-re. 2—7. füzet. (Rautmann Frigyes. 8-r. 65—448 l. egy füzet ára 40 kr.)
- Jakovszky Demeter.** A minnegesang. (Bölcsészettudori értekezés.) (Rudnyánszky nyomdája. 8-r. 87 l.)
- Janny Gyula.** Az ujabbkori sebkezelésről. (Népszerű temészettudományi előadások gyűjteménye. III. kötet. 24. füzet. K. m. temészettud. társulat. 8-r. 34 l. ára 25 kr.)
- Jelentés a magyar tudományos akadémia munkálódásáról és pénztára állásáról 1879—80-ban.** (Athenaeum nyomdája. 8-r. 26 l.)
- Jelentése,** Az aradi kereskedelmi és iparkamara, a kerületét képező Arad-, Békés-, Csanád- és Hunyadmegyének, továbbá Arad sz. kir. városnak általános gazdasági, kereskedelmi, ipari és forgalmi viszonyairól 1879-ben. (Grill Károly. 8-r. 251, 4 l. ára 85 kr.)
- Jelentése,** A magyar kir. vasuti és gőzhajózási főfelügyelőségnek a közmunka és közlekedési miniszter úrhoz intézett — az 1879. évi működéséről és a magyarországi vasutak állapotáról. (Kilián Frigyes. 8-r. 87 l. A—D táblával. ára 1 frt 20 kr.)
- Jelentések a magyar tudom. akadémia 1880. május 19-ki nagygyűlésén eldöntött jutalmazásokról s történt új választásokról.** (Athenaeum. 8-r. 14 l.)
- Jézus sz. gyermeksege művének évkönyvei.** I. évf. 1. füzet. (Egylet. 8-r. 48 l.)
- Jókai Mór.** Az aranyember. Regény. I—III. kötet. (Jókai Mór újabb munkái. 25—31. Pfeifer Ferdinánd. 8-r. 322, 275, 212 l. egy füzet ára 40 kr.)
- Jókai Mór munkái.** Népszerű kiadás. A fehér rózsza. III. kiadás. Humoristikus papirszeletek. II. kiadás. Kettős füzet. (Franklin-társulat. 8-r. 246 l. ára 80 kr.)
- Jónás János.** Német nyelvtan- és olvasókönyv. III. és IV. rész. (Franklin-társulat. 8-r. VIII, 334 l. ára 2 frt.)
- Joób Lajos.** A magyar adórendszer, külföldiekkel megvilágítva. (Grimm G. n. 8-r. X, 320 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Kácsfürdő.** (Kács-Tapolca.) Gyógyfürdő tej- és savó-gyógymóddal. (Pannonia nyomda. 8-r. 10 l.)
- Kádár Miklós.** A gyakorlati gyúszér-gyártás rögtöni megtanulhatása. (Khór és Wein nyomdája. 8-r. 14 l. ára 50 kr.)
- Kanyurszky György.** A legyőzött király diadala. Nagybjóti beszéd sorozat. (Kálcsa. 8-r. Szerző. 174 l. ára 80 kr.)
- Káplány Géza.** Törvényjavaslat a volt erdélyi, úgy a volt Kraszna-, Középszolnok-, Zarándmegyei és kővárvidéki területeken a megszüntetett úrbéri kapcsolatból fenmaradt jog- és birtokviszonyok rendezéséről, az írtványokról, arányosításról és tagosításról. (Aigner Lajos. 8-r. 38 l.)

- Kármán József** művei. 7. 8. (Nemzeti könyvtár 52. 54. füzet. Aigner Lajos. 8-r. 97—154, 113—132, LXX l. egy füzet ára 30 kr.)
- Kaspar G. C. A.** Vezérfonal a vasuti személyzetnél előforduló színvakság megvizsgálására. (Kilián Frigyes. 8-r. 14 l. ára 30 kr.)
- Kátai Gábor**, a néhai, hagyatékához tartozó könyvtár jegyzéke. (Karczag. Spitzer S. 120 l. ára 1 frt.)
- Katona József** művei. 2—4. (Nemzeti könyvtár. 57—59. füzet. Aigner Lajos. 8-r. 81—172, 320—336, 1—79, 1—55 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Kazinezy Ferencz.** Erdélyi levelek. 5. füzet. (Nemzeti könyvtár. 51. füzet. Aigner Lajos. 8-r. XXVI, 337—388 l. ára 30 kr.)
- Képviselőházi Irományok.** (Az 1878. évi október 17-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Hiteles kiadás. XIV. kötet. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. 412, VI l.)
- Képviselőházi Napló.** (Az 1878. évi október 17-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Szerkeszti P. Szathmáry Károly. Hiteles kiadás. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4-r. XI—XII. kötet. VII, 412, VI, 392 l.)
- Kerékgyártó Béla.** A magyar hadügy állapota az Anjou királyok alatt. 1308—1387. (Athenaeum nyomdaja. 8-r. 46 l.)
- Kérészi Iván és Szinyei Gerzson.** Latin mondattan a gymnasium III. és IV. osztálya számára. IV. kiadás. (Sárospatak. Steinfeld Béla nyomdaja. 8-r. 135 l. ára füzve 70 kr.)
- Keresztes József, Kovács Ödön, Bartók György.** Tájékozás az újabb theologia körében. (Protestáns theologiai könyvtár. XII. A »Magyarországi protestáns egylet«. 8-r. VIII, 332 l.)
- Király Ferencz.** Emlékirat a tervezett miskolcz-debreczen-nagyvárad vasutvonal kiépítése érdekében. (Debreczen. Város nyomdaja. 8-r. 36 l.)
- Kishirtokosok, A.** országos földhitelintézete alapszabályai. (Fanda József nyomdaja. 8-r. 72 l.)
- Klein Gyula.** A virágok színéről. (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. III. köt. 21. füzet. K. m. természettud. társulat. 8-r. 27 l. ára 15 kr.)
- Klein Gyula és Szabó Ferencz.** A vadgesztenye gyökereinek ismeretéhez. (Értekezések a természettudományok köréből. X. köt. VI. szám Akadémia. 8-r. 13 l. egy táblával. ára 10 kr.)
- Klingenberg Jakab.** Magyar nyelv- és irálytan. Helyesírási és irodalmi függelékkel. (Franklin-társulat. 8-r. 172 l. ára 60 kr.)
- Kohn Fülöp.** Átszámítási táblázatok a budapesti gabnacsarnok és a kereskedői világ használatára. Fontos kimutatása a gabnakereskedelemben előforduló mindennemű termények árának és azok változásának a régi és új ür- és súlymérték szerint. Umrechnungs-Tabellen. (Ifj. Nagel Ottó. 32-r. 55, 7 l. ára vászonba kötve 1 frt.)
- Kohn Fülöp.** Átszámítási táblázatok a kereskedői világ használatára. Pontos kimutatása a gabnakereskedelemben előforduló mindennemű termények változó árának és változó minőségének a régi űrmértékről a hektoliterre, a hektoliter-ről a tőzsdei szokványra és ennek a métermázsára való átváltoztatásának. — Umrechnungs-Tabellen etc. (Ifj. Nagel Ottó. 16-r. 59 l. ára 40 kr.)

- Konkoly Miklós.** Hulló csillagok megfigyelése a magyar korona területén 1879-ben (Értekezések a matematikai tudományok köréből. VII. kötet. 11. szám. Akadémia. 8-r. 18 l. ára 10 kr.)
- Konkoly Miklós.** Hulló csillagok radiáció 'pontjai. Levezetve a magyar korona területén tett megfigyelésekből, 1871-től 1878 végeig. (Értekezések a matematikai tudományok köréből. VII. köt. 12. sz. Akadémia. 8-r. 27 l. ára 20 kr.)
- Korányi Frigyes.** Az újabbkori kór- és gyógytan módszereiről. (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. III. köt. 22. füzet. K. m. természettudományi társulat. 8-r. 48 l. ára 40 kr.)
- Kórodi Péter.** A legény bolondja. A budapesti népszínház 1879. évi pályázatán 100 arannyal jutalmazott eredeti népszínmű dalokkal 3 felvonásban. (Rudnyánszky nyomdája. 8-r. 80 l. ára 40 kr.)
- Korona, A magyar, országai borvidékeinek beosztása. Subdivision etc. (Közlemények a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. minisztérium köréből. Államnyomda. 8-r. 60 l.)²**
- Kossuth Lajos.** Irataim az emigrációból. I. kötet. (Athenaeum. XXXI, 527 l. ára 5 frt.)
- Kovács Albert.** A dunamelléki ref. egyházkerület 1880. május 22-én s következő napjain Budapesten tartott jegyzőkönyve. (Franklin-társulat. 8-r. 180 l.)
- Költők, Régi magyar, tára.** Kiadja a magyar tudományos akadémia. Közzéteszi Szilády Áron. II. kötet. XVI. századbeli magyar költők művei. 1527—1546. (Akadémia. 8-r. VIII, 503 l.)
- Könyves Tóth Kálmán.** Futkározó hamis atyafi vagy a leálezazott nazarénus. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 19 l.)
- Könyvesház, Magyar.** Kiadja Aigner Lajos. 68—70. füzet. (L. Sheridan Richard, Grillparzer.)
- Könyvtár, Családi.** Regény folyóirat. Szerk. Halász István. (L. Krátky János.)
- Könyvtár, Nemzeti.** Szerkeszti és kiadja Abafi Lajos. 51—59. füzet. (L. Kazinczy Ferencz, Csokonai Vitéz Mihály, Kármán József, Katona József.)
- Könyvtár, Piros.** 32—34. sz. (L. Sziklay Lajos, Brankovics György, Ries Hermin.)
- Könyvtár, Protestans theologiai.** XII. Szerk. Kovács Albert. (L. Keresztes József, Kovács Ödön, Bartók György.)
- Könyvtára, A magyar orvosi könyvkiadó-társulat.** XXXVII. kötet. (L. Kunze.)
- Könyvtára, A nagykorösi dunamelléki ref. egyházkerület tanítóképző intézet —.** (Nagy-Körös. Ottinger Ede. 8-r. 60 kr.)
- Könyvtára, A nemzeti színház.** 134 - 136. füzet. (L. Bereczik Árpád, Scribe és Saint-Georges, Várai Antal.)
- Könyvtára, Népszerű természettudományok.** I. 1—6. füz. (L. Flammarion Camille.)
- Közlemények a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. minisztérium köréből.** (L. Korona.)
- Közlemények az országos magyar gazdasági egyesület köréből.** (L. Lederer Sándor.)
- Közlemények, Hivatalos statisztikai.** Kiadja az orsz. magyar kir. statisztikai hivatal. (L. Beöthy Leo.)
- Közlemények, Hivatalos statisztikai.** Magyarország hitelintézetei 1878-ban. Kiadja az országos magyar kir. statisztikai hivatal. (Franklin-társulat. 4-r. XI, 157 l.)

- Közlemények, Nyelvtudományi.** Szerkeszti Budenz József. XV. kötet. 3. füzet. (Akadémia. 8-r. 325—476 l. ára 1 frt.)
- Községi és körjegyzők,** A magyarországi, névtára illetve évkönyve 1880. évre. Szerkesztette Vágó Ferencz. (Nagyvárad. Laszky Ármin. 4-r. 157 l.)
- Krátky János.** Egy sir titka. Eredeti regény. (Családi könyvtár. 4. köt. 10. füz. Poldini Ede. 8-r. 40 l. ára 25 kr.)
- Krátky János.** Kossuth Lajos. Kor-, jellem- és életrajz. 21—22. füzet. (Heimann Vilmos. 8-r. 191—270 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Krenedits Ferencz.** A vácsi önkéntes tűzoltó-egylet keletkezése, fejlődése és állapota 1879-ik év végével. (Vác. Serédy G. 8-r. 34 l.)
- Kubinyi Lajos.** A szabad forgalom nemzetgazdasági értéke és teendőink a közlekedés-ügyben. (Franklin-társulat. 8-r. 72 l. ára 60 kr.)
- Kun László.** A magyar igazságügyi kormányzat Horváth Boldizsártól — Pauler Tivadarig. (Kocsi Sándor. 8-r. 107 l. ára 1 frt.)
- Kunc Adolf.** Szombathely-Savaria monographiája. I. rész. (Szombathely. Város. 8-r. 12, 160 l. két térkép és egy fényképpel.)
- Kunze.** Gyakorlati orvostan. Különös tekintettel a kórboneztanra és szövettanra. III. kiadás. II. köt. Fordította Schulhof Jakab. (A magyar orvosi könyvkiadó-társulat könyvtára. XXXVII. kötet. Társulat. 8-r. X, 810 l.)
- Kuthy József.** Két algebrai egyenlet resultansáról. (A kiküszöbölési módszerek történeti ismertetése.) (Szerző. 8-r. 55 l.)
- Lengyel Béla.** Az utóvilágításról Geissler-féle csövekben. (Értekezések a természettudományok köréből. X. köt. 7. szám. Akadémia. 8-r. 12 l. ára 10 kr.)
- Lengyel Béla.** A Rank-herleini és szejkai ásványvizek chemiai elemzése. (Értekezések a természeti tudományok köréből. X. kötet. 8. szám. Akadémia. 8-r. 24 l. ára 10 kr.)
- Lenkey Ferencz.** Költemények. (Aigner Lajos. 8-r. 74 l.)
- Livius,** Fordítások, kisebb munkájából. Kiadták Bajkay Endre, Daruváry Géza. Kajuch Márton és Földváry József. (Athenaeum. 8-r. 32 l.)
- Lóczy Lajos.** Gróf Széchenyi Béla expedíciójáról Khinában és a tibet-khinai határon. (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. III. köt. 23. füz. K. m. természettudományi társulat. 8-r. 30 l. ára 20 kr.)
- Lőw Tóbiás.** A magyar büntető-törvénykönyv a büntettekről és vétségekről. (1878. 5. t. cz.) és teljes anyaggyűjteménye. A m. kir. igazságügyminiszterium megbízásából szerkesztve. Két köt. (Zilahy Sámuel. 4-r. 604, VII, 620 l. ára 15 frt.)
- Lukácsy Béla** beszéde az országgyűlés ápril 16-iki ülésén. (Athenaeum. 2-r. egy ívrétű levél.)
- Maderspach Livius.** Magyarország vasérczfekehelyei. (Kir. magyar természettudományi társulat. 4-r. IX, 111 l. 14 térképmelléklettel és 79 ábrával a szöveg között.)
- Madzsar János.** Magyar nyelvkönyv a német tannyelvű népiskolák számára. III. kötet. A IV. osztály számára. (Franklin-társulat. 8-r. 99 l. ára kötve 30 kr.)
- Margó Tivadar.** Az egyetem multja és jelene. Ünnepi beszéd 1880. évi május 13-án a budapesti magyar kir. tudomány-egyetem ujjalakításának századik évfordulója alkalmából. (Egyetemi nyomda. 4-r. 29 l.)

- Maszák Hugó.** Útmutató az elemi rajztanításban. IV. Kézi minták. A) Függő vízfektű és dült vonalak. B) Görbe vonalak. (M. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium. 8-r.)
- Mihók Sándor.** Magyar Compass. Pénzügyi évkönyv. 1880. VIII. évfolyam. (Kilán Frigyes. n. 8-r. XXXII, 382 l. ára 3 frt 60 kr.)
- Moczkovesák Henrik Károly.** Luther Márton élete. (Hornyánszky Viktor. 8-r. 58 l. ára 5 kr.)
- Moleschott Jakab.** Világosság és élet. A III. német kiadás után fordította Kohn Izidor. (Neuwald Illés nyomdája. 8-r. 35 l.)
- Montepin Xavér.** A creolnő leányai. 1—8. köt. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 197, 184, 174, 184, 176, 178, 186, 312 l. ára 6 frt 40 kr.)
- Monumenta Hungariae Historica.** Magyar történelmi emlékek. Kiadja a m. tud. akadémia történelmi bizottsága. Második osztály: Irók. Harmadik kötet. Szamosközi történeti munkái. IV. (Akadémia. n. 8-r. XXI, 420 l. ára 2 frt.)
- Muzeum, A magyar nemzeti, képesarnokának lajstroma.** (Athenaeum. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Működése, Az aradvidéki tanítóegylet első tízévi.** Emlékkönyv, az egylet tízévi fennállásának alkalmából. Szerkesztették Szöllőssy Károly és Györgyössy Rudolf. (Arad. Tanítóegylet. 8-r. 120 l. három arczképpel.)
- Müller Lajos.** Az illem- és táncztan egyetemes kézikönyve. (Fanda József nyomdája. 8-r. V, 195 l. 46 fametszet. ára 2 frt.)
- Nagy János.** Magyar nyelvkönyv. A népiskolák III—IV. osztálya számára. (Szeged. Traub és társa. 8-r. 55, 79 l. ára 20, 25 kr.)
- Nagy Károly.** Költemények. Szerző sajátja. (Debreczen. Csáthy Károly. 12-r. 168 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Nagy Lajos.** Egyházi imák és beszédek. A hódmezővásárhelyi első unitárius isteni tiszteleten 1880. évi május hó 17-én tartotta. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 19 l. ára 20 kr.)
- Nagy Lajos.** Magyar reform. vallásu preszbiterek könyve. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 78 l. ára 30 kr.)
- Nedeczky Gáspár.** Dömös története és ujjabb leírása. (Esztergom. Kiszlingstein Sándor. 8-r. 147 l. ára 1 frt.)
- Nemeskey Andor.** Bucsúkkal járó imák és ájtatosságok gyűjteménye. (Rudnyánszky A. 8-r. XIV, 422 l.)
- Ney Ferencz.** Széchenyi István szobra előtt. (Vodianer nyomdája. 2-r. 2 l.)
- Nézetek** védtörvényeink revíziójához. Írta egy honvéd. (Tetty Nándor s társa. 8-r. 48 l.)
- Nők, Hires magyar.** (Költemények.) Szerkesztette Városhy Mihály. (Arad. Réthy és fia nyomdája. 8-r. 156 l. ára 1 frt.)
- Nyiri Péter.** Olvasmányok a második elemi osztály számára. III. kiadás. (Debreczen. Telegdi Lajos. 8-r. 103 l.)
- Okmánytár.** Hazai. A magyar t. akadémia pártolása mellett kiadják Ipolyi Arnold. Nagy Imre és Véghely Dezső. VII. kötet. (Codex diplomaticus patrius hungaricus. Kocsi Sándor nyomdája. 8-r. VIII, 508 l. ára 4 frt.)
- Olvasóköri,** A tudomány és műgyetemi, által rendezett vitatkozások előadóinak jutalmazott jelentése. I. II. (L. Ballagi Béla, Schuschny Henrik.)

Opálbányák, A vörösvágás-dubniki, átnézeti térképe. (M. kir. államnyomda. 4-r.)
Öri G. György. Báro Wenckheim Béla emléke. (Arad. Réthy nyomdája. 4-r. 9 l. 5 rajztáblával.)

Örley László. Az anguillulidák magánrajza. Monographie der Anguilluliden. — A k. m. természettudományi társulat által jutalmazott pályamű. (Editio separata e »Természettudományi Füzetek« vol. IV. parte I—II. 1880. a musaeo nationali hungarico edito. 165 l. hét könyomatú táblával.)

Pados János. Myrtuslombok. Költeményfüzér. II. kiad. (Franklin-társ. 8-r. 327 l.)

Ifj. Pálffy-Dann Lipót gróf. Tájékoztató a magyar költők ezimű képemhez. (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8-r. 36 l.)

Pálffy Ferencz Szeged város polgármesterének évi jelentése 1880. évi január hó 25-én tartott közgyűlésben. (Szeged. Burger Gusztáv nyomdája. 8-r. 130 l.)

Pap Kálmán. Pásztor tüzek. (Tettyey Nándor s társa. 12-r. 159 l. ára 1 frt 50 kr. kötve 2 frt 20 kr.)

Pauler Tivadar. A budapesti magyar kir. tudomány-egyetem története. I. kötet. 1. füzet. (Egyetemi nyomda. n. 8-r. 178 l.)

Péchy Imre. A Tátrahegység domborművé térképe. Eredeti mérések alapján P. I. által a vízszintes és magassági viszonyoknak egy mértékre szabásával alakított dombormű után rézből, galvan úton sokasítottatott a m. k. államnyomdában.

Péczely Ignác. Felfedezések a természet- s orvostudomány terén. Az idült betegségek. I. füzet. (Államnyomda. 8-r. 71, III l. 3 képpel és a szövegbe nyomott 3 ábrával.)

Peterdi (Prém) József. Kisfaludy Károly és Irénije. Tanulmány. (Aigner Lajos. n. 8-r. 100 l. ára 1 frt.)

Plato. Socrates védelme és Crito Iskolai és magánhasználatra kiadta Szamosi János. (Nagel Bernát. 8-r. 64 l. ára 80 kr.)

T. M. Plantus trinumusa. A főgymnasiumok VII. oszt. számára. Magyarázta és bevezetéssel ellátta Gerevics Gusztáv. (Görög és latin remekírók gyűjteménye. 32. Lampel Róbert. 8-r. XXXI, 109 l. ára 70 kr.)

Plutarchos. Életrajzok. Görögből fordította Szilassi Móricz. 1—2. füzet. (Ifjusági iratok tára. IX—X. füzet. Franklin-társulat. 8-r. 120, 204 l. ára 60 kr., 1 frt.)

Pokorny Jenő Ármin. Francia-magyar és magyar-francia szótár. Dictionnaire etc. 11—18. füzet. (Rautmann Frigyes. 8-r. 481—528, 1—336 l. egy füzet ára 30 kr.)

Pollák László. A járványos agygerincez-agy-buroklobról. Meningitis cerebrospinalis epidemica. (Nagyvárad. Ifj. Berger S. n. 8-r. 38 l. ára 40 kr.)

Pólya Béla. A vízügyi igazgatás kézikönyve. (Szerző. 8-r. 103 l. ára 1 frt.)

Pótlék, IV, a magyar korona területén fekvő összes vasutakra érvényes üzletszabályzathoz. Hivatalos kiadás. (Pesti könyvnyomda-részvénytárs. 8-r. 24 l.)

Rákossy Jakab. Versfüzér. (Kolozsvár. Szerző. 494 l. ára 1 frt.)

Rautmann Magyar Lexikona. 52—61. füzet. (Rautmann Frigyes. 8-r. 49—640, 1—48 l. egy füzet ára 30 kr.)

Remekírók, Görög és latin, gyűjteménye. 32. (L. T. Maccius Plantus.)

Remekírók, Római, magyar fordításban. 23. kötet. (L. Tacitus.)

Rendelet, Igazságügyi, 1879. (Franklin-társulat. 8-r. 54 l.)

Rendszabályok, Ideiglenes folyó-, csatorna- és tőhajózási. (Államny. 8-r. 64 l.)

- Renner Adolf.** Az üszögbetegség és az anyarozs. Tekintettel fejlődésükre a nevezetes fajok leírására és az ellenök alkalmazandó eljárásra művelésbeli növényeinknél. (Különlenyomat a »Földművelési Érdekeink« 1879. évi 16, 18–28. és 1880. évi 19, 21–23. számaiból. Légrády testvérek. 8-r. XII, 115 l. 21 ábrával és egy színnyomatú táblával.)
- Révész Bálint.** Köznapi imádságok, templomi használatra. 3. kiadás. (Debreczen. Csáthy Károly. 8-r. 342 l. ára kötve 2 frt 40 kr., aranymetszéssel 2 frt 60 kr.)
- Révész Imre.** Egyháztörténelmi irodalmunk ügyéhez. (Debreczen. Telegdy K. L. 8-r. 18 l. ára 10 kr.)
- Ribáry Ferencz.** Képes világtörténet. 33–40. füzet. (Mehner Vilmos. 8-r. 545–674, 1–160 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Richet Károly.** Az ördögösök hajdan és napjainkban. Tanulmány. Francziából fordította Erdélyi Béla. Szerző által jogosított kiadás. (Nagyvárad. Hügel O. 8-r. 158 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Ries Hermin.** Adél. Regény. (L. Piros könyvtár. 34. füzet. Lampel Róbert. 8-r. 172 l. ára 40 kr.)
- Rosenberg Sámuel.** Könyvtárakról és azoknak befolyásáról a társadalmi életre. Az eperjesi Széchenyi-körben felolvasta. (Eperjes. Rosenberg S. 8-r. 20 l.)
- Roth Samu.** Az ásvány-, kőzet- és földtan alapvonalai a gymnásiumok IV. oszt. számára. (Franklin-társulat. 8-r. IV, 223 l. 155 ábrával. ára 1 frt 20 kr.)
- Rothert M.** Kis Livius. Függelékül gnómák, Phaedrus és Ovidius. Szerkesztette és szótárral ellátta Polgár György. I. II. füzet. (Franklin-társulat. 8-r. IV, 122–156, 154 l. ára 70 kr.)
- Rózsa Péter.** A millenarium és a honalapítás emléke megörökítésének kérdéséhez kapcsolatban Széchenyi üdvölkédjével. Ifj. Nagel Ottó. n. 8-r. IV, 32 l. ára 20 kr.)
- Ságh József.** Magyar zenészeti Lexikon. IV. füzet. (Buschmann nyomdája. 8-r. 197–296 l. ára 70 kr.)
- Sárkány János Ferencz.** Az 1879-ik évi ló-versenyek hiteles eredményei a magyar és osztrák gyepeken. (Sport-könyvtár. I. füzet. Pesti lovaregylet. 8-r. 166 l. ára 2 frt.)
- Schelling Kornél.** Schelling Frigyes bölcsészeti rendszerének ismertetése és bírálata. (Münster Károly. 8-r. 38 l.)
- Schnierer Aladár.** A magyar büntetőtörvény magyarázata. 4. füzet. (Franklin-társulat. 8-r. 401–628 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Schölet Ephraim.** Két kérdés és egy előszó vagy az ember és a majom. (Zombor. Salamon-féle könyvkereskedés. 8-r. 14 l.)
- Scholtz Albert.** Földrajz a gymnásiumok használatára. I. rész. (Franklin-társulat. 8-r. 144 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Schuschny Henrik.** A reformáció és korának befolyása az orvostan fejlődésére. (A tudomány és műegyetemi olvasókör által rendezett vitatkozások előadóinak jelentése. II. Goldstein Mór. 8-r. 43 l. ára 30 kr.)
- Schwarz Gyula.** Egyetemes alkotmányisme rövid vázlatban. (Aigner L. 8-r. 64 l.)
- Scribe és Saint-Georges.** A korona gyémántjai. Vig dalmű. Fordította id. Ábrányi Kornél. (A nemzeti színház könyvtára. 135. füzet. Pfeifer Ferdinánd. 8-r. 78 l. ára 40 kr.)

- Shakspere** minden munkái Fordítják többen. XIII—XV. kötet. 2. kiadás. (Ráth Mór. k. 8-r. 276, 227, 257 l. egy kötet ára 80 kr.)
- Shakspere William.** Julius Caesar. Fordította Vörösmarty Mihály. Bevezetéssel és magyarázó jegyzetekkel ellátta Névy László. (Jeles Írók iskolai tára. XII. (Franklin-társulat. 8-r. 116 l. ára 60 kr.)
- Sheridan Richard.** A rágalom iskolája. Vigjáték. Fordította Stenger Károly. (Magyar könyvesház. 68—69. füz. Aigner Lajos. 8-r. 105 l. egyes füz. ára 20 kr.)
- Sikor József.** Pártos Matyi. Elbeszélés. (Magyar ifjúsági- és népkönyvtár. 13—14. füzet. Győr. Gross Gusztáv és testv. 8-r. 89—110 l. egyes füz. ára 15 kr.)
- Simonyi Iván.** Nemzeti tragicomédia. (Különlenyomat a Havi Szemle 6-ik füzetéből. Eggenberger. n. 8-r. 36 l. ára 40 kr.)
- Simonyi Zsigmond.** A régi nyelvmlékek olvasásáról. Főtekintettel a halotti beszédre. (Különlenyomat a »Magyar Nyelvőr« VIII. és IX. kötetéből. Eggenberger. 8-r. 28 l. a halotti beszédnek első fotocinkográfiájával. ára 30 kr.)
- Simonyi Zsigmond.** Mutatvány a nyelvtörténeti szótárból. (Akadémia. 4-r. 15 l.)
- Sirven Alfréd és Le Verdier Henrik.** A vörös jezsuita. Regény. Francziából ford. Huszár Imre. (Légrády testv. 12-r. 253 l. ára 1 frt.)
- Smiles.** Jellem. A hazai viszonyokhoz alkalmazta Könyves Tóth Kálmán. II. jav. kiadás. (Légrády testv. 8-r. XIII, 407 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Soltész Ferencz.** Magyar-latin zsebszótár iskolai használatra. Kérészi István, Soltész János, Szinnyei Gerzson, Szivos Mihály közreműködésével szerkesztette —. II. kiadás. (Sárospatak. Steinfeld Béla nyomdája. 8-r. 1426 l. ára füzve 1 frt 67 kr.)
- Somló Sándor.** Éjszakák. (Költemények.) (Győr. Klenka F. 16-r. 99 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Somogyi Géza.** Embertan. Tanítóképezdek, felső nép- és ismétlő-iskolák számára. 20, a szöveg közé nyomott fametszettel. (Dobrowsky és Franke. 8-r. 45 l. ára 36 kr.)
- Sport-könyvtár.** I. füzet. (L. Sárkány János.)
- Sporzon Pál, Ébner Sándor.** Gazdasági olvasmányok minden rendű gyakorló és tanuló gazdák számára. Második olesó kiadás. (Franklin-társulat. 8-r. VIII, 229 l. ára 80 kr.)
- Stricker József és Kohn Fülöp.** Magyar nyelvképzőiskola gyakorlati példákban. Olvasás, nyelvtan és fogalmazás egy központú körökben. Német tannyelvű népiskolák számára. I—V. füzet. II—VI. oszt. számára. (Nagyszombat. Horowitz A. 8-r. 36, 40, 64, 80, 80 l. ára 12, 15, 20, 25, 25 kr.)
- Szabályok,** Távirási, és díjtáblák. Érvényesek 1880-ik évi augusztus hó 1-től. Kiadja a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. minisztérium. (Horváth Viktor nyomdája. 8-r. 79 l.)
- Szabó Ferencz.** A legujabb kor története. I. Napoleon bukásától III. Napoleon bukásáig. 1815—1871. Menczel, Springer, Horváth s mások művei után. II. kötet. 1. 2. füzet. (Aigner Lajos. 8-r. 1—224 l. ára 90 kr.)
- Szalay József.** A magyar nemzet története a nép számára számos képpel. III. köt. 24—25. füzet. (Weismann testvérek. 4-r. 161—224 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Szalay Sándor.** Költemények. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp nyomdája. 8-r. 168, III l. ára 1 frt.)

- Szamosközy István** történeti maradványai 1542—1608. Eredeti s egykorú példányokból kiadta Szilágyi Sándor. IV. kötet. (Magyar történelmi emlékek. II. osztály: írók. XXX. kötet. Akadémia. 8-r. XXI, 402 l.)
- Szaniszló Albert.** Útmutatás a phylloxera (vastatrix) felismerésére és felkeresésére. (Kolozsvár. Erdélyi gazdasági-egylet. 8-r. 22 l. egy kőmetszetű táblával.)
- Szász Domokos.** Az Isten temploma. Egyházi beszéd. A zsoboki ev. ref. új templom felszentelési ünnepélyén 1879. okt. 12-én. (Kolozsvár. Stein J. nyomdája.
- Szász Domokos.** Örök harez. Egyházi beszéd. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 28 l. ára 25 kr.)
- 8-r. 15 l. ára 20 kr.)
- Szász Károly.** Gróf Széchenyi István és az akadémia megalapítása. (Akadémia. 8-r. 259 l.)
- Szász Károly.** Ünnepi óda a budapesti kir. m. tudomány-egyetem ujjaalakíttatásának századik évfordulója alkalmára. (Egyetemi nyomda. 4-r. 4 l.)
- P. Szathmáry Károly.** Az emberi művelődés története. 11. füzet. (Tetty Nándor s társa. n. 8-r. 331—362 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Székely Mihály.** A Karst-hegység sajátos helyi viszonyai és növénykultúrája. (Államnyomda. 8-r. 16 l.)
- Szemák István.** Német mondattan. Tanodai és magánhasználatra. II. kiadás. II. rész. (Franklin-társulat. 8-r. 152 l. ára 70 kr.)
- Szentesi Rudolf.** Budapesti rejtelmek. Regény. 22—25. füzet. (Weizsmann testv. 8-r. 21—212 l. egy füzet ára 25 kr.)
- Szerlem könyve.** Költemény. (Franklin-társulat. 8-r. 136 l.)
- Sziklay Lajos.** Apa és leány. Regény. I—III. köt. (Piros könyvtár. 32. sz. Lampel R. 8-r. 114, 134, 124 l. ára 1 frt.)
- Szilágyi Sándor.** Emlékbeszéd Urházy György fölött. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. VI. kötet. 4. szám. Akadémia. 8-r. 23 l. ára 10 kr.)
- Színészegyesület,** A magyar, VI. közgyűlésének naplója. Gyorsirói jegyzetek után szerkeszté Takács Ádám. (Fanda József nyomdája. 8-r. 120 l.)
- Szini-emplény.** (Debrecen. Város nyomdája. 8-r. 31 l.)
- Szoboszlai Pap István.** Confirmatióra s úr asztalához először járulhatásra készítő rövid vallásos oktatás kérdések és feleletekben. Közrebocsátja Révész Bálint. XI. kiad. (Debrecen. Telegdy K. L. 8-r. 30 l. ára 18 kr.)
- Szohner.** A különféle tüdőbetegségek pneumatikus gyógymódja okadatolt rövid vázlatban. (Egyetemi nyomda. 8-r. 7 l.)
- Tacitus** évkönyvei. 1. füzet. Ford. Mihály István. II. kiadás. (Római remekírók. 23. Lampel R. 16-r. 1—96 l.)
- Takács I.** Hazai váltójog az új váltótörvény (1876. XXVII. t. cz.) alapján számos váltómintával kísérve. 3. kiadás. Megbővítve a »Váltó-eljárás« iránt kibocsátott igazságügyminiszteri rendelettel (Ifj. Nagel Ottó. 8-r. VIII, 236 l. ára 90 kr.)
- Tanáregyesület,** A tiszántúli református középiskolai, évkönyve. Az 1879—80. évről. Szerkesztette Gergely Károly. (Debrecen. Város nyomdája. 8-r. 175 l.)
- Társulat,** A tiszavölgyi, központi bizottságának az 1880. június 20-diki évi közgyűléshez intézett jelentése és annak mellékletei. (Wilekens F. C. és fia. 8-r. XXV, 121 l.)

- Tátra** hegység, A, gazdasági térképe. Eredeti mérések alapján összeállított és nyomatott a m. k. államnyomdában. 4-r.
- Tátra** hegység, A, hegy- és vízrajzi térképe. Eredeti mérések alapján összeállított és nyomatott a m. k. államnyomdában. 4-r.
- Tátra** hegység, A, tájképe. Eredeti fényképek után rajzoltatott s nyomatott a m. kir. államnyomdában. 4-r.
- Távíratózársra**, A, vonatkozó legfontosabb szabályok. Die wichtigsten Vorschriften etc. (Hornyánszky nyomdája. 8-r. 14 l. egy táblázattal. ára 10 kr.)
- Távirdaintézet**, A magy. kir., cím- és névtára 1880. év január 2-án. Hivatalos kiadás. (Hornyánszky nyomdája. 8-r. 132 l.)
- Távírdák**, A magyar korona területén levő állami és vasuti, — statistikája. Kiadja a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszterium. (Hornyánszky nyomdája. 4-r. 86 l. két grafikai táblával.)
- Thaly Kálmán**, Ocskay László II. Rákóczy fejedelem dandárnoka és a felsőmagyarországi hadjáratok 1703—1712. Történeti tanulmány. Eredeti levelezések és egykorú kútfők nyomán. Kiadja a magyar tudományos akadémia történelmi bizottsága. (Akadémia. 8-r. 828 l.)
- Than Károly**, A városligeti artézi kút hévforrásának vegyi elemzése. (Értekezések a természettudományok köréből. X. kötet. 9. szám. Akadémia. 8-r. 39 l. ára 20 kr.)
- Thót Dániel** versei. 1879. 1. füzet. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 172 l.)
- Tokody Ödön**, A magyarországi római és görög-katholikus papság egyetemes névtára 1880-ra. I. évf. (Aigner Lajos. k. 4-r. 1184 hasáb és XXIV l. ára 5 frt.)
- Torokgyik-félék**-, A, és a diphteritisről. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp gyors-sajtója. Nagy ívrétű táblás kimutatás. ára 60 kr.)
- Története**, Magyarország, népiskolák számára. XIV. kiadás. Kiadja az »Irodalmi kör.« (Sárospatak. Főiskola. 8-r. 108 l. ára kötetlen 13 kr., kötve 20 kr.)
- Történetek**, Új-szövetségi bibliai. Jézus bémerítettésétől — menybemenetelig. (Debreczen. Város nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Törvény**, a magyar büntetőtörvénykönyvnek (1878. V. és 1879. XL. t. cz.) életbeléptetéséről kiegészítve az idézett törvényekkel és rendeletekkel. (Eggenberger. 8-r. 62 l. ára 30 kr.)
- Törvényezikk**, 1880. XXXVII. A magyar büntető-törvénykönyvek (1878. V. t. cz. és 1879. XL. t. cz.) életbeléptetéséről. (Pfeifer Ferdinánd. 8-r. 29 l.)
- Törvényezikk**, 1880-ik évi XXXVII., a magyar büntetőtörvények életbeléptetéséről. (Tetty N. s társa. 8-r. 18 l. ára 20 kr.)
- Törvényezikk**, Az 1880. évi XXXVII. A magyar törvénykönyvek (1878. V. t. cz. és 1879. XL. t. cz.) életbeléptetéséről. A bíraskodási illetőséget feltüntető táblás kimutatással. (Veszprém. Krausz Ármin. 8-r. 28 l. ára 20 kr.)
- Törvényezikkek**, 1880-ik évi országgyűlési. I. füzet. (Pfeifer N. 16-r. 1—412 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Törvénykönyv**, A magyar büntető törvénykönyv a büntettekéről és vétségekről. (1878. évi V. törvényezikk.) Kézikönyvül bírák, ügyészek, ügyvédek számára. Minden egyes szakasz tartalmának kitüntetésével, — a szövegbe nyomott jegyzetekkel s a büntetési tételeket is tartalmazó tárgymutatóval ellátta Cserna Vince. (Veszprém. Krausz Ármin. 8-r. 150, XLVII l. ára 1 frt 20 kr.)

- Törvénykönyv**, A magyar büntető, a kihágásokról. (1879. évi XL. t. czikk.) Kézikönyvvül bírák, ügyészek, ügyvédek és közigazgatási hatóságok számára. Minden egyes szakasz tartalmának kitüntetésével, szövegbe nyomott jegyzetekkel s a büntetési tételeket is tartalmazó tárgymutatóval ellátta Cserna Vincze. (Veszprém. Krausz Ármin nyomdája. 8-r. 73 l. ára 60 kr.)
- Turul Ferencz**. Álomképek. Onodi V. F. elbeszélése után. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 163 l.)
- Vahot Gyula**, Vahot Imre emlékiratai és Petőfi Sándor emlékezete. I. II. kötet. (Szerző. 8-r. VII, 178, 160 l.)
- Vajdady Emil**. A magyar kir. Curia mint semmitőszék összes teljes ülés megálapodásai keletkezésük sorrendjében összeállította és szakszerű tárgymutatóval ellátta —. (Eggenberger. n. 8-r. 342 l. ára 3 frt.)
- Vályi Pál**. Ima, néhai özvegy gróf Dessewffy Ágostonné született báró Bánffy Johanna koporsója fölött Nyárad-Szt.-Benedeken 1868. október 18-án. (Kolozsvár. Stein János. 8-r. 11 l.)
- Váradi Antal**. A tör. A. m. t. akadémia által a gróf Teleki alapítványból 100 arany pályadíjjal jutalmazott eredeti vigjáték 3 felvonásban. (A nemzeti színház könyvtára. 136. füzet. Pfeifer Ferdinánd. 8-r. 68 l. ára 40 kr.)
- Vasárlarczós**, A. Történeti regény. Fordította Kövesdy Ignác. 20. füzet. (Heimann Vilmos. 8-r. 905—936 l. egy-egy füzet ára 25 kr.)
- Vass Mátyás**. Népiskolai olvasókönyv. A leányiskolák III. osztálya számára. (Szege. Traub és társa. 8-r. 172 l. ára kötve 40 kr.)
- Visszaemlékezés az 1848—1849. évi szabadságharcra Erdélyben**. Irta egy volt honvédhuszár. (Marosvásárhely. Imreh Sándor nyomdája. 8-r. 40 l. ára 20 kr.)
- Visszaemlékezés az 1848—1849. évi szabadságharcra Erdélyben**. Irta egy volt honvédhuszár. II. kiadás (Marosvásárhely. Osiki Lajos. 8-r. 68 l. ára 40 kr.)
- Weninger László**. Magyarország hőmérséki és csapadék viszonyai. (Franklin-társulat. 8-r. 29 l. 2 térképpel.)
- Wettstein H.** Vegytan és ásványtan felső nép- és polgári iskolák számára. A III. kiadás után fordította Páthy Károly. II. kiad. (Kecskemét. Gallia-féle könyvkereskedés. 8-r. VII, 99 l. ára 60 kr.)
- Zaccone Péter**. Az internationale titkai. Regény. Ford. Huszár Imréné. (Légrády testv. 12 r. 456 l. ára 2 frt.)
- Zák R. József**. A térképrajzolás elemei. (Szerző. 8-r. 96 l. a szöveg közé nyomott számos ábrával és egy térképpel. ára 1 frt 20 kr.)
- Záray Ödön**. Magyar nyelvtan. Népiskolai használatra. 12. kiadás. (Aigner Lajos. 8-r. 62 l. ára 30 kr.)
- Zichy Antal**. Esmék, adatok, adomák gróf Széchenyi István naplóiból. (Franklin-társulat. 8-r. 77 l. ára 60 kr.)
- Zimándy Ignác**. Kié a győzelem? vagy, ki mellett bizonyítanak a Trefort Ágoston és Miehl Jakab védelmére írt czikkek, s mit mond a közvélemény? (»Hunyadi Mátyás« nyomda. 8-r. 103 l.)
- Zlinszky Imre**. A magyar magánjog mai érvényében, különös tekintettel a gyakorlat igényeire. IV. füzet. (Franklin-társulat. 8-r. 513—751 l. ára 2 frt)
- Zsilinszky Mihály**. Az egyetemes történelem főbb eseményei életirai vázlatok-

ban Vezérfonalúl a történelem első tanításához. I. rész: Ó-kor. 5. jav. kiadás. (Kilián Frigyes. 8-r. VI, 149 l. ára 60 kr.)

Zsilinszky Mihály. Palaczky Ferencz emlékezete. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. VI. kötet. 6. szám. Akadémia. 8-r. 34 l. ára 20 kr.)

Hazai nem-magyar irodalom.

Ambros A. W. Nachgelassene kleinere Schriften. I. Bd. (Pozsony. Drodtleff R. 8-r. 385 l. ára 3 frt.)

Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde. Neue Folge. XV. Band 3. Heft. (Nagyszeben. Egylet. 8-r. 415—662 l.)

Bing Johann. Einige nachgelassene Schriften. Gesammelt und herausgegeben von Eduard Bing. (Arad. Ungerleider és Hatos nyomdája. 8-r. 87 l.)

Bogović Emerich. Zur bosnischen Frage. Eine Studie. (Zágráb. Hartmán Lipót. n. 8-r. 80 l. ára 80 kr.)

Bruck Joseph. Firmenbuch aller Handels- und Gewerbetreibenden des Königreiches Ungarn. II. Theil. 1. Juli 1877 — 30. Juni 1880. (Légrády testvérek. n. 8-r. XXVII, 227 l. ára 1 frt 60 kr.)

Buchholzer und Wilk. Liederstrauß für die sächsischen Volksschulen Siebenbürgens. In drei Heften. Beigabe: Kurzer Unterricht im Gesange nach dem Gehör und nach Noten. I. Heft (1., 2. und 3. Schuljahr.) (Brassó. Zeidner. 8-r. 72 l.)

Catalog der Bildergalerie des National-Museums. (Athenaeum nyomdája. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)

Chyzer Cornel. Führer nach Ránk-Herlein zu der grössten artesisch-periodischen Spring-Quelle Europas. (Sátoralja-Ujhely. »Zemplén« cz. hetilap szerkesztősége. 8-r. 20 l.)

Csepreghy Franz. Der Gold-Fuchs. Volkschauspiel mit Gesang, in 3 Acten. (Kolozsvár. Stein nyomdája. 8-r. 52 l.)

Csepreghy Franz. Die rothe Briefftasche. Volksstück mit Gesang in 3 Acten. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 64 l.)

David Julius. Denkrede auf d. Herrn Adolf Cremieux. (Pozsony. Drodtleff R. 8-r. 15 l. ára 20 kr.)

Feiglstock Max. Lieder eines Haidesohnes. Gedichte. (Aigner Lajos. 8-r. VI, 209 l. ára 2 frt.)

Hirsch. Abschiedswort. Gottesdienstlicher Vortrag gehalten in der Synagoge zu Altofen am 28. Feber 1880. (Burián nyomdája. 8-r. 14 l. ára 20 kr.)

Holtzmann Josef. Methodischer Unterricht in der ungarischen Sprache. (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 190 l. ára 80 kr.)

Jókai Maurus. Rab Raby. Roman in drei Bänden. Mit Illustrationen von Joh. Jankó. I—III. Bd. (Pozsony és Lipese. Stampfel Károly. 8-r. 247, 247, 304 l. mindhárom kötet ára 5 frt.)

- Kossuth Ludwig.** Meine Schriften aus der Emigration. Die Periode des 1859-er italienischen Krieges. I. Band. 1. 2. Hälfte. (Pozsony és Lipese. Stampfel Károly. 8-r. XXXI, 560 l. ára 5 frt.)
- Landau L. R.** Religion und Politik nebst Nachtrag zur Sammlung kleiner Schriften. (Aigner Lajos. n. 8-r. 46 l. ára 40 kr.)
- Montalembert Graf.** Leben der heiligen Elisabeth von Ungarn. Nach dem Französischen übersetzt von Städtler. Mit einem Vorwort des Karl Johann Greith. Mit 1 Farbendruckbild und 126 Holzschnitten. 1. Lfg. (Nezsider. Benziger testvérek. 4-r. egyes füzet ára 1 frt.)
- Offenbarung, Kabbala, Magnetismus und Spiritismus.** (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8-r. 52 l.)
- Pulszky Franz.** Meine Zeit, mein Leben. Autorisirte Ausgabe. (Pozsony és Lipese. 8-r. 427 l. ára 3 frt 50 kr.)
- Rosenberg Ludwig.** Der ungarische Strafprocess und die Stellung des Vertheidigers bei der Untersuchung und Schlussverhandlung. (Separatabdruck aus der »Ungarischen Gerichtshalle.« Rosenberg testv. k. 8-r. 104 l. ára 80 kr.)
- Rosenmeyer J. J.** Deutsche Elementar-Sprachlehre. Im Sinne des Lehrplanes des hohen Ministeriums zum Gebrauche in Volks- und Töchtereschulen. 4. verbesserte und stark vermehrte Auflage. (S.-A.-Ujhely. Lövy A. 12-r. 92 l. ára 32 kr.)
- Siebenlist August.** Schoppenhauers Philosophie der Tragödie. (Pozsony és Lipese. Stampfel Károly. 8-r. XIV, 447 l. ára 5 frt.)
- Stricker Josef und Mayer Adolf.** Das erste Schuljahr. Fibel nach der gemischten Schreibmethode. (Franklin-társulat. 8-r. 96 l. ára kötve 25 kr.)
- Stricker Josef, Klein Leopold und Mayer Adolf.** Das zweite, dritte, vierte Schuljahr. Deutsches Lesebuch für die Volksschulen Ungarns. (Franklin-társulat. 8-r. 112, 158, 191 l. ára kötve 30, 40, 50 kr.)
- Szentesi Rudof.** Die Geheimnisse von Budapest. Originalroman aus der Gegenwart. 13—15. Heft. (Weizmann testvérek. 8-r. 577—720 l. egy füzet ára 25 kr.)
- Telegraphenordnung und Tarife.** Giltig vom 1. August 1880. angefangen. Herausgegeben vom k. ung. Ministerium für Ackerbau, Industrie und Handel. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8-r. 82 l.)
- Tomaschek.** Geschichte der evang. Kirchengemeinde Augsb. Conf. in Ofen. In Druck gegeben von Johann Hunfalvy. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8-r. 27 l. ára 50 kr.)
- Verhandlungen der Zehnten Landeskirchenversammlung 1880.** Herausg. vom Landesconsistorium der evang. Kirche A. B. in Siebenbürgen. (Nagy-Szeben. Drotleff József. 8-r. 336 l.)
- Verhandlungen und Mittheilungen des siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften in Hermannstadt.** XXX. Jahrgang. (Nagyszeben. Closius örökösének nyomdája. 8-r. LXXXII, 188 l.)
- Walter Anton.** Handbuch der Gespräche, der Sprachlehre und des Briefstils ungarisch, deutsch, englisch, französisch, italienisch. II. Aufl. Heft 9—10. (Grimm G. 8-r. 193—263 l. egy füzet ára 30 kr.)

- Weber.** Zipser Geschichte- und Zeitbilder. Mit fünf Ansichten und einer Tafel Siegel-Abbildungen. (Löcse. Reiss. 8-r. 392 l.)
- Zichy-Ferarris Victor.** Offener Brief an das Publikum. (Pozsony és Lipcse. 8-r. 104 l. ára 10 kr.)
- Barth.** Setma, turecké devče. Povídka pro mládež. (Hornýánszky V. nyomdája. 8-r. 78 l.)
- Dobšinský Pavel.** Prostonárodné obyčaje, poverý a hry slovenské. (Turócz-Szt.-Márton. A városi nyomda-részvénytársaság. 8-r. 179 l.)
- Dobšinský Pavel.** Prostonárodné Slovenské Povesti. Sosit 2. (Turócz-Szt.-Márton. A városi nyomda-részvénytársaság. 8-r. 96 l. ára 30 kr.)
- Francisci Ján.** Slovenský divadelný ochotník. Swázok III. (Turócz-Szt.-Márton. A városi nyomda-részvénytársaság. 8-r. 84 l. ára 25 kr.)
- Schwetz Ondrej.** Praktičný návod maďarskej reči pre slovenské školy. (Szakolecza. Skaniel József nyomdája. 8-r. XI, 75 l. ára 30 kr.)
- Vyznání,** Augspurské, víry. Puvodni latinsky text z roku 1530 na základě starých i nových česko-slovenských vydání opět opravených v obnoveném překladu svým domácím víry podal a tri levél s 138 l. egy kötet ára 70 kr.)
- Bedrich Baltik.** (Hornýánszky Viktor nyomdája. 8-r. 72 l.)
- Konjević S.** Upustvo k predavanju poznavanja prirode u narodnoj školi. Knjiga I. Prirodopis i prirodoslovlje za III. razred narodne škole. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 147 l. ára 80 kr.)
- Krasić Vladimir.** Srpske narodne pjesme starijeg i novijeg vremena. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. XII, 212 l. ára 1 frt.)
- Letopis** Matice srpske. Uredjuje A. Hadžić. Knjiga 121, 122. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 2 levél s 150, 2 levél s 138 l. egy kötet ára 70 kr.)
- Miloš Obilić** u narodnim pesmama sa slikom njegovom. Drugo izdanje. (Pancsova. Jovanovics testv. 16-r. 72 l. ára 15 kr.)
- Najnovija** mala pesmarica sa odabranim jumačkim, ratnim, bačvanskim i banatskim pesmama. (Pancsova. Jovanovics testv. 32-r. 96 l. ára 20 kr.)
- Pevanija.** Po izbor pesme što se najradije pevaju. Tréce umnoženo izdanje. (Pancsova. Jovanovics testv. 32-r. 398 l. ára 60 kr.)
- Polit-Desančić M.** Verenica Crnogorka. Drugo izdanje. (Pancsova. Jovanovics testv. 16-r. 54 l. ára 20 kr.)
- Popović J.** Istorija ruske književnosti. Novije doba. (Pancsova. Jovanovics testv. 16-r. VIII, 120 l. ára 50 kr.)
- Popović J.** Zemljopis za srpske narodne škole u Ugarskoj. Izradio po Kutneru i drugima. (Pancsova. Jovanovics testv. 8-r. 76 l. ára 80 kr.)
- Propast** carstva srpskog na Kosovu u narodnim pesmama. Sa slikom »Boj na Kosovu.« Drugo izdanje. (Pancsova. Jovanovics testv. 16-r. 64 l. ára 15 kr.)
- Radičević Branko.** Pesme. Najnovije i popunjeno s edmo izfaksiniilom potpisa brankova. (Pancsova. Jovanovics testv. 16-r. XXII, 352 l. ára 50 kr., díszkötésben 1 frt 50 kr.)
- Rad** jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga. LI—LII. (Zágráb. Hartmán Lipót. 8-r. 212, 272 l. egy kötet ára 1 frt 50 kr.)
- Avramu Nicolau.** Despre legume. Plantarea si crescerea loru. Invetiaturi pentru poporulu romanu. (Arad. Egyházmegyei nyomda. 8-r. 122 l. ára 60 kr.)

- Kanitz Augustus.** Plantas Romaniae, huiusque cognitae enumerat Aug. K. Liefg. I. II. (Kolozsvár. Demjén E. n. 8-r. 1—140 l. I. füzet ára 2 frt, a II. füzeté 1 frt 50 kr.)
- Statuta** ab ecclesiarum Colocensis et Baesiensis archiepiscopo Ludovico s. r. e. cardinale Haynald pro archidioecesi sua a die 4-a Junii 1867. usque finem anni 1879. edita. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer nyomdája. n. 4-r. 337 l.)
- Tamaskó Stephanus.** Danielis Bersenii poetae eclogae. (Franklin-társ. 8-r. 48 l.)
- Télffy Joannis.** Opuscula graeca. (Egyetemi nyomda. n. 8-r. X, 116 l.)
- Cook U. N.** Ambigu transylvanie apprété par —. Avec une photographie. (Brasso. Dressnandt H. 12-r. 111 l. ára 1 frt.)
- Farkas J.** Generalisation du Logarithme et de l'Exponentielle. (Kilián F. n. 8-r. V, 121 l. ára 1 frt 80 kr.)

Hazánkat érdeklő külföldi munkák.

- Beermann Moriz.** Alt- und Neu-Wien. Geschichte der Kaiserstadt und ihrer Umgebungen. Seit dem Entstehen bis auf den heutigen Tag. (Bécs. Pest. Lipese. Hartleben. n. 8-r. VIII, 1200 l. 312 rajzzal. ára 7 frt 50 kr.)
- Beermann Moriz** Maria Theresia und Kaiser Joseph II. in ihrem Leben und Wirken. Denkbuch mit 200 Illustrationen etc. 3—12 Liefg. (Bécs, Pest, Lipese. Hartleben. 8-r. 97—576 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Bolgár Franz.** Die Regeln des Duells. (Lipese. Köhler K. F. 8-r. VIII, 71 l.)
- Caro.** Das Bündniss von Canterbury. Eine Episode aus der Geschichte des Constanzer Concils. (Gotha. Perthes. 8-r. 120 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Emmer Johannes.** Kaiser Franz Josef I. Geschichte seines Lebens und seiner Regierung. (Teschen. Prochaszka Károly. 4-r. 266, VII l. számos színes és nem színes fametszetű képpel. ára 15 frt.)
- Ergebnisse** der Verzehrungssteuer im Jahre 1879. Zusammengestellt vom Rechnungs-Departement 2 des k. k. Finanzministeriums. (Bécs. Cs. kir. udvari- és államnyomda. n. 4-r. 31 l.)
- Grün Karl.** Kulturgeschichte des siebzehnten Jahrhunderts. I—II. Band. (Lipese. Barth János Ambrus. 8-r. 626, 436 l. ára 9 frt.)
- Heksch Alexander.** Die Donau von ihrem Ursprung bis an die Mündung. Eine Schilderung von Land und Leuten des Donaugebietes. Mit 200 Illustrationen und einer Stromkarte. II. Halbband. (Bécs, Pest, Lipese. Hartleben. 8-r. IV, 385—791 l. ára 3 frt 75 kr.)
- Heksch Alexander.** Illustrierter Führer auf der Donau von Regensburg bis Sulina. (Bécs, Pest, Lipese. Hartleben. 8-r. XXXII, 138 l. 50 fametszetű rajzzal és 5 folyamterképpel. ára 1 frt 50 kr.)
- Jókai Maurice.** Les fils de l'homme au coeur de pierre. Traduit du hongrois par Antonine de Gerando Teleki. (Páris. Ollendorff Pál. 8-r. IV, 368 l. ára 3 frt 50 kr.)

- Klein Julius** und **Szabó Franz**. Zur Kenntniss der Wurzeln von *Aesculus Hippocastanum* L. (Separatabdruck aus »Flora« 1880. Nr. 10 und 11. Regensburg. Neubauer-féle nyomda. 8-r. 13 l. tábla V.)
- Kolbenheyer Karl**. Die hohe Tatra unter Mitwirkung einheimischer Kenner u. Freunde bearb. 3. Aufl. (Teschen. Prochaska Károly. k. 8-r. VIII, 160 l. két térképpel, ára 2 frt.)
- Marbeau Edouard**. La Bosnie depuis l'occupation austro-hongroise. Extrait de la Revue de France. (Páris. Mouillot P. 8-r. 67 l.)
- Meyer et Bilitz**. Welt-Adressenbuch etc. VI. Band. Ungarn, Croatien und Slavonien, Siebenbürgen, Bosnien und Herzegowina. IV. Ausgabe. (Bécs. Szerzők. n. 8-r. XXXV, 570 l. ára 5 frt.)
- Miklosich Franz**. Über die Mundarten und Wanderungen der Zigeuner Europa's. X, XI. (Bécs. Gerold Károly és fia. 4-r. 95, 53 l. ára 2 frt 40 kr. és 1 frt 40 kr.)
- Mixa Josef**. Die indirecte Besteuerung in Oesterreich-Ungarn. Handbuch für Zucker- und Spiritusfabrikanten, Bierbrauer, alle verzehrungssteuerpflichtigen Unternehmungen u. Kontrolsorgane. 2. Aufl. (Bécs. Manz-féle udv. könyvkereskedés. 8-r. 452 l. 2 tábla. ára 3 frt 50 kr.)
- Movimento commerciale di Trieste nel 1879.** (Triest. Kereskedelmi- és iparkamara. 4-r. 163 l.)
- Piö Jos. Lad.** Ueber die Abstammung der Rumänen. (Lipose. Duncker és Humblot. 8-r. 228 l. ára 3 frt)
- Rath.** Siebenbürgen. Reisebeobachtungen und Studien nach Vorträgen. (Sammlung von Vorträgen. Herausgegeben von Fremmel und Pfaff. IV. 2—4. Heidelberg. Winter könyvkereskedése. 8-r. 41—190 l. ára 1 frt.)
- Roskoványi Augustinus**. Monumenta catholica pro Independentia potestatis ecclesiasticae ab Imperio Civili. Tom. XIII, Supplementa ad XII. Tomos item Monumenta annorum 1876 et 1877, necnon Repertorium totius operis completens. (Bécs. Braumüller Vilmos. n. 8-r XVI, 828 l. ára 6 frt.)
- Roskoványi Augustinus**. Romanus pontifex tamquam primas ecclesiae et princeps civilis e monumentis omnium seculorum demonstratus. Addita amplissima Litteratura. Tom. XII—XVI. (Bécs. Braumüller Vilmos. XXXIV, 831; XXIV, 754; XXI, 743; X, 700; V, 616 l. egy kötet ára 6 frt.)
- Sanuto Marino**. Diarii. 16., 17., 19. füzet. (Velenceze. Velencezi történelmi társulat. 4-r. 369—752., 945—1136 két hasábos l. egy füzet ára 5 lira.)
- Schulthess**. Europäischer Geschichtskalender. XX. Jahrgang. (Nördlingen. Beck-féle könyvkereskedés. 8-r. 626 l. ára 5 frt.)
- Specialkarte** des Königreichs Ungarn mit dem Grossfürstenthume Siebenbürgen, der Königreiche Croatien und Slavonien, dann der k. k. Militärgrenze. — Umgebungen von Djakovár und Samac, Palanka und Vuková, Raca und Vrbanje, Krassova und Steierdorf. (Bécs. Cs. k. hadügyminiszterium. 4-r. egy térkép ára 40 kr.)
- Umlauf Fr.** Die Länder Oesterreich-Ungarns in Wort und Bild. I. Bd. 1., 2. Liefg. (Bécs. Graesser Károly. 8-r 1—96 l. egy füzet ára 30 kr.)
- Wendrinsky Johann**. Kaiser Josef II. Ein Lebens- und Charakterbild zur hun-

dertjährigen Gedenkfeier seiner Thronbesteigung. (Bécs. Braumüller Vilmos. 8-r. VIII, 400 l. arczképpel. ára 4 frt.)

✓ **Wlislöck Heinrich.** Haideblüten. Volkslieder der transilvanischen Zigeuner. (Lipese. Friedrich Vilmos. 8-r. 47 l. ára 60 kr.)

Wurzbach. Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. 40. Theil. (Bécs. Cs. k. udvari- és államnyomda. 8-r. 368 l. ára 3 frt.)

Zwiedinek-Südenhorst Hans. Hans Ulrich Fürst von Eggenberg Freund und erster Minister Kaiser Ferdinand II. (Bécs. Braumüller Vilmos. 8-r. VI, 236 l. ára 2 frt.)
